

ОДБРАНА

Специјални
прилог
14
АРСЕНАЛ

Акција
Најбољи цртачи
летели хеликоптером

Интервју

Генерал-потпуковник Здравко Понош
начелник Генералштаба Војске Србије

РЕФОРМЕ СУ
ИЛИ НЕПОПУЛАРНЕ
ИЛИ НЕУСПЕШНЕ

putovanje **BEZ GRANICA**

 Lasta
EUROLINES

LASTA info centar • 011/3348-555

www.lasta.co.yu • www.lasta-turizam.com

GOTOVINSKI KREDITI NA 24 RATE

ZA DANAS:

- ✓ VEŠ MAŠINA
- ✓ UGAONA GARNITURA
- ✓ TV PLAZMA
- KISS ♥

Lepo je znati da neke stvari možete kupiti odmah.

24 osmeha - za 24 rate i ostale najpovoljnije uslove na tržištu:

- Iznos kredita do 1,2 miliona dinara
- Najniža kamatna stopa: nominalna 11,95% i efektivna 14,82%, na godišnjem nivou
- Rok realizacije za samo 48 sati
- Za sve klijente Banke bez žiranata

Ukoliko želite da refinansirate Vaše postojeće kredite ili dug po kreditnim karticama u našoj ili drugim bankama, sigurni smo da će 24 rate za Vas predstavljati pravi izbor.

Kontakt centar: 0700 800 900
e-mail: kontakt.centar@kombank.com
www.kombank.com

KOMERCIJALNA BANKA

Sa nama je lakše

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

„Одбрана“ наставља традиције „Ратника“, чији је први број изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Новински центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19

Директор и главни и одговорни уредник

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Заменик главног уредника

Раденко Муташић

Уредници

Драгана Марковић (специјални прилози)

Мира Шведић (арсенал)

РЕДАКЦИЈА:

Александар Антић, поручник фрегате,
Душан Глишић (фељтон, историја и традиције),
мр Снежана Ђокић (свет),
Бранко Копуновић (друштво),
Александар Петровић, потпоручник,
Владимир Почуч, мајор (одбрана),
Сања Савић (интернет)

Стални сарадници

Бошко Антић, Станислав Арсић, Себастиан Балаш,
Игор Васиљевић, Југослав Влаховић, мр Славиша Влацић,
Милосав Ђорђевић, Александар Лијаковић,
др Милан Мијалковић, мр Зоран Миладиновић,
Предраг Милићевић, Милан Милкић,
Крстан Милошевић, др Милан Милошевић,
др Александар Муташић, Благоје Ничић,
Никола Остојић, Никола Оташ, Иштван Пољанац,
Будимир М. Поподић, Влада Ристић,
др Драган Симеуновић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевски
(технички уредници), Весна Јовановић

Фотографија

Горан Станковић (уредник)
Звонко Перге, Даримир Банда (фоторепортери)

Језички редактори

Мира Поподић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Денковски

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор и главни и одговорни уредник
3241-104; 3241-258; 23-809
Заменик главног уредника 3241- 257; 23-808
Секретар редакције 3241-363; 23-078
Редакција 3241-104; 23-810; 3201-576; 23-576
Прелом 3240-019; 23-583
Дописништво Ниш 018 /509-481; 21-481
Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765
Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@beotel.yu
redakcija@odbrana.mod.gov.yu

Internet

www.odbrana.mod.gov.yu

Жиро-рачун

840-49849-58 за НЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РСЦ
месечно 160 динара.
За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд, Македонска 29

ЦИП – Каталогизација у публикацији

Народне библиотеке Србије

ОДБРАНА ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења војних новинара

Снимко Звонко ПЕРГЕ

САДРЖАЈ

АКТУЕЛНО

Међународна конференција о безбедности у Минхену

ЗАШТИТА ИНТЕРЕСА СРБИЈЕ

6

ИНТЕРВЈУ

Генерал-потпуковник Здравко Понош,
начелник Генералштаба Војске Србије

РЕФОРМЕ СУ ИЛИ НЕПОПУЛАРНЕ ИЛИ НЕУСПЕШНЕ

8

ОДБРАНА

Обука студената Војне академије у зимским условима

ВИШЕ ОД ВЕШТИНЕ

16

Како до најефикаснијег модела образовања подофицира

НЕПРЕКИДНО НА ПРОВЕРИ

18

Систем квалитета

ЛУПА ВОЈНИХ КОНТРОЛОРА

22

Дан Војног архива

ЗА БОЉЕ РАЗУМЕВАЊЕ ИСТОРИЈЕ

24

Обележен Дан Војногеографског института

НЕПРЕКИНУТА НИТ СТВАРАЛАШТВА

27

„Нацртај цртеж – лети хеликоптером“

ЛЕТ МАЛИХ ЦРТАЧА

28

ПРИЛОГ

АРСЕНАЛ 14

31

ОДГОВОРНОСТ

32

56

Са галерије

ПЕТИ ФРТАЉ

55

ДРУШТВО

Српска градитељска традиција и просторно уређење

КУЋА НА ЧЕТИРИ ВОДЕ

56

Две и по деценије Истраживачке станице „Петница“

РАСАДНИК НАУЧНЕ ПИСМЕНОСТИ

60

Стручни скуп физијатара и физиотерапеута на ВМА

РЕТРОСПЕКТИВА ПРОЈЕКТА

64

СВЕТ

Специјалне снаге Индонезије

ПРЕКО СВИХ ПРЕПРЕКА

66

Паралеле

РАТ ЗА РЕСУРСЕ

69

ТЕХНИКА

Стона стратегија „Flames Of War“

ДОПАДЉИВОСТ МАЛИХ ФИГУРА

70

ФЕЉТОН

Пријатељска ватра

УДАР ПО СВОЈИМ ТРУПАМА

74

СПОРТ

Старији водник Дејан Милосављевић

ВЕЗИСТА СА РЕВОЛВЕРОМ

78

У време када постоји реална претња да дође до противправног проглашења једностране независности Косова и Метохије, Србији је претила врло озбиљна политичка криза и практично парализа у раду најважнијих државних институција. Та тешка ситуација разрешена је сусретом најодговорнијих људи наше земље – председника Републике, Владе и Народне скупштине Србије, који су потврдили неопходност вођења јединствене државне и националне политике у заштити суверенитета и територијалног интегритета Србије.

Повод за политичку кризу било је неслаге у владајућој коалицији око потписивања Привременог политичког споразума о сарадњи Европске уније са Србијом, који је ЕУ понудила пошто још нису испуњени услови за потписивање Споразума о стабилизацији и придруживању. Он је тренутно стављен у други план, али то не значи да је Србија одустала од свог европског пута и да прихвата изолацију, већ одлучним корацима иде ка пуноправном чланству у Европској унији.

Све државне институције донеле су потребне акционе планове, одлуке и мере за поништавање противправних аката о једностраној независности наше јужне покрајине, чије се проглашење уз благослов међународне заједнице, како се најављује из Приштине, очекује средином фебруара. Припреме су у току и у Приштини, али и у Бриселу где су активности за слање мисије под окриљем Европске уније поодмакле, иако за то нема одобрења Савета безбедности Уједињених нација, тог најважнијег тела Светске организације које је надлежно за решавање статуса Косова и Метохије.

Међутим, Србија ће наставити да брани свој интегритет и достојанство свим расположивим правним и дипломатским средствима која, поред осталог, укључују и тужбе пред Међународним судом правде у Хагу против влада држава које буду признале независност Косова и Метохије. Најодговорнији званичници наше земље апелују да владе, посебно држава у региону, покажу уздржаност када је реч о признању једностраног проглашења независности јужне српске покрајине, имајући у виду одговорност за ситуацију на Балкану и опасност да дође до ескалације постојећих сукоба и поновног распламсавања неких замрзнутих жаришта криза и нестабилности.

Истина, апели и упозорења Србије највероватније неће спречити привремену Владу и Скупштину Косова и Метохије да прогласи независност као што неће спречити ни владе појединих земаља да испуне обећања и ту одлуку признају. Неке се и утркују у најавима ко ће то први учинити, што свакако не доприноси развоју добросуседских односа, безбедности и стабилности у региону. Ипак, најважније је да се на Косову и Метохији обезбеди мир и безбедност за све грађане и за њихову имовину. То је мандат Кфора по Резолуцији 1244. Уколико и дође до неких озбиљнијих проблема, Војска Србије и Кфор ће деловати не као сукобљене стране већ као партнери, свако у својој зони одговорности. ■

ЗАШТИТА ИНТЕРЕСА

У Минхену је од 8. до 10. фебруара одржана 44. међународна конференција о политици безбедности, на којој је учествовала и делегација Србије предвођена председником Борисом Тадићем

Делегација Србије, у којој су били и министар одбране Драган Шутановац и министар спољних послова Вук Јеремић, имала је низ билатералних сусрета током конференције, а председник Тадић је говорио на свечаној вечери приређеној за учеснике.

Председник Тадић је том приликом истакао да свако ново међународно ангажовање на Косову и Метохији мора да прође кроз Савет безбедности Уједињених нација и упозорио да је алтернатива деловању кроз Савет безбедности УН – опасан скок у „тамну непознаницу“ у време великих нестабилности у свету.

„Био би успостављен преседан уколико би Србији био узет део територије против њене воље – а то је истину наметнута независност Косова – што би заузврат довело до ескалације многих постојећих сукоба, поновног распламсавања неких од замрзнутих конфликта и изазивања ко зна колико много нових сукоба“, рекао је Тадић.

Србија не може да прихвати „распарчавање“ своје земље, и у том погледу се „не разликује од било које друге међународно признате државе“, рекао је он. Ми такође не можемо да прихватимо изолацију Србије, док одлучним корацима идемо ка пуноправном чланству у Европској унији, истакао је српски председник.

„Ми радимо апсолутно све што је у нашој моћи и бранимо наше интересе“, поручио је Тадић, истичући да ће тако бити и убудуће. Он је указао да очување територијалног интегритета и тесна сарадња са Европом и светом представљају суштинске принципе српског националног интереса и нагласио да се они неће променити.

Када је реч о глобалној безбедности, Тадић је подсетио да је Србија изразила спремност да учествује у мировним мисијама под заставом Уједињених нација и додао да верује у активни ангажман Србије у области безбедности, и то преко учешћа у евроатлантским структурама попут Партнерства за мир.

Председник Тадић је у Минхену истакао да од земаља региона очекује уздржаност када је реч о признању једнострано проглашене независности Косова и да, као што Србија подржава интегритет сваке од тих држава после конфликта деведесетих година, очекује потпуно исту њихову реакцију и псолутну уздржаност.

– Још једном апелујем на све владе у региону, председнике држава у региону, да узму у обзир ову моју реченицу. То је веома озбиљно питање зато што регионалне државе добро знају проблем, знају извориште проблема и свако погрешно понашање оставило би лоше последице – рекао је Тадић новинарима после сусрета са министром иностраних послова Немачке Франком Валтером Штајнмајером.

На 44. међународној конференцији о безбедности у Минхену окупило се око 350 учесника – шефова држава и влада, министара и експерата за питања војске и безбедности из више од четрдесет земаља.

УВЕРАВАЊА О БЕЗБЕ

Министар одбране Драган Шутановац је у Минхену, током низа разговора са учесницима Конференције о безбедности, указао на неопходност наставка преговора о будућем статусу Косова и Метохије. У сусретима са многим званичницима делегација Србије је презентовала своју политику и жељу да се настави са преговорима о статусу покрајине како Косово не би увек било „тема са негативном конотацијом“.

Министар је у изјави новинарима пре почетка трећег дана рада конференције рекао да је од високих званичника међународних Косовских снага (Кфор) и НАТОа затражио да му поново гарантују да ће осигурати безбедност и сигурност на Космету.

Шутановац је навео да је добио уверавања да се НАТО неће бавити статусним питањима јужне српске покрајине, већ ће и убудуће бити ангажован на очувању тамошњег мира и безбедности.

Министар Шутановац је високом представнику ЕУ за спољну политику и безбедност Хавијеру Солани пренео да Србија не може да прихвати правно насиље. У том разговору он је, такође, казао да је „у овом тренутку тешко објаснити грађанима да ми желимо да се придружимо ЕУ у ситуацији у којој она, против одлуке Савета безбедности УН, жели да пошаље мисију на Косово“.

„Чини ми се да Солана има разумевања и да има простора за даље разговоре“, оценио је Шутановац, истичући да је још битније то да превлађује мишљење код свих са којима је разговарао, да је Србија спремна за потписивање споразума о придруживању са ЕУ.

Министар је изјавио да је са колегом из Холандије Еимерт ван Миделкупом разговарао о потписивању Споразума о стабили-

СРБИЈЕ

ДНОСТИ НА КОСОВУ

зацији и придруживању Србије са ЕУ и да му је пренео да нико у Београду не може рећи тачан датум када ће бити окончана сарадња са Хашким трибуналом.

Он је истакао да се, као и на сваком сличном скупу, сусрео са министрима одбране држава бивше СФРЈ, са којима је разговарао о сарадњи на пољу одбране, али и „о томе да они ни на који начин не буду ти који ће довести до турбуленција на Балкану“.

Како је нагласио Шутановац, од министара одбране свих земаља у окружењу добио је уверавања да се они залажу да се одржи мир и стабилност и да неће изазивати било какву нестабилност, а „посебно да неће хрлити грлом у јагоде ка неким решењима која није прихватила Србија“.

Министар Шутановац је оценио да се стиче утисак да Србија у овом тренутку не само да не сарађује са НАТО, него и да неће у ЕУ, што може да буде велики стратешки проблем Србије и будућности целог региона.

На самиту у Букурешту, додао је он, више земаља региона биће примљено у НАТО, с другим државама ће се започети разговори о томе, тако да ће Србија остати једина земља у региону која неће бити активна ни у програму Партнерство за мир, јер још није потписала споразум са Алијансом.

„Оно што је позитивно је да високи представници НАТО имају разумевања за ситуацију у којој се налазимо, јер ни једна земља у Европи нема проблеме које има Србија. Морамо решење тражити пре свега у оквиру наше земље, а онда у УН“, рекао је Шутановац. ■

Међународна војна сарадња ПЛАНОВИ ЗА 2008.

Начелник Управе за међународну војну сарадњу Милорад Перић потписао је протеклих дана планове билатералне војне сарадње за ову годину са представницима Аустрије, Хрватске, Норвешке и Турске.

Република Србија и Република Аустрија имају веома развијену билатералну војну сарадњу, у којој доминирају активности везане за различите облике обуке припадника две војске и учење немачког и српског језика. План билатералне војне сарадње за 2008. годину, који је потписао изасланик одбране Републике Аустрије у Београду, пуковник Јозеф Хелцл, предвиђа више од 40 заједничких активности.

На састанку са делегацијом Министарства одбране Републике Хрватске, коју је предводио начелник Управе за међународну одбрамбену сарадњу Давор Ђутић, потписан је План билатералне војне сарадње за 2008. годину, а разговарано је о могућностима њеног унапређења и регионалним иницијативама.

План сарадње са Норвешком потписао је изасланик одбране те земље пуковник Терје Хаверстад.

Краљевина Норвешка је једна од највећих земаља донатора реформи система одбране Републике Србије. У последње две године, вредност директних донација износила је преко два и по милиона евра, од којих су најзначајније Лака пољска болница, опремање Центра за обуку подофицира, изградња капацитета за стратезијско истраживање Министарства одбране Републике Србије, донација рачунарске опреме и друге.

Планом билатералне војне сарадње за 2008. годину омогућен је наставак до сада веома успешне сарадње у области одбране.

План сарадње са Турском потписао је изасланик одбране Републике Турске пуковник Јузел Келеш.

Република Турска је значајни партнер Републике Србије у области одбране. У протеклом периоду реализовано је више сусрета на највишем нивоу током којих је исказан обострани интерес за унапређењем билатералне војне сарадње. Резултат тих сусрета је План билатералне војне сарадње за 2008. годину који садржи знатно већи број активности. Сарадња у области војне медицине, размена искустава у области цивилно-војних односа, размена посматрача на вежбама и заједничке вежбе специјалних јединица представљају део активности које ће бити реализоване до краја године. ■

ВОЈНА САРАДЊА СА ШВЕДСКОМ

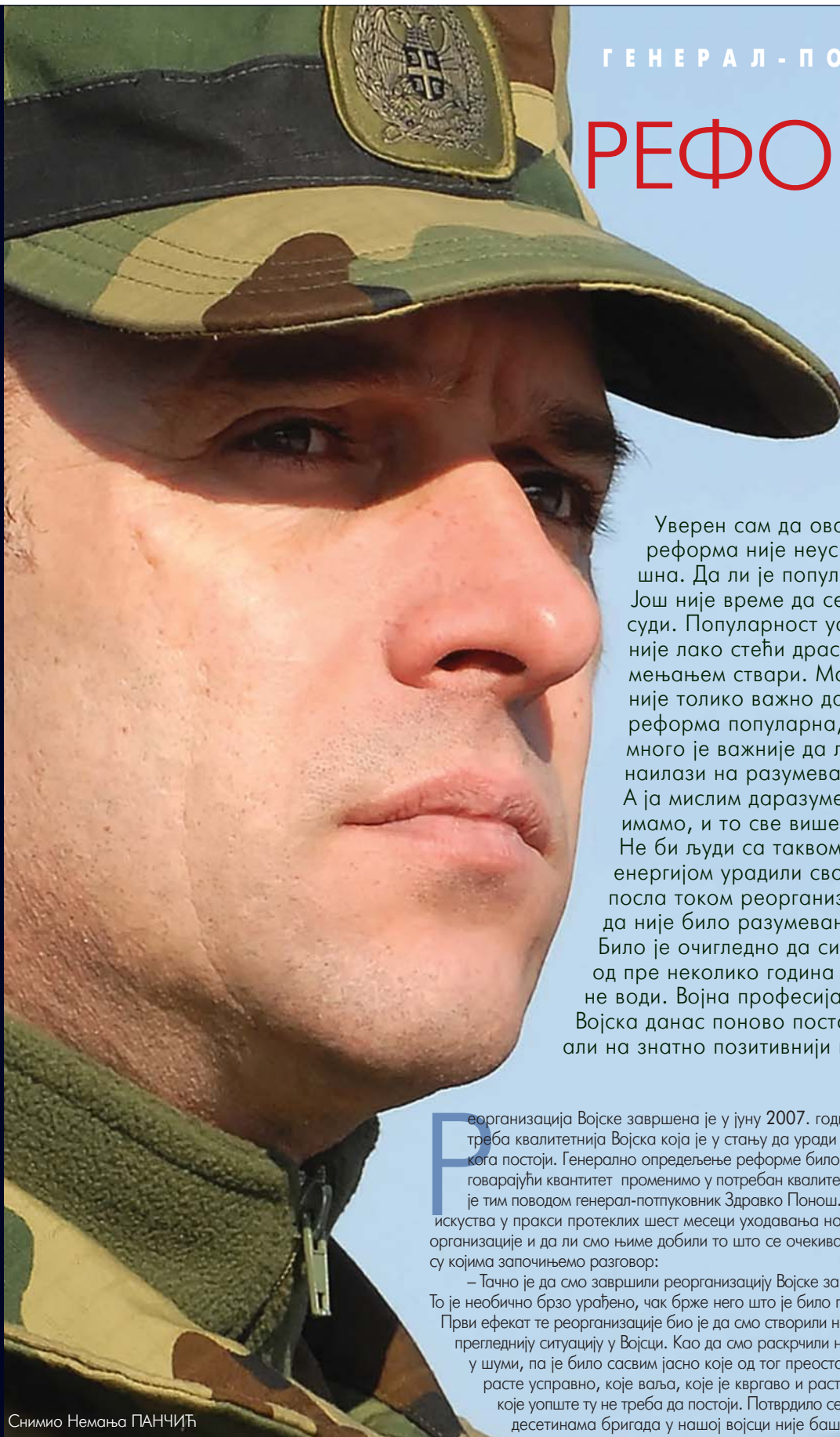
Начелник Управе за међународну војну сарадњу Милорад Перић примио је 7. фебруара новог изасланика одбране Краљевине Шведске потпуковника Бјорна Торстенсона. На тај начин поново је успостављена званична билатерална војна сарадња између Републике Србије и Краљевине Шведске.

Претходни изасланик одбране те земље у Београду био је акредитован 1989. године. Са новим изаслаником одбране разговарано је о могућим правцима сарадње у области одбране у наредном периоду.

Изасланика одбране Шведске примили су и заступник начелника Војнообавештајне агенције пуковник Здравко Јелисавчић и заменик команданта Здружене оперативне команде ПШ ВС пуковник Милан Мојсиловић. ■

РЕФОРМЕ

Уверен сам да ова наша реформа није неуспешна. Да ли је популарна? Још није време да се о томе суди. Популарност уосталом није лако стећи драстичним мењањем ствари. Можда и није толико важно да ли је реформа популарна, много је важније да ли наилази на разумевање. А ја мислим даразумевање имамо, и то све више. Не би људи са таквом енергијом урадили свој део посла током реорганизације да није било разумевања. Било је очигледно да ситуација од пре неколико година никуда не води. Војна професија и Војска данас поново постају тема, али на знатно позитивнији начин.

Реорганизација Војске завршена је у јуну 2007. године. „Нама треба квалитетнија Војска која је у стању да уради посао због кога постоји. Генерално опредељење реформе било је да неоговарајући квантитет променимо у потребан квалитет“ – изјавио је тим поводом генерал-потпуковник Здравко Понош. Каква су искуства у пракси протеклих шест месеци ухватања новог модела организације и да ли смо њиме добили то што се очекивало, питања су којима започињемо разговор:

– Тачно је да смо завршили реорганизацију Војске за 13 месеци. То је необично брзо урађено, чак брже него што је било предвиђено. Први ефекат те реорганизације био је да смо створили неупоредиво прегледнију ситуацију у Војсци. Као да смо раскрчили неку шикару у шуми, па је било сасвим јасно које од тог преосталог дрвећа расте усправно, које ваља, које је квргаво и расте криво, а које уопште ту не треба да постоји. Потврдило се да прича о десетинама бригада у нашој војсци није баш стајала на

Снимио Немања ПАНЧИЋ

СУ ИЛИ НЕПОПУЛАРНЕ, ИЛИ НЕУСПЕШНЕ

чврстим ногама. Када смо формирали мање бригаде, показало се да су готово сви квалитетни ресурси које смо имали, материјални и људски, били једва довољни за те нове бригаде. Једини озбиљан вишак након реорганизације била је инфраструктура. Тај вишак и сада имамо и са њим се прилично мучимо. Требало би да се прода. У међувремену, ми га и даље чувамо, а све то непотребно одлива енергију и средства.

Јединице које смо формирали сада су у стању да изврше задатке због којих постоје. Почетну идеју о превођењу вишка квантитета у квалитет самим тим смо и остварили. Обарајући непотребни квантитет постизали смо уштеде које су нам омогућиле да подигнемо квалитет ономе што треба да постоји. Управо тим уштедама, са таквим смањењем трошкова и реорганизацијом Војске, смањили смо и оперативне трошкове, пре свега логистичке и административне, толико да је било могуће да се у финансијском плану за 2008. годину озбиљно повећају инвестициони трошкови и да се покрену озбиљније набавке. Први видљиви ефекат тога о чему говорим јесте и повећање плата. Говоримо пре свега о резултатима унутрашњих уштеда. И то је веома значајан ефекат реорганизације коју смо спровели.

■ *Радикални кораци предузети на почетку трансформације ВС значајни су у организационом смислу. Сада је Војска сведена на оптимални облик и бројно стање. Друга фаза реформе је знатно суптилнија, спорија... Узпорили сте да је за њу неопходна и промена система вредности. О каквим промена је реч?*

– Веома је важно то што је у Војсци напакон формацијски успостављена кадровска пирамида. Ми сада по формацији имамо много мањи број мајора него поручника, потпуковника него мајора, мање пуковника него потпуковника... Таква пирамида постоји у скоро свим модерним војскама. Ми смо је следили, настојећи да исправимо потпуно неоправдану и непотребну ситуацију у којој смо дуги низ година имали деформисану кадровску пирамиду... Тај посао је најпре требало формацијски свести у одговарајуће оквире, а онда усвојити одређење да се виши чинови добијају само онда када за то постоји потреба у систему. Виши чин се не може добити само зато што је неко „одстажирао“ на неком радном месту довољно дуго, а то што тренутно Војсци не треба још један пуковник, „није ни важно – њему то следује, јер је стекао услов“. Ту логику смо дефинитивно променили. У овом тренутку у Војсци имамо око 200 пуковника, таман толико колико и формацијски имамо места за тај чин. То је, треба и то рећи, два и по пута мање него што има пуковника у структурама Министарства одбране. Та аномалија треба хитно да буде решена, јер таква ситуација једноставно није нормална. Чак и постојање огромних система војног здравства и школства не оправдава такав дисбаланс.

Реорганизацијом коју смо спровели у Војску је враћен и такмичарски дух. Поставка у којој има мање места за више чинове доводи људе у ситуацију да се такмиче за њих. Са реформом система плата добили смо скалу по којој свако напредовање у служби, не само по чину него пре свега по положају, носи озбиљно повећање плате. На тај начин се вреднује посао који се обавља, а не чин који је стечен стицајем околности у досадашњем периоду.

Успоставили смо и много мању квоту за упис на више облике усавршавања – командно-штабног и генералштабног. Мора постојати сасвим јасна пројекција шта ће људи који похађају те школе радити када их заврше. Та врста школовања је скупа, то је инвестиција, а та инвестиција ће се вратити само ако знамо кога и зашто школујемо. Очекују нас велики послови на реформи војног школства. Рекао бих да ту има још много да се ради. Војна академија је пре свега специфична производња која треба да ради за одређено тржиште. То тржиште је Војска. Значи, мораће да „производи“ то што Војсци треба.

■ *Помињањем промене система вредности, претпостављам да сте мислили и на промену односа према послу и професији.*

– Више пута сам говорио да је у овој нашој професији немогуће позитиван однос према послу напојати само патриотизмом. То није реално. Мора постојати и друга димензија – рационална, материјална. Ствари полако препознајемо по повећању плата, али то, нажалост, не бисмо могли тврдити и за стамбену политику. Ту се још ништа није догодило. Невоља је што та осека у решавању стамбеног питања траје већ годинама, што су људи на ивици стрпљења, а мени се чини да је тешко правдати да све баш тако мора и да буде. Има толико војне имовине која чека да буде продата. Сада нам само причињава трошак, и тешко је објаснити зашто све то не може да се претвори у оно што нам треба. Нама требају станови, треба нам војна опрема... Та питања нису у надлежности Војске и Генералштаба. Нажалост, нису комплетно ни у надлежности Министарства. Пренета су на једну државну агенцију у овом моменту. Не знам да ли тако мора да буде, али је заиста тешко оправдати то непотребно дуго стојање...

■ *Поменули сте баласт инфраструктуре. Да ли се њеном продајом ствари заиста могу решити?*

– Без икаквог повећања буџета ми можемо да урадимо много. Од почетка сам указивао да Војска не тражи толико драстично повећање буџета у апсолутном износу. На крају, ми и нисмо у ситуацији да се погађамо са државом о томе колико тражи да јој се омогући располагање сопственим, унутрашњим резервама створеним реформом. Управо су из тих резерви повећане плате, као и буџет за капиталне инвестиције. Крајње је време да се деблокира и заључани вишак имовине.

■ Претпостављам да је питање „бити или не бити“ жртва емоција које су проистекле из претходних ратова прилично важно решити. Како га Ви лично разрешавате, превладавате?

– Када говоримо о претходним ратовима, говоримо, у ствари, о прошлости. Оно што је сасвим сигурно јесте чињеница да се у прошлости не живи, а не живи се ни од прошлости. Живи се у садашњости. А како ће се живети у будућности, зависи од тога шта смо научили из прошлости и како усмеравамо свој живот у садашњости. Нормално је да постоје охиљци на нашој генерацији. Многи носе и личне, породичне трауме. Људи који раде државни посао, који носе униформу, ма где се у хијерархији налазили, морају да каналишу личне емоције. На крају, стицај околности који је једну генерацију довео до тога да државне и националне проблеме решава ратом, не сме бити хипотека за генерације које долазе. Свака генерација има право да на свој начин решава односе са суседима, другим државама. Поготово да настоји да тај начин не буде рат. Зато је важно да се такве хипотеке не пренесе на генерације које долазе.

Поремећај система вредности који носи рат оштети једну генерацију, евентуално две, али то не сме бити више од оштећења. Систем вредности на коме ми почивамо стар је више од два миленијума. Као једна генерација, ми не смемо дозволити себи да мислимо да имамо мандат да га драстично модификујемо.

■ „За успех реформе важно је да имамо унутрашње разумевање у Војсци и подршку, јер ако само генерали причају о овоме, а изостаје разумевање до последњег војника, онда су мале шансе да успемо“ – рекли сте. Колико је свест о неопходности реформе и оправданости њених облика присутна унутар Војске? Ново и захтевније, по правилу, наилази на „отпор средине“...

– Цитираћу свог потчињеног, мада то није уобичајено. Генерал Божидар Форца ми је био наставник на Академији. Једном приликом је рекао нешто што мислим да је велика истина – да су реформе или непопуларне, или неуспешне. Уверен сам да ова наша реформа није неуспешна. Да ли је популарна? Још није време да се суди. Популарност уосталом није лако стећи драстичним мењањем ствари. Можда и није толико важно да ли је реформа популарна, много је важније да ли наилази на разумевање. А ја мислим да разумевање имамо, и то све више. Не би људи са таквом енергијом урадили свој део посла током реорганизације да није било разумевања. Било је очигледно да ситуација од пре неколико година никуда не води, да ће, уколико се ништа не предузме, систем одбране атрофирати. Војничка професија се урушавала. Постајала је све непопуларнија. Људи су почели да избегавају да говоре шта су по професији. То је било само по себи довољно алармантно. Војна професија и Војска поново постају тема, али на знатно позитивнији начин. Нажалост, и даље се дешавају ствари које доносе негативну конотацију... Није пријатно када из камиона испадну сандуци са бомбама. Мало значи оправдање да су камиони стари 25 година, а и бомбе скоро исто толико, да их имамо много више него што нам треба, да су ресурси за њихово уништавање ограничени, за складиштење исто тако, да су све то наслеђени проблеми. Да распровламо да ли је у основи свега тога била грешка само једног човека на дну војничке хијерархије, или није... Све то утиче на углед Војске у дру-

штву. Поготово данас када је све доступно, када не постоје забрањене информације о томе шта Војска ради и како функционише у миру. Нама је потребно разумевање цивилног сектора. Треба нам да нас грађани Србије препознају и прихвате као потребан и користан део друштва. Војска није неко ко само троши. Мислим да идемо у том смеру, иако знам да је то процес који се не одвија тако брзо. Када говоримо о људима у Војсци и њиховом разумевању реформе, врло је битно да све то доје резултате и у равни њихових приватних живота. Да ли они живе боље? Још увек не. После повећања плата, неки да, а многи још увек не. Можда се опет појавио проблем изневерених очекивања. Можда су неке изјаве дате пре повишице, које су говориле о просеку од неколико десетина процената, људе навеле на то да помисле да се баш они сврставају у тај просек, или да су изнад њега. То није испало баш тако, а изневерена очекивања су поново проблем. Са становима се, као што сам поменуо, још ништа није десило. Ишчекивања су нормална, јер су људи обавили свој део посла. Сада свој део посла треба да уради неко други.

■ Нову фазу реформе није могуће спровести без нове социјалне димензије унутар система. Јасно постављена мотивација, систем бенефиција за одређене захтеве и изазове, јесте део нове социјалне политике. Колико је и на који начин све то реално и измериво и изводљиво?

– Многе ствари су изводљиве. Ми смо и кренули са ижеом да можемо унутрашњим захватима да створимо материјалне резерве. Онда смо променом система напредовања и упућивања на школовање почели да обновљамо такмичарску димензију. Једна од могућности јесте да ресурсе које имамо претворимо у обновљиве, а не у потрошне. Мислим конкретно на службене станове. Већ дужи низ година категорија службених станова функционише као чудна и перфидна ситуација за регуларне станове. Чињеница је да у већини случајева људи који су добили службене станове више из њих нису ни излазили. По-кренули смо варијанту да више службени станови никако не буду додељивани на личност, име, већ на одређену дужност. Када командант преузме бригаду, преузеће своју канцеларију, стан на коме слободно може да пише командант те и те бригаде. Без обзира на то колико деце има и да ли има својину негде другде у држави. Када Војска једном купи тих стотину-две станова, решиће тај проблем за „вјеке вјекова“.

Дугорочна стратегија за трајно решавање стамбеног проблема јесу кредити. У овом тренутку, када нас наше плате још не чине и кредитно способним, мора да постоји нека задршка са старим системом поделе станова у закуп. Људи који су на самом крају каријере морају, ипак, имати реалну могућност да добију стан у закуп. Све су то неки начини којима можемо да рационализујемо читаву причу, да је учинимо одрживом. Са досадашњим приступом и правилницима проблем никада не би могао да буде решен. Опет ми из Војске указујемо како ситуација може да буде решена, уместо да инсистирамо на претходном приступу који је примамљив, али је већ годинама заглављен и проблем се увећава. Зато с правом очекујем да се то и уважи и да се ствари почну решавати. Предлози нових стамбених правилника, које смо сачинили пре неколико месеци, још увек нису дошли на дневни ред.

■ Војску Србије, почевши од ове – 2008. године, очекује модернизација обуке. Шта је то што се у систему обуке мења? Модернизација војне технике је такође важан корак који предстоји. У ком правцу идемо и колико смо се свим тим корацима заиста приближили реалним захтевима компатибилности?

– Постоји неколико ствари које морамо да модернизujemo, осим што смо успоставили модерну структуру. Рекао сам да морамо да модернизujemo школство, да га учинимо рационалним. Тешко је објаснити зашто Војна академија упошљава три пута више људи него Генералштаб. Чека нас и модернизација система обуке. Формирали смо Команду за обуку, увели смо систем инструкторске обуке, комплетно нови приступ. Уводимо и подофицирски кор, као подршку линији командовања и систем који носи обуку, систем у којем подофицири имају јасну перспективу напредовања до врха подофицирске пирамиде. Увођење тог система у већини војски централне и источне Европе трајало је дуго и било прилично болно, уз сву подршку која им је била на располагању. Ми немамо тако галантну подршку, али мислим да идемо много брже него остали, јер имамо нешто од доброг наслеђа из времена ЈНА. Имамо одличан подофицирски кадар из тог времена, када је подофицирско школовање трајало четири године. То је била скупа и велика инвестиција, питање је да ли би данас све то било рационално, али је чињеница да имамо људе који много знају и могу, те ће успешно носити систем обуке.

Модернизација у области опреме и ратне технике је огроман посао који нас чека. Могло би се рећи да смо у неким областима пропустили скоро две технолошке генерације. Шта су нам приоритети? Нова средства везе. Ту је наша временска задршка од око двадесетак година и ту мора хитно да се ради. Неки уговори су закључени, креће се у набавке. Међутим, изгледа да ће тај процес трајати знатно дуже но што смо мислили, и изгледа да нам се ту држава није баш одужила на начин како је био заузет став на Влади Србије, а то је да ћемо добити посебна средства за измештање из фреквенцијског опсега у коме Војска ради, а на име давања лиценце цивилним корисницима. Ми тај новац у буџету за 2008. годину нисмо добили, а набавка се финансира из редовног буџета.

Оклопна возила, точкаши, такође спадају у приоритет. Требају нам и нова транспортна средства. Камиони су нам старији од људи који се у њима превозе. У ваздухопловству ће нам и у наредних неколико година приоритети бити ремонт и модернизација, а тек негде око 2011. године можемо да очекујемо набавку вишенаменског борбеног авиона. Започели смо са модернизацијом личне опреме војника пешадије. Развојни пројекат се приводи крају и креће се са опремањем. Нешто од тога ће моћи да произведе домаћа индустрија, нешто баш и не. Да ли имамо довољно пара за све то? За нешто да, за нешто не. Неке капиталне инвестиције, попут новог авиона, не иду из редовног буџета, то је свима јасно.

Можемо да се хвалимо да нам је буџет много бољи него што је био, али не смемо заборавити да није једина и поуздана мера апсолутни износ буџета, него колико средстава имамо по војнику. Тужно звучи чињеница да је српски војник и даље при дну европске лествице ако тако пажљиво погледамо структуру буџета одбране. Само војске у неколико суседних земаља су иза нас.

■ *Стиче се утисак да је управо подофицирски кор прилично незадовољан новим расподелама плата у Војсци.*

– Разумљиво је да људи у доњем делу платне лествице нису у потпуности задовољни. Али није проблем у распону плата него у нивоу најниже плате. Ипак треба рећи да је Министарство одбране направило озбиљан искорак када је реч о платама. Није могуће решити наследићен проблем у једном кораку. Ово није само једнократна повишица, него реформа система плата. Бивши систем је врвио од разних додатака који су носили печате моћних људи из одређеног времена. Министарство је било под притиском тумачења да наше плате треба да се вежу за плате државних службеника у другим министарствима према образовном нивоу, уз напомену да су у Министарству одбране и Војсци људи са средњом школом стајали нешто боље са платама него у другим министарствима. То образложење за запослене у адми-

нистрацији нашег министарства можда би и могло да буде прихватљиво, али за Војску није, и она заиста не треба да се пореди ни са ким, јер нико у држави не ради тај посао. Ако би евентуално могла се неким да се пореди, то је можда МУП, али чак ни то. Када говоримо о подофицирском кору, формацијска места првих и главних подофицира носиће и више положајне групе. Заставници на таквим радним местима треба да имају плате не само у рангу потпоручника и поручника него и капетана и мајора.

■ *Искуства из Копнене зоне безбедности су најинтензивнија у том смислу. Рад унутар база је већ ушао у одређене прописане процедуре, тамо је састав војске потпуно професионалан... Шта нам тај, условно речено узорак, потврђује. Претпостављам да то искуство намеће и неке нове захтеве, а самим тим и решења.*

– Искуство из Копнене зоне безбедности је доста добро. Већ две године су доле искључиво професионалци. То су људи који знају свој посао. Наравно, претио је ризик да ће се ући у рутину, па смо одлучили да обнављамо кадар који долази. Зато смо укључили и професионалне војнике из ВиПВО, Команде за обуку, јединица непосредно потчињених Генералштабу и структура Министарства. Било је злонамерних тумачења у медијима – тврђи да нисмо имали довољно војника, па смо у КЗБ морали да шаљемо људе из Ваздухопловства. Уопште није реч о томе. Покушали смо да кондиционирамо људе који су професионални војници, а при том неколико година проведу на некој пријавници у Београду. То баш и није посао професионалног војника. Стога смо одлучили да већина одради понеку смену у КЗБ. Већ после првог циклуса таква идеја је наишла на све веће интересовање. Сада се увелико људи распитају када ће следећа смена. Не траје то тако дуго, није ни тако напорно, а опет је прилика да се и заради. Нема ту неке велике неизвесности. Постоји извесан ризик, али то је нешто што се подразумева у војничкој професији.

Очекују нас велики послови на реформи војног школства, рекао бих да се ту ствари нису пуно помакле. Војна академија је, пре свега, специфична производња која треба да ради за одређено тржиште. То тржиште је Војска. Значи, мораће да „произведе“ то што Војсци треба.

Можемо да се хвалимо да нам је буџет много бољи него што је био, али не смемо заборавити да није једина и поуздана мера апсолутни износ буџета, него колико средстава имамо по глави војника. Тужно звучи чињеница да је српски војник и даље при дну европске лествице по тој врсти издвајања. Само Војске у неколико суседних земаља су лошије од нас.

Јединице у КЗБ су добро опремљене, снабдевање се несметано одвија, исхрана и смештај су доста добри. То искуство је одлично. У Копненој зони безбедности успоставили смо и једну нову функцију, која је тек уведена у Војску Србије, а то је цивилно-војна сарадња, која даје одличне резултате. Нашу канцеларију у Врању већ препознају у том смислу и неке међународне организације, попут Међународног комитета Црвеног крста. Слово као врло успешна у успостављању добре комуникације између Војске и локалног становништва, посебно албанске националне заједнице у тој зони. Јединице у Зони су нам и даље приоритет у сваком погледу, па и у опремању, а Четврта бригада, уз Специјалну бригаду, заиста заслужује такав третман.

■ *Како је протекао Ваш најновији састанак са командантом Кфора, имајући у виду ситуацију на Косову и Метохији?*

– Контакти које Војска Србије има са Кфором већ неколико година, откако је на снази Војно-технички споразум, развијали су се у позитивном смеру. Откако сам укључен у све то нисам учио никакве осцилације, већ би се пре могло рећи да сам сведок напретка. Мере поверења које су грађене све ово време дају резултате. Ти састанци одавно нису места где се гледамо преко стола и очекујемо неко изненађење, већ места на којима потврђујемо све што смо се у међувремену договорили. Све чешћи су и састанци који нису предвиђени тромесечним циклусом. Ако за то постоји потреба, заказивање кратко траје, а у последње време се често чујем телефоном са командантом Кфора уколико постоји потреба да размислимо мишљења или информације. Такав начин комуникације, који онемогућава погрешна тумачења било каквог геста или изјаве, врло је користан за обе стране.

Наравно, постоје још многе могућности да се та сарадња унапреду. Ми износимо своје предлоге. На последњем састанку још једном сам добио уверавање од генерала Де Марнака да је Кфор спреман да обави свој посао на Косову и Метохији онако како му то нала-

же мандат – да обезбеди мир и безбедност за све грађане и за њихову имовину. Мандат је јасан, он произилази из резолуције 1244. Однос ВС и Кфора дефинисан је Кумановским споразумом, тако да ту нема нејасноћа. Зато и не очекујем да ће на тој линији бити неких озбиљних проблема. А ако их и буде, ако их изазову они који могу да их изазову, мислим на екстремисте, Војска Србије и Кфор деловаће као партнери, свако у својој зони одговорности.

■ *Прави искорак када је у питању промена свести чини се најчешће инвестирањем у образовање. Какве су могућности Војске Србије у том смислу?*

– Поменуо сам да Војна академија мора да производи онај профил који је Војсци потребан. Сасвим је у реду то што треба да се прилагођава цивилном школству, да се акредитује на Београдском универзитету, да прати Болоњску декларацију... То су ствари које Војска поштује. Међутим, Академија много кошта, има респектабилну историју и мора да образује одговарајући кадар. Са што мање пара да добије што бољи квалитет. И у том школовању насплањаћемо се на цивилне ресурсе. Није то ништа ново. Имали смо то и раније. Војска је позајимљивала професоре са цивилних факултета, за области које сама није могла да попуни. Мислим да је добро да и сада буде тако. Школовање у иностранству је нешто од чега не треба бежати. У том смислу сарађујемо са Француском, Немачком, Италијом, Грчком, САД, Кином, Великом Британијом, а ускоро и са Русијом. Странци се школују и код нас, додуше, још увек срамежљиво, могло би и више и боље.

Област образовања је увек у некој врсти реформе. Ту непрестано нешто мора да се прилагођава. Пре неколико година био је популаран термин „револуција у војним пословима“, који је тешко дефинисати, али се суштински ослањао на чињеницу да су технолошки помаци изазвали многе промене у војној мисли, стратегији, тактици. Све то указује на акутну потребу да се систем образовања брзо прилагођава новинама.

■ *Какав је то и колико различит профил официра који Ви сада очекујете од Војне академије?*

– Треба нам много више техничког образовања. У исто време је веома важно да сачувамо оно што је институционално знање акумулирано у српском војном школству. Било би прилично неодговорно одрећи се нечега што је грађено више од сто година. Али исто тако не може да се учи о нечему што у нашој војсци више не постоји. Несхватљиво је да је прошле године неко од професора дао слушаоцу, како по мом утиску неоправдано називају студенте, „да решава неку бригаду“ каква у Војсци Србије више не постоји. Неки од наставника, очигледно, не знају од чега се ова војска састоји.

■ *Прва фаза реформе, а и друга поготово, поново условно речено, као последицу има и извешан број официра који се пензионису са 40, 45 година старости. Да ли постоје планови који би те људе, ветеране, мотивисали и мобилисали да своја знања и искуства на неки начин и даље преносе систему одбране?*

– Од када сам ја на челу Генералштаба, у Војсци није било линеарног пензионисања – ни по годинама, ни по чину. Знао да је управо таквим поступком направљена велика штета у претходном периоду и мислим да је добро урађено што смо то зауставили. Не може да буде критеријум за пензионисање то колико неко има година или који је чин, већ колико квалитетно ради свој посао. Основни критеријум је да се није огрешио о закон и војне прописе. За оне који добро раде свој посао у Војсци Србије биће места – аутоматизма у напредовању више неће бити. У овом моменту ми још имамо нешто кадра који је вишак. Исто тако, мада парадоксално звучи, имамо и мањак кадра. Ми, у ствари, имамо проблем са неодговарајућим војноевиденционим специјалностима. Верујем да ти људи који су сада на располагању не треба да иду из Војске само зато што немају одговарајућу војноевиденциону специјалност. Њима треба понудити могућност преквалификације,

У овом тренутку у Војсци имамо око 200 пуковника, таман толико колико и формацијски имамо места за тај чин. То је, треба и то рећи, два и по пута мање него што има пуковника у структурама Министарства одбране. Та аномалија хитно треба да буде решена, јер таква ситуација једноставно није нормална.

јер верујем да је лакше од пешадинца направити тенкисту, него од момака који тек долази из цивилства. А и рационалније је.

■ *Питање територијалне покривености могућношћу за одбрану или мобилизацију за сваку врсту активности у ситуацији у којој се Војска реално смањује, такође је важно решити. Искуства Националне гарде Охаја, са којом ВС интензивно сарађује већ више од годину дана, Аустрије, која има сличан концепт, или Енглеске која има чак кадетске организације, говоре да је читав систем, пре свега држава, постављен тако да стимулише ту врсту организованости и мотивисаности друштва за одбрану. Какав је наш концепт?*

– Нисам сигуран да је то најбоље поређење. Наша идеја је била да имамо релативно малу и економски одрживу мирнодопску војску, лако употребљиву, а да постоји територијална војска, која се активира само у случају потребе, природних или технолошких катастрофа, или у случају рата, и тек онда постаје трошак за државу. То су тих осам територијалних бригада. Тај концепт треба и да заживи. То што смо формирали центре за обуку и ратне јединице не значи да је посао завршен. Већ дуги низ година нисмо имали обуку резервног састава. То кошта, али ћемо морати и ту обуку да обновимо. На крају очекујем да се испостави као оправдана почетна опција – да није све у бројкама, у томе колико чега има, већ колико је то што имамо квалитетно.

То што је наш демографски потенцијал такав да можемо да ставимо више од милион и по мушкараца под оружје, не значи да то треба и да урадимо. Ако још једном погледамо шта је основна улога Војске, видећемо да она треба да омогући остатку друштва да у миру ствара нове вредности и да ужива у њима. Ако погледате ко је то ратно способан, јасно је да су ратно способни они који су и радно способни. Поједностављено гледано, није разумно да у миру превише радно способних људи војно ангажујете, већ да креирате систем који је у стању да се брзо трансформише, сходно безбедносној ситуацији.

■ *„Јер, ништа није горе него велика, стајаћа и слабо плаћена војска. То онда постаје ризик за друштво. Војна професија у Србији је прилично деградирана. Имамо осећај да је Војска нежељено дете у друштву, коме родитељи дају цепарац да га више не гледају. Све што је Војска, упркос таквом ставу, урадила у претходном периоду може се сматрати немогућом мисијом“ – рекли сте новинару Фонета крајем 2007. године. Војска више није велика, није ни стајаћа, али је још увек слабо плаћена. Да ли ће мисија која је пред њом у наредном периоду, ипак, бити могућа, а не више немогућа, а ипак изведена, што додатно исцрпљује?*

– Назвао сам немогућом мисију коју смо, ипак, успешно реализовали у том периоду. Изгледала је као немогућа, а рећи ћу вам и зашто. Када смо кренули са реформом 2006. године разилазила се Државна заједница Србија и Црна Гора, а ми смо и даље спроводили озбиљну реформу непоремећени тим догађајем, што, признаћете, није једноставна ствар. У 2007. години, након избора чекали смо дуго да се формира влада, са техничком владом и привременим финансирањем ми смо и даље водили целу причу и улазили све дубље у реформу. У другом делу 2007. године стигао је нови менаџмент у Министарство одбране, који је такође имао свој период уходавања. Поново смо наставили да радимо свој посао истим интензитетом. Ако смо у свим тим околностима успели да спроведемо трансформацију, зашто то онда не бисмо и сада.

■ *Како се осећа човек који у тренутку председничких избора има јасне назнаке једног од кандидата да ће бити смењен истог тренутка када тај кандидат освоји власт?*

– Постављење и смењивање начелника Генералштаба јесте уставно и законско овлашћење председника Републике. То је нешто што се подразумева и свако ко је на дужности начелника Генералштаба треба да буде потпуно свестан те чињенице. Нема ту емоција. Важно је да се поштује закон и да председници раде свој посао, а генерали свој. ■ Драгана МАРКОВИЋ

Пише
Љубодраг
СТОЈАДИНОВИЋ

Пред нама су драматични дани, времена која се морају памтити као пораз сваког разума пред категоријом која би могла де се дефинише као „однос снага“. Или глупа сила, свеједно. Можда је у свеопштој, оправданој стрепњи од будућности, чак лако дефинисати шта нам је најпрече: *Очување Србије, независно од судбине Косова. Очување Срба на Косову у свакој варијанти.* Наведени циљеви су оствариви, али само уз добро разумевање шта је могуће, а шта више не зависи од нас. Ако смо изашли из митске историје (и географије), и разумемо где нам је војнички и сваки други лимит, онда можемо разумети и своје домете.

ТРАКТОРСКИ КУРС

Косовски премијер Хашим Тачи упадљиво често посећује српске породице. Једној фамилији је ономад поклонил трактор и чак позвао одбегле Србе да се врате. Мисли на оне Србе који су побегли да би преживели. Наводно им свежа косовска власт гарантује мир, сигурност и тракторе.

Али, Тачи се пред Србима појављивао у више верзија, а једна од њих је надимак, који је стекао крајем прошлога века, и гласи „Змија“. Хашим је, кажу сведоци, био еталон суровости, па као такав није имао милости ни према коме: дакле и Срби и Албанци су запамтили (а неки и нису) шта се догађа кад тако „опасна звер“ дели правду по свом закону.

Оптужен за ратне злочине и више убистава које је лично починио, Тачи се редовно лако ослобађао краткотрајних хапшења. Чак су те лоше одигране представе дизале његову харизму тачно тамо где је требало. Био је лични љубимац Медлин Олбрајт у доба њене највеће моћи.

Лако се пресвлачио из маскирне униформе у добра одела, а могло је и обрнуто. Директно је из шуме путовао у светске метрополе, умео је да своју свирепост образложи „герилским императивом“, па и да је убедљиво негира као модел српског агитпропа.

Српско правосудје је акцентирало Харадинаја, Чекуа и Тачија као неоспорне ратне злочинце, па написало потернице за њима. Сви су се они, међутим, изређали на местима првог министра, редоследом наведеним у овом тексту. Агим Чеку је, уз сва своја достигнућа, претходно постао и хрватски ратни херој и генерал, и после премијерског стажа има места у загревачком главном стојеру. Бар као уважени саветник, ако му је већ досадила косовка политичка герила.

Косовски премијер је наговестио да ће Косово „у времену које је непосредно пред нама“ прогласити (једнострану) независност. Припреме су већ завршене, усваја се текст декларације, прихваћени су застава и грб, можда и свечана песма. Спрема се, како је рекао „народно весеље“.

Видели смо и Азема Власија, председника оmlадине из Титовог доба, који је потписан као „аналитичар“. То је исти човек кога је Милошевић јавно хапсио на митингу '89. Стварно га је касније привезао, али без резултата. Створио је од њега мученика, мало му „дигао рејтинг“ код Албанаца који су га иначе дубоко презирали, помогао да се тај лажни манекен братства и јединства извуче из вечног заборавља.

Пред нама су драматични дани, времена која се морају памтити као пораз сваког разума пред категоријом која би могла де се дефинише као „однос снага“. Или глупа сила, свеједно. Аргументи нису помогли, човек који је Србима поклонил трактор тврди да има списак од најмање 100 земаља који ће признати нову државу Косово.

То је стање ствари.

Поводом нових потреса има бесконачно много предвиђања. Већина у себи садржи критичне дозе пессимизма. Има много сценарија на основу којих би нешто могло да крену по злу. „Народно весеље“ Албана-

ца, које је предвиђено негде за крај фебруара или почетак марта, могло би на неким местима да има епилог сасвим другачији од радости. Како за кога.

Еуфорија се може претворити у модел етничког чишћења који ни „Змија“ не би могао да контролише, све и да хоће. Тешко је веровати у опцију „потпуне контроле територије“, којом би била обухваћена и Косовска Митровица. Само је прећутна подела Косова, бар тако изгледа, спас од насиља. Кфор је ојачао своје трупе, довлачи однекуд и нове експедиције. Генсек Натао, Јап де Хоп Схефер уверен је да насиља не може бити.

Само ако снаге заштите умеју и желе да направе разлику између весеља и разарања. Памтимо времена кад то нису могле.

Можда је у свеопштој, оправданој стрепњи од будућности, чак лако дефинисати шта нам је најпрече: *Очување Србије, независно од судбине Косова. Очување Срба на Косову у свакој варијанти.* Наведени циљеви су оствариви, али само уз добро разумевање шта је могуће, а шта више не зависи од нас. Ако смо изашли из митске историје (и географије) и разумемо где нам је војнички и сваки други лимит, онда можемо разумети и своје домете.

Пред историјски бој на Косову, кнез Лазар је слао своје изасланике свуда где има Срба, како би сабрао војску, достојну османлијске најезде. По литерарној легенди, српског краља Твртка Првог походио је Милош Кобилић, или Обилић лично, покушавају да, мимо свог дипломатског мандата, поравна сујете двојице претендентата на врхунски српски престо.

Знамо шта се догодило на Видовдан 1398. године. А можда и не! Европа је тада имала различите информације о исходу битке подно Газиместана. Јављено је о великој победи хришћана, у знак победе јечала су звона у највећим европским катедралама. Ми смо први сазнали, а последњи схватили шта се онда случило: војнички пораз, погибија најбољих, сједињење властеле и себара, свуда око Муратовог и Бајазитовог шатора.

Данас је Косово проглашено преседаном. Шта то беше? Можда оно што се догађа само једном и не важи као општи принцип. Све се то да дефинисати и као врста неправде од које нема разумне одбране, иако су могући и неки добри одговори из кризне сфере. Можда их је држава Србија већ спремила, иако за 619. годишњицу битке на Косову неће бити опседања Газиместана. За пуних седам векова можда, никад се не зна.

Тако се затворио круг. Душаново и Лазарево царство еволуирали су у цивилизовану Србију, лишена моћних пријатеља. Све што смо могли сами, већ смо учинили. Све што жели моћни свет обликоваће својим грубим длетом.

Остаје нам да добро појмимо своју снагу, која, на срећу, више није у призивању смрти. Зар се вековима нисмо бранили, часно гинули и бивали све мањи и сиромашнији? И сада нам змије из наших јазбина показују како се прави држава! Само зато што смо били уверени да ни са њима ни са собом не можемо другачије. ■

Аутор је коментатор листа „Политика“

ПОМОЋНИК МИНИСТРА ДУШАН СПАСОЈЕВИЋ У ИЗРАЕЛУ

Помоћник министра за политику одбране Душан Спасојевић са делегацијом боравио је од 11. до 13. фебруара у званичној посети Израелу.

Спасојевић је првог дана посете разговарао са директором политичко-војног бироа Министарства одбране Израела генералом Амосом Гиладом о могућностима унапређења билатералне војне сарадње.

Разговорано је и о безбедносним изазовима са којима су суочени Израел и Србија, укључујући и ситуацију везану за Косово и Метохију.

Делегација Министарства одбране је током боравка посетила више војноиндустријских комплекса ради сагледавања могућности унапређења војно-економске сарадње између две земље.

Организовани су и сусрети са представницима Министарства спољних послова Израела. ■

ПОСЕТА БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Током посете Босни и Херцеговини, помоћник министра за политику одбране Душан Спасојевић сусрео се, 5. фебруара, са министром одбране Селмом Цикотићем, замеником министра одбране Игором Црнадаком и начелником Заједничког штаба Оружаних снага генерал-пуковником Сифетом Поцићем и са њима разговарао о унапређењу сарадње у области одбране.

Током посете Сарајеву, Спасојевић је посетио и Министарство иностраних послова, где је било речи о унапређењу регионалне сарадње и о учешћу у заједничким регионалним пројектима. Састанку је присуствовао и амбасадор Републике Србије у Босни и Херцеговини Грујица Спасовић. ■

ДОНАЦИЈА ОЕБСА ЗА ВЕРИФИКАЦИОНИ ЦЕНТАР

Начелник Управе за међународну војну сарадњу Милорад Перић и шеф Одељења за демократизацију Мисије Оебс у Београду Ханелоре Валијер потписали су у Београду протокол о донацији рачунарске опреме.

Донација, вредна 3.970 евра, намењена је Верификационом центру Управе за међународну војну сарадњу.

– Веома смо задовољни што смо подржали Верификациони центар и Србију у испуњењу међународних обавеза. Такође, расположени смо да и даље помажемо – рекла је том приликом Ханелоре Валијер.

Верификациони центар је задужен за спровођење обавеза проистеклих из међународно прихваћених споразума који се односе на контролу наоружања, као што су *Бечки документ 99*, *Дејтонски мировни споразум* и други. ■ С. Ђ.

ЗАЈЕДНИЧКИ ПРОГРАМИ

У Војној академији (ВА), 12. фебруара, потписан је протокол о сарадњи између те војнообразовне установе и Универзитета у Београду (БУ). Састанку су, уз бројне званице, присуствовали и државни секретари Министарства одбране др Зоран Јефтић и Игор Јовичић, помоћник министра др Бојан Димитријевић и начелник Инспектората одбране вицеадмирал Јован Грбавца.

На свечаности поводом потписивање тог документа, начелник ВА генерал-мајор мр Видосав Ковачевић истакао је да се сарадња две образовне институције развија и унапређује у оквиру реформе војног школства – значајног сегмента у реформи система одбране.

Реформа војног школства, према речима генерала Ковачевића, има три циља – да се ВА укључи у систем високог образовања Србије, постане део система војног образовања европских земаља, али и сачува војнообразовну традицију на нашим просторима.

Ректор БУ професор др Бранко Ковачевић том приликом је рекао да је Војска била један од најзначајнијих партнера БУ у његовој историји, који ове године обележава два века постојања. И наменска индустрија бивше Југославије била је тржишно оријентисана, па је остваривала велике приходе. Научни радници БУ су, у том периоду, сарађивали са војним стручњацима на увођењу модернијих технологија, које су примену налазиле прво у војсци, а онда и у цивилној области.

Према речима др Ковачевића, многе земље заинтересоване су да своје студенте шкољују у Србији, што ће омогућити развој заједничких студијских програма БУ и ВА.

На свечаности поводом потписивања протокола додељене су официрске сабље најзаслужнијима за развој сарадње између БУ и ВА – ректо-

С Е М И Н А Р О У П Р

У Центру за мировне операције од 4. фебруара одржан је четвородневни семинар о управљању обуком у водовима и четам, намењен подофицирима и млађим официрима који у јединицама Војске Србије планирају и изводе обуку.

Организатор семинара је Управа за обуку и доктрину Генералштаба ВС, а гостују тројица подофицира предавача из Савезничке команде НАТО у Напуљу.

У уводном излагању генерал-мајор Петар Ћорнаков, начелник Управе за обуку и доктрину Генералштаба ВС, позвао је четрдесетак учесника

Генерал-мајор мр Видосав Ковачевић и проф. др Бранко Ковачевић

ру БУ проф. др Бранку Ковачевићу, ректору Универзитета одбране Републике Чешке бригадном генералу Рудолфу Урбану, начелнику Војномедицинске академије генерал-мајору проф. др Миодрагу Јевтићу, претходном ректору БУ проф. др Дејану Поповићу и ректору Универзитета у Нишу проф. др Радославу Бубињу.

Деканима факултета БУ који развијају заједничке студијске програме са ВА – проф. др Владимиру Цветковићу са Факултета безбедности, проф. др Невенки Жаркић са Факултета организационих наука, проф. др Милошу Недељковићу са Машинског факултета, затим, проф. др Миодрагу Поповићу са Електротехничког факултета, проф. др Слободану Гвозденовићу са Саобраћајног факултета и проф. др Слободану Петровићу из Криминалистичко-полицијске академије – уручени су официрски бодежи. ■

А. АНТИЋ

А В Љ А Њ У О Б У К О М

семинара да се активно укључе у дискусију са предавачима будући да у концептима планирања и извођења обуке код нас и у НАТОу постоји много сличности, али и низ суштинских разлика. Он је истакао да је завршена Доктрина обуке која доноси пуно измена у односу на досадашњи концепт обучавања и да ће захтеви, критеријуми и принципи организовања обуке, нарочито од 2010. године када је планирана потпуна професионализација ВС, бити знатно другачији.

Генерал Ђорнаков је најавио и скори завршетак Упутства за управљање обуком, нагласивши да су доктринарни документи из те области израђени и на основу искустава страних армија.

Заставници Џек Вајлс, Јусуф Џамал и Дик Вернер, припадници канадске, америчке и немачке војске, представили су особености управљања обуком у оружаним снагама НАТОа. Током рада по групама припадници Војске Србије су у разговору са иностраним колегама сагледали аспекте обуке професионалних војника која ће и у нашој војсци ускоро постати доминантан облик оспособљавања.

Званичан назив курса је „Нато радионица о командовању за подофицире“ и то је једна у серији сличних активности које се предузимају ради успостављања подофицирског кора у нашој војсци. ■

А. ПЕТРОВИЋ

ДОНАЦИЈА ВЕЛИКЕ БРИТАНИЈЕ ВОЈНОЈ АКАДЕМИЈИ

Изасланик одбране Велике Британије пуковник Сајмон Ванделур и Викторија Сајмон Тејлор, виши предавач и управник Одељења за спољне послове британске Одбрамбене академије, уручили су 8. фебруара Војној академији донацију у научној и стручној литератури вредну око 10.000 евра. Донацију, која је реализована посредством Оебса, примио је начелник Војне академије генерал-мајор Видосав Ковачевић.

Генерал Ковачевић захвалио је представницима британских оружаних снага и Оебса, нагласивши да је досадашња сарадња Војне академије и тих институција била на завидном нивоу и изразио очекивање да заједнички пројекти тек предстоје.

У британској делегацији, која у Београду борави у узвратној посети, поред пуковника Ванделура и Викторије Тејлор, била је и мр Јасмина Глишић, која је током протеклих шест месеци у Великој Британији радила на истраживању медија и цивилно-војног односа.

Гостима су током посете Војној академији представљени ресурси и перспективе наше највише војне образовне установе. ■

А. П.

СПОРАЗУМ О САРАДЊИ ВОЈНЕ И ПОЛИЦИЈСКЕ АКАДЕМИЈЕ

У Криминалистичко-полицијској академији (КПА) 6. фебруара потписан је Уговор о пословној и техничкој сарадњи КПА и Војне академије, којим су отворена врата за њихову свестранију и ширу сарадњу.

После потписивања докумената, који ће омогућити заједничко учешће професора те две високо образовне државне установе на реализацији, посебно последипломских, мастер и докторских студија, начелник Војне академије генерал-мајор мр Видосав Ковачевић нагласио је да су безбедносни проблеми данашњице изузетно значајни и да је одговорност за њихово свестрано и комплексно изучавање један од разлога за све квалитетнију и обимнију сарадњу између Војне и Криминалистичко-полицијске академије.

– Искуства развијених земаља показују да најбоље резултате у образовању из области одбране и безбедности постижу оне државе у којима је дошло до свестране сарадње између факултета сличних матичних области, као што су то наше две академије. Та сарадња може бити још богатија, посебно у реализацији заједничких програма на специјалистичким и последипломским студијама – рекао је генерал Ковачевић, док је декан КПА Слободан Петровић истакао да квалитетан и интердисциплинаран образовни процес захтева учешће бројних професора с разнородних факултета.

– Интердисциплинарно изучавање проблема безбедности, којим се ми првенствено бавимо, не може да да жељене резултате ако није поткрепљено учешћем компетентних професора с различитих факултета, који, на свој начин, дотичу питања одбране и безбедности. Потписивањем уговора о тешкој сарадњи између наше две образовне установе, ми управо чинимо кораке у том правцу – рекао је декан Петровић. ■

Д. Г.

ОБУКА СТУДЕНАТА ВОЈНЕ АКАДЕМИЈЕ У ЗИМСКИМ УСЛОВИМА

ВИШЕ ОД ВЕШТИНЕ

Сваки старешина мора добро познавати тактичке радње у зимском амбијенту и вештину кретања по снегу како би успешно обавио задатке и сачувао људе. Зато обука у зимским условима представља посебно место у обучавању студената Војне академије.

Војска Србије, као и многе савремене армије света, посвећује знатну пажњу обуци војника и јединица у зимским условима, јер је то неопходно ради припреме за извођење борбених дејстава у најтежим временским околностима. Историја ратовања показује да су зимски ратни подухвати имали успеха само ако су војници и старешине зналачки савлађивали зимске недаће – снежне падавине, расквашено земљиште, сумаглицу, маглу, ниске температуре, мећаву и вејавицу. Зима не би требало за војнике да представља неприродан амбијент, већ само посебне услове у којима се траже специфична знања. Ја-

Командант привремене команде и заменик команданта Првог студентског пука пуковник Јанко Грандић

сно је да сваки старешина мора добро да познаје тактичке радње у зимским условима и вештину кретања по снегу, како би успешно обавио задатке и сачувао људе у екстремним условима. Због тога обука у зимским условима заузима посебно место у обучавању студената Војне академије.

На Копаонику су 9. фебруара започели двонедељну обуку у зимским условима студенти 131. класе Војне академије. По студијском програму та се обука реализује у току друге године школовања и обухвата садржаје из топографије, опште тактике, физичке културе и наоружања са наставом гађања. Наравно, највише је заступљена обука у скијању, пошто студенти треба да овладају не само основним већ и неким напредним техникама.

Посебни облици наставе студената Војне академије, попут логоровања, обуке у управљању моторним возилима,

обуке у зимским условима или обуке у летењу чине школовање привлачним за младе и различитим од онога на цивилним факултетима. Већ први дани обучавања на Копаонику потврдили су спремност 107 студената да савладају све предвиђене садржаје обучавања у зимским условима. Командант привремене команде пуковник Јанко Грандић и његови сарадници побринули су се да студентима обезбеде добре организацијске и логистичке услове за квалитетну наставу.

– Услови на 51. смучарском полигону – каже пуковник Грандић – много су повољнији него у ранијем периоду, јер су у току протекле године реновирани објекти за смештај војника, студената и старешина. Захваљујући ангажовању професионалног састава Академије, обезбедили смо и квалитетну исхрану студената, која одговара нивоу њихових физичких напрезања.

Потпуковници Миодраг Регодић и Вељко Бућковић извели су обуку из оријентације и кретања у зимским условима.

– У условима који отежавају оријентацију и кретање – каже потпуковник др Миодраг Регодић – студенти морају да при прорачуну времена за савлађивање маршруте узму у обзир смањење брзине кретања, нагиб терена, дубину снега и повећани замор људства.

Прави изазов за студенте јесу оријентација и кретање стазом од 12.300 метара, коју студенти треба да савладају за шест часова. На том путу прате их наставници, док их командири очекују на контролним тачкама.

У утврђивању и маскирању у зимским условима, изради бивака, иглоа, вучјих јама и осталих импровизованих објеката и заклона за ватрено дејство, студенте увежбава мајор Јовица Милићевић, а обуку из наоружања и наставе гађања изводе потпуковник Митхад Крлуч и мајор Љубинко Карапетровић. На крају обуке одржаће се такмичење у патролном трчању, на коме студенти, поред психофизичке издржљивости, треба да покажу и вештину гађања из различити ставова на скијама.

После завршетка Војне академије старешине се расподељују на дужности које захтевају знање различитих техника скијања, као у специјалним, извиђачким или јединицама везе. Обуку студената у скијању на Копаонику изводи 12 инструктора са Војне академије и из јединица Војске Србије. Помоћник команданта за обуку у скијању је мр Лела Марић. Како би се обука квалитетно реализовала, наставне групе, са којима раде инструктори, броје 10 до 12 студената.

Лела Марић и Предраг Леканић сматрају да је ове године инструкторима скијања посао олакшан, јер је око 80 одсто студената завршило Војну гимназију. Као гимназијалци већ су овладали основним техникама те дисциплине. Такође су добро психофизички припремљени за различите напоре у зимским условима.

– Раније смо студенте успевали да оспособимо до основног заокрета – каже референт за физичку обуку у 250. ракетној бригади Предраг Леканић – а ове године савладаћемо и напредне технике скијања, попут паралелног заокрета са растерећењем нагоре, паралелног заокрета без растерећења урезивањем скија без отклизавања и скијања кроз дубоки снег и шуму.

Најчешћи проблем са којима се суочавају инструктори јесте стара опрема. Професор Војко Петковић каже:

АБЕХАЈЦИ НА СНЕГУ

Професионални припадници извиђачког састава 246. батаљона АБХО из Крушевца савладали су основне елементе обуке у скијању. Највећи број њих до тада никада није стао на скије. Уз помоћ референта за физичко васпитање у Команди Копнене војске Зорана Бижића и командира поручника Душана Михаиловића научили су да ходају на скијама, начине смук право и завој на леву или десну страну, те да плуже. У наредној години планирано је да овладају и напреднијим техникама скијања.

– Студенти су расположени за рад и добро припремљени. Већина успешно влада почетним техникама скијања. Било је и првих падова, али на њих студенти реагују тако што отпевауше стих из познате песме групе Индекси „И пад је леп“.

У разговору са Зораном Гајићем из Лознице и Младеном Калиновцем из Врњачке Бање сазнајемо да почетак обуке протиче без проблема и да ће дати свој максимум, како би на завршном такмичењу у алпском скијању постигли што бољи резултат. Душана Арсића из Београда посебно радује што су услови бољи него када је на обуку у скијању долазио као војни гимназијалац. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

НЕПРЕКИДНО

КАКО ДО НАЈЕФИКАСНИЈЕГ МОДЕЛА ОБРАЗОВАЊА ПОДОФИЦИРА

НА ПРОВЕРИ

Делегација Управе за обуку и доктрину Генералштаба Војске Србије боравила је недавно у Охају, у Националној гарди, где је стекла увид у начин образовања и вођења подофицерског кадра у америчкој војсци. Сечена сазнања биће драгоцену у профилисању подофицерског кора наше војске

У трагању за најбољим моделом образовања и вођења подофицерског кадра, делегација Управе за обуку и доктрину Генералштаба Војске Србије боравила је недавно у Националној гарди у Охају и сагледала неке од модела стварања квалитетног и ефикасног подофицерског кадра. Њихова вишедневна посета школама у којима се образују подофицири Гарде, али и федералне војске САД, била је, истовремено, јединствена прилика да се поједина наша решења и дугогодишња искуства из те области анализирају и упореде. Према речима пуковника Бранка Делетића, заменика начелника Управе, много тога што су наши официри видели у Охају није им било непознато ни раније.

– На том студијском путовању имали смо прилику да увидимо решења и моделе развоја подофицерског кадра у америчкој војсци. Најпре смо сагледали капацитете Националне гарде у образовању сопственог, резервног подофицерског кадра. Посетили смо једну школу у којој се, практично, оспособљава њихов резервни састав, подофицири за потребе једне бригаде ПВО. Поред тога, у неким школама Националне гарде образују се и подофицири федералне армије, тако да смо имали прилику да обиђемо једну импозантну школу у којој се оспособљавају врхунски подофицири Копнене војске САД. Жива нашег занимања били су подофицири, њихов положај, задаци и обавезе на дужностима које обављају. Поред тога, стекли смо увид и у врсте конкретних задужења подофицира у њиховим јединицама. Приказали су нам обим дужности, поделу послова, позиције и рад у једној ваздухопловној бази, задуженој за снабдева-

ње ваздухоплова горивом у лету, на целом подручју САД. Уверили смо се у то да у армији САД подофицири имају веома важну улогу, они су конкретни извршиоци многих оперативних послова, али и руковођици група које обављају поједине стручне послове, па затим и њихови претпостављени. Најбољи међу њима у тој пирамиди достижу и знатно више нивое, тако да у поменутој ваздухопловној бази нема више од два официра. Све командне дужности такође обављају подофицири, тако да није реткост да подофицири командују и групом од више десетина подофицира, који су, опет, командири војницима.

■ ЗНАЧАЈ ОДРЕЂУЈУ ДУЖНОСТИ

Да подофицири имају значајно место у свим савременим армијама и модерно развијеним војскама, није потребно посебно доказивати. Њихова улога највидљивија је у обуци војника, посебно индивидуалној, али се ту не завршава. Често су подофицири не само посредници између војника и официра већ и крајња степенница до које војник уопште стиже. Код нас то није тако већ дуго. Некако крајем седамдесетих и почетком осамдесетих улога и значај подофицира у армији почели су да бледе под притиском огромног броја официра. Инфлација официрског кадра узрок је смањења броја подофицира, па су њихове послове све чешће почели да обављају официри. Данас није реткост да официр реализује чак и индивидуалну обуку војника, а о бризи за касарну, војничке спаваонице, кухињу, трпезаријски блок и све друге објекте, не треба ни говорити. То, ипак, не треба да буде непосредан посао официра.

– Значај подофицирског кадра у америчкој војсци, као уосталом и у другим развијеним војскама, често се сматра основним – каже мајор Ненад Сретеновић. – На нивоу индивидуалне обуке војника, они су незамењиви. У једном кампу за обуку подофицира видели смо шта модерне армије користе у обучавању непосредних извођача обуке, главних носилаца обуке војника. У аутоматизованој, електронској стрељани могли смо да видимо како њихови подофицири реализују гађање у покретне мете, без испалењеног метка. Тренажери имитирају звук испаливања муниције, врсту ватре, чак се имитира и трзај оружја, мењају мете, а на тродимензионалној слици могуће је пратити и начин гађања и показану прецизност. У тим камповима они свакодневно организују курсеве, на којима усавршавају подофицире који учествују у обуци њиховог резервног састава.

Ипак, највредније искуство представници Управе за обуку и доктрину ГШ Војске Србије стекли су у бази Ел Пасу, у Тексасу, где

су посетили Подофицирску академију, у којој се образују водећи подофицири Копнене војске Армије САД.

– У тој касарни живи више од десет хиљада официра и подофицира, што, са њиховим породицама, чини приличан број становника. За десетак година планирано је да у тој бази буде смештено око педесет хиљада људи. Ту се налази и Подофицирска академија, школа у којој се, за потребе америчке Копнене војске, оспособљавају подофицири – командири. Сви они подофицири који заузимају неке од позиција у ланцу командовања Копнене војске САД морају да прођу школовање у њој. Ту смо могли да сагледамо начин и циљеве оспособљавања подофицира њихове федералне војске – каже пуковник Делетић.

– Ми у нашој војсци имамо две врсте подофицира. Најпре подофицире школоване четири године, у средњим војним школама, које су имале и традицију и квалитет неопходне за остваривање амбициозних циљева у оспособљавању војничког кадра тог нивоа. Те војне школе биле су и материјално и кадровски веома опремљене, у њима се стицало знање за успешну и стручну реализацију задатака које извршавају подофицири. Почетком деведесетих година, или нешто раније, систем четворогодишњег школовања подофицира замењен је једногодишњим. Надлежни су закључили да некадашњи систем четворогодишњег школовања није економски исплатив и оправдан, и поред несумњивих образовних квалитета које је поседовао, јер су подофицири после таквог школовања, били истински стручњаци за послове који су их чекали у трупи. Процењено је, тада, да цивилне средње школе, посебно одговарајуће стручне школе, техничке, електротехничке, машинске и сличне, пружају довољно знања неопходног у обављању специфичних занимања на подофицирским дужностима. Тада се мислило да ће бити довољно још само „увојничити“ младиће који нису одслужили војни рок, односно дати им основна знања из војне струке и тако добити подофицире способне да извршавају одговорне задатке у обуци војника и обављању других, специјализованих, послова у јединицама.

■ ПРОФЕСИОНАЛИЗАЦИЈА

Време је показало да једногодишње, специјалистичко школовање није дало очекиване резултате. Подофицири су у трупу долазили с недовољним практичним и теоријским знањем. После деветомесечног школовања у специјалистичким центрима било је потребно најмање још годину дана надгледаног, „менторског“ рада у јединици, како би могли самостално да раде и стекну самопоуздање.

Још једна околност знатно је утицала на радикалну измену мишљења и ставова према подофицирском кадру и његовом образовању за дужности које тај ниво војничке професије подразумева. Опредељење државе да се војска професионализује подразумева знатно другачији однос према подофицирима и њиховом статусу. Не треба трошити превише речи на доказивање чињенице да су у многим савременим и моћним армијама подофицири носиоци обуке (професионални) војника, посебно њиховог индивидуалног оспособљавања. Сада се поставља питање како добити стручне и компетентне подофицире, способне да стану пред строј професионалаца и пренесу им војничка знања. У трагању за новим моделом образовања и оспособљавања подофицира у војсци су се определили за то да их тежишно налазе међу најбољим

војницима по уговору, којима су искуство, таленат и доказане лидерске способности омогућили да тај посао обављају без већих тешкоћа. Њих, једноставно, нема довољно. С друге стране, треба на одговарајући начин мотивисати младиће да се јаве у будућу професионалну војску, да за своју професију изаберу напоран, одговоран и захтеван посао, какав је војнички.

– Ми данас немамо довољно војника по уговору – напомиње пуковник Делетић. – То може бити веома добар показатељ наших могућности у наредном периоду. Стога закључујемо да ни професионалних војника нећемо имати у броју који ће Војсци омогућити реализовање задатака. Досадашњи систем, по коме смо војника по уговору задржавали у Војсци највише три трогодишња „уговорна“ периода, није дао жељене резултате, што и није неко велико изненађење, ако узмемо у обзир да ће мало ко да се определи за неизвесност која га очекује после девет година проведених у војсци. Како очекивати од неког ко зна да ће са 35 или 40 година, после готово десет година проведених у јединици, поново бити на почетку, на улици, без посла и с радним искуством које у цивилству не обећава перспективу.

■ ВОЈНИЦИ ПО УГОВОРУ

Опредељујући се за војнике по уговору, као базу за изналажење довољног броја квалитетних подофицира, у војсци, заправо, пружају професионалну перспективу најбољим војницима, онима који су за три до пет година проведених у Војсци доказали да имају интелектуалне, организационе, моралне, психофизичке и остале квалитете, неопходне за рад у трупи, на пословима који их тамо очекују. Наравно, такво опредељење захтева и модернији систем образовања тих људи. Различитим облицима специјалистичког школовања треба омогућити изабранима да стекну и неопходна практична знања која подофицира разликују од војника. Биће то разноврсни курсеви, различитог трајања и карактера, у зависности од структуре војника, односно од врсте и потребног нивоа знања.

– Ако човек са средњом стручном спремом пет година успешно ради на неком радарском систему, или, на пример, на гониометријском уређају и, покаже све стручне способности, лидерске амбиције и могућности, потребан таленат и занимање за позив којим се бави, зашто му не бисмо пружили прилику да остане у Војсци као подофицир. Наравно, уз стално усавршавање. Тако ми најбољи део наших професионалних војника задржавамо у јединицама. То је наш циљ – истиче пуковник Делетић.

Моделујући нови облик образовања и праћења подофицира, у Управи за обуку и доктрину дошли су до одговора на питање које их деценијама мучи – како мотивисати људе за дугогодишње доказивање у средини у којој негативна селекција, незамерање, па чак и претерано ослањање на рутину постају преовлађујући модел рада.

■ НАПРЕДОВАЊЕ

– Ми више не желимо да каријера подофицира и њихово напредовање у професији буде условљени само годинама проведеним у служби – каже пуковник Делетић. – Показало се да то не даје квалитет. После одређеног времена проведеног на истим задацима у јединици, ако човек нема потребе за доказивањем, ако се, различитим облицима стручног усавршавања, не мотивише за даље доказивање, долази до застоја у раду, до „отаљавања“ посла. То желимо да спречимо. Радно место у Војсци не треба да служи за „чекање пензије“, за таворење које не користи никоме, ни ономе ко „чека боље дане“, ни претпостављенима који очекују резултате рада свакога од нас. Променама у образовању и вођењу подофицирског кадра желимо да омогућимо да напредовање у служби буде утемељено на непрестаној обуци, усавршавању и оспособљавању за посао који подофицири обављају. С друге стране, желимо да резултати рада на родном месту буду услов за напредовање у служби. Никоме, дакле, пензија није загарантована тиме што добије одређени чин. Војни позив је тежак, напоран. Свако ко се њиме бави, од почетка треба да зна шта се од њега очекује, које критеријуме треба да испуњава и како може да напредује у послу. Не могу сви да стигну до највиших подофицирских чинова. Пирамида подразумева да од најбољих војника, у њеном темељу, до врха стигну само најбољи подофицири, после неколико вишемесечних курсава у каријери. Сваки нови курс значи ново радно место, виши чин и ново доказивање на одговорнијој дужности – каже пуковник Делетић.

Подразумева се да многи војници неће ни имати могућности да постану подофицири и да напредују у професионалној каријери. Ако после одређеног времена проведеног у Војсци неко не покаже потребан ниво интересовања, воље и знања за квалитетно обављање послова и евентуално напредовање, зашто га задржавати? Таквима треба отворити врата за излазак из Војске. Тиме ће се зауставити дугогодишња хиперпродукција кадра, гомилање чинова од којих нема користи, већ само штете. ■

Душан ГЛИШИЋ

Војномедицинска академија у 2007. години

МИЛИОН И ПО ПОСЕТИЛАЦА

Војномедицинску академију је током прошле године посетило милион и по људи, колико и Аеродром „Никола Тесла“, амбулантно је прегледано пола милиона пацијената, а хируршки збринуто око 30.000 пацијената

За функционисање Војномедицинске академије обезбеђено је 34 посто средстава из буџета, 14 посто из фонда СОВО, а 52 посто остварено је из сопствених прихода. То су само неке од бројки које су се могле чути на недавној анализи функционалне оспособљености те установе током протекле године.

Скупу су присуствовали помоћник министра одбране за материјалне ресурсе Илија Пилиповић, начелник Управе за обуку и доктрину (Ј7) ГШ ВС генерал-мајор Петар Ђорнаков, начелник ВМА генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић, заступник начелника Управе за здравство Сектора за материјалне ресурсе МО пуковник др Вељко Тодоровић и представници војномедицинских установа из Србије.

Генерал-мајор др Јевтић је у једанаест тачака изложио план даљег развоја ВМА и истакао да би 2008. година требало да буде година технолошке обнове ВМА. Он је посебно нагласио значај отварања врата за лечење цивилних лица и све богатију међународну сарадњу у области војног здравства.

Челни људи организационих јединица ВМА говорили су о општим условима у којима је радила та установа током протекле године, о превентиви, збрињавању повређених и оболелих, стању попуњености кадра, научноистраживачком раду, медицинским достигнућима, логистичкој подршци, односима са јавношћу, безбедности. Организована је и панел дискусија о значају интеграције ВМА у здравствени систем Републике Србије.

Помоћник министра одбране Илија Пилиповић истакао је да је функционална интеграција ВМА започела са здравством, а настојаће се да се она оствори и у научноистраживачкој и образовној области. Пилиповић је додао да је охрабрујуће да су плате и примања у Војсци, а самим тим и на ВМА, подигнуте и да очекује да ће убрзо одређени број младих људи заузети на врата ВМА. Он је нагласио значај обуке и опремања, али и указао на недостатак развоја информационих технологија, што је изражено у целој Војсци. ■

М. Ш.

ОБУКА ИНСПЕКТОРА ОРСВ У ЦЕНТРУ АБХО У КРУШЕВЦУ

Центар за усавршавање кадрова АБХО у Крушевцу, у сарадњи са Организацијом за забрану хемијског оружја (Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons – ОРСВ) наставља са реализацијом нових вежби од 4. до 22. фебруара, на којима учествује 29 нових инспектора.

Од 2. до 14. децембра прошле године успешно је реализована обука за 33 инспектора ОРСВ. У току 2007, на пет једнедељних вежби, 75 инспектора ОРСВ из 41 земље успешно је завршило програм обуке.

Обука инспектора реализује се на основу споразума између ОРСВ и Министарства одбране доказ је значајне подршке коју Република Србија даје ОРСВ и потврда привржености циљевима и задацима Конвенције о забрани развоја, производње, складиштења и употребе хемијског оружја и његовом уништавању. ■

АНАЛИЗА САРАДЊЕ СА КФОРОМ

Анализа сарадње и рада официра за везу и Тима Команде КоВ за сарадњу са КФОР-ом са међународним снагама КФОР-а у 2007. одржана је 6. фебруара у Команди КоВ у Нишу.

Циљ анализе је био сагледавања планираних и реализованих активности са КФОР-ом у прошлој години и оцењивање показатеља који утичу на функционисање сарадње.

На анализи су сагледани резултати и проблеми и дефинисане мере за унапређење сарадње.

Анализи су присуствовали представници Команде КоВ, Комисије за спровођење Војно-техничког споразума ГШ ВС, ВОА, ВБА и Друге, Треће и Четврте бригаде КоВ. ■

ПРИПАДНИЦИ МЕДИЦИНСКОГ ТИМА У КОНГУ СА ЏОРЏОМ КЛУНИЈЕМ

Заменица Генералног секретара УН Џејн Хол Лут, у пратњи Џорџа Клунија, америчког глумца именованог за амбасадора УН, боравила је недавно у мисији MONUC у Демократској Републици Конго. Том приликом, припадници Министарства одбране и Војске Србије, који су у саставу медицинског Тима за евакуацију ваздушним путем (АМЕТ-10) у мисији УН у Конгу, успешно су реализовали задатак медицинске пратње и обезбеђења тих личности.

Након посете, припадници Тима за евакуацију фотографисали су се са чувеним глумцем и амбасадором УН Џорџом Клунијем.

Припадници АМЕТ-10 су у мисији УН у Конго од 9. новембра 2007. године. Министарство одбране и Војска Србије учествују у мисији MONUC од 7. марта 2003. и до сада је послало укупно 60 припадника, а међу њима и 14 жена. ■

СИСТЕМ КВАЛИТЕТА

ЛУПА ВОЈНИХ КОНТРОЛОРА

Одељење за квалитет, стандардизацију и метрологију (ОКСИМ) Управе за одбрамбене технологије Сектора за материјалне ресурсе Министарства одбране недавно је од Акредитационог тела Србије добило сертификат којим се сврстава међу пет институција које чине национални систем акредитације. То значи да је ОКСИМ овлашћен да предузећима и установама разнородних делатности – од производње хране, моторних возила, наоружања, грађевинарства, инжењеринга до пружања различитих врста услуга – изда сертификат да задовољавају одговарајуће стандарде производње и квалитета.

Основна карактеристика производа или услуге са становишта купца или корисника јесте – квалитет. Када је реч о наоружању, војној опреми или било којој врсти производа који користе оружане снаге, улог је знатно већи. Естетика, реклама, па и цена најчешће се далеко мање разматрају у односу на квалитет израде и безбедност употребе.

■ ОД ЖИГА ДО СЕРТИФИКАТА

Историја сведочи о сличним размишљањима пре више од 150 година. У крагујевачкој тополиници је 24. јануара 1856. одлучено да се обавезно прегледају, контролишу и жигошу произведени топови како би се војска тадашње Кнежевине Србије заштитила од испоруке оруђа незадовољавајућег квалитета. Акт које је носио назив „Устављењије прегледа, контроле и жигосања свих производа Тополинице“ први је документ којим се наређује контрола квалитета на истоветан или стандардизован начин. Усвајањем „Устављењија управитељства оружице у Крагујевцу“, четири године касније, и званично је уведена војна контрола у индустријској производњи.

Данас, век и по касније, контрола квалитета, стандардизација и метрологија у надлежности су истоименог одељења у саставу Управе за одбрамбене технологије Сектора за материјалне ресурсе Министарства одбране, којим руководи пуковник др Бранислав Јакић. Одељење за квалитет, стандардизацију и метрологију (ОКСИМ) недавно је од Акредитационог тела Србије добило Сертификат о акредитацији на основу провере система за менаџмент квалитетом. Тиме се ОКСИМ сврстао међу пет институција у држави које чине национални систем акредитације, са правом да предузећима и установама издаје сертификате према стандарду СРПС ИСО 9001:2001 или неком од преко 5.000 војних, такозваних СНО 9001/05 стандарда из области

производње наоружања и војне опреме. ОКСИМ је на тај начин занови акредитацију добијену пре пет година. Акредитационо тело је ОКСИМ-у доделило нови сертификат у коме се каже да та установа задовољава захтеве стандарда SRPS EN 45012:2004, те да је компетентна за обављање сертификације система менаџмента квалитетом. Сертификат носи број 0001, што, како је на свечаности у Централном дому Војске Србије рекао директор акредитационог тела Србије Драган Крњијић, није случајно.

Присуство великог броја угледних званица из света науке и привреде на свечаности доделе сертификата, те најодговорнијих људи у систему одбране, сведочи о значају и угледу који имају војни контролори.

ДОМЕНИ КОНТРОЛЕ

Одељење за квалитет, стандардизацију и метрологију акредитовано је од Акредитационог тела Србије за сертификацију система менаџмента квалитетом предузећа која су регистрована за обављање следећих делатности: производња прехранбених производа, пића и дувана, текстила, хемикалија, гуме, неметала, машина, електричних и оптичких уређаја, летелица, моторних возила свих врста, прерада коже и дрвета, те пружања услуга из области грађевинарства, архитектуре и информатике.

Сертификат о акредитацији пуковнику Данку Јовановићу уручио је Драган Крњијић, директор Акредитационог тела Србије

Квалитет, стандардизација и метрологија, дисциплина која се бави еталонирањем мера, према мишљењу начелника Управе за одбрамбене технологије пуковника Данка Јовановића, јесу стубови државе.

– Не смемо допустити да, услед руковања некавалитетним и непровереним средствима, буде угрожен живот припадника Војске. Такође је недопустиво да се било који непроверен производ из домена одбрамбене индустрије извезе из земље. А за све то неопходно је успоставити стандарде и строго их поштовати – оцењује пуковник Јовановић. Он наглашава да новац у таквим случајевима није приоритет. На првом месту су живот и здравље људи, али и имиџ земље.

■ КОРИСТ ДРЖАВИ И СИСТЕМУ

– Поједини стандарди које ми одавно примењујемо далеко су строжи и од стандарда НАТОа или Европске уније – истиче Јовановић.

Да се нашим војним контролорима верује и ван граница државе сведочи и податак да су представници Министарства одбране Ирака приликом недавног уговарања куповине нашег наоружања били веома задовољни чињеницом да квалитет контролише управо ОКСИМ. Пуковник Јовановић наглашава да многе приватне фирме, било да се баве производњом за потребе војске или не, захтевају да им сертификат о поштовању стандарда изда управо надлежно одељење Управе за одбрамбене технологије. Али, до таквог документа не могу сви.

– Око две трећине захтева за сертификацију одбијемо и пре него што наши стручњаци уђу у поступак. Увидом у документацију на основу које је предузеће пословало до та-

да унапред оцењујемо има ли основа да се сертификат добије – каже пуковник Јовановић. Он додаје да отприлике половина фирми у којима овлашћени контролори ОКСИМ-а започну поступак сертификације, након шест месеци до годину дана тај сертификат и добије.

Није ретко, каже начелник Управе за одбрамбене технологије, да сертификацију захтевају и фирме којима су таква документ већ издале неке од осталих овлашћених акредитационих тела. Разлог је вероватно тежина коју печат Министарства одбране има међу привредницима у Србији али и ван њених граница. Томе иде у прилог и податак, који су изнели надлежни из Акредитационог тела Србије, да под руководством пуковника Бранислава Јакића, начелника ОКСИМ-а, ради најобразованији кадар из те струке у држави.

Пуковник Данко Јовановић истиче да се финансијска средства зарађена на тај начин углавном троше на образовање и усавршавање кадра. Финансијска корист коју војни контролори донесу Министарству одбране креће се око 1.200.000 динара годишње. При том, треба имати у виду да су цене сертификације и контроле квалитета коју врши ОКСИМ између 20 и 30 процената ниже у односу на конкуренцију. Илустрације ради, сертификација фирме која запошљава двадесетак радника кошта око 100.000 динара.

Права добит, ипак, далеко је већа. Стандардизована производња према највишим еколошким и безбедносним стандардима, те контрола квалитета израде, набавке и ремонта наоружања и војне опреме, доноси корист систему одбране, а добра слика о нашој земљи код пословних партнера у иностранству – држави Србији. ■

Александар ПЕТРОВИЋ

ДАН ВОЈНОГ АРХИВА

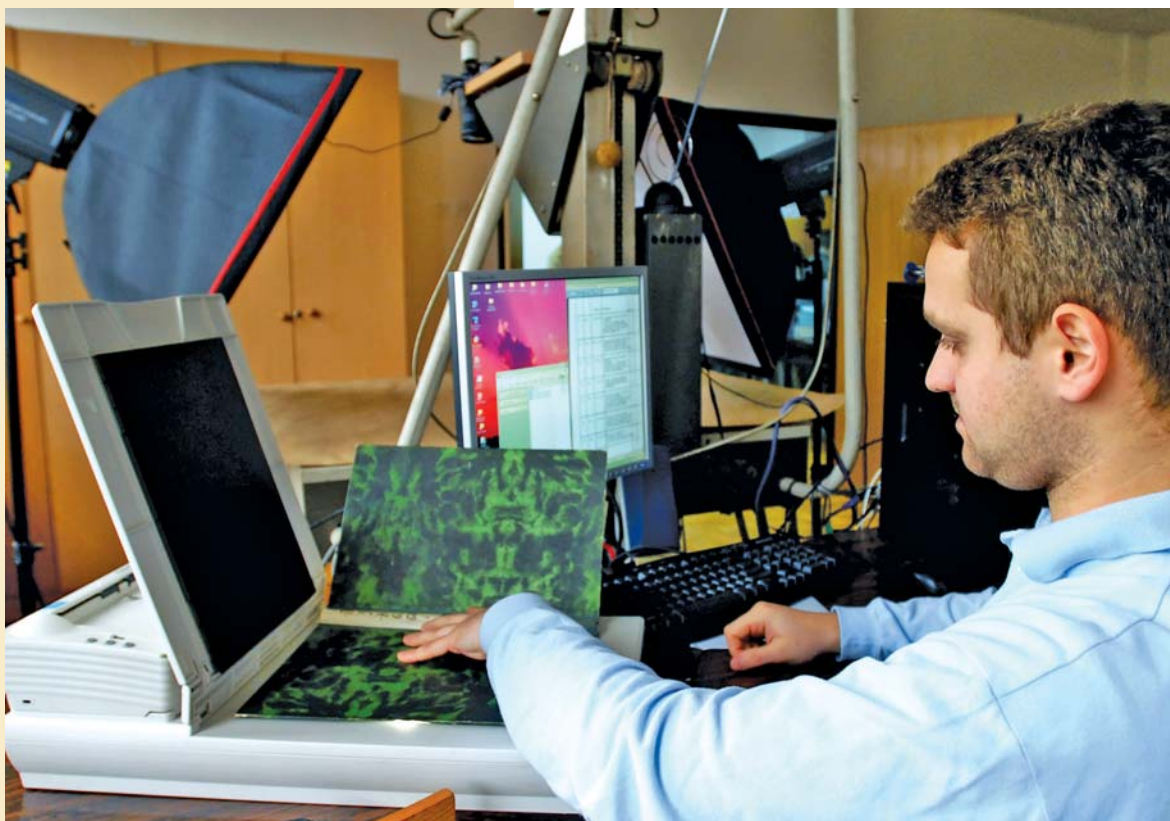
Обреновићи су у тадашњој сиромашној Србији показали да имају слуха за то колико је важно очувати свест о идентитету народа и сећање на важне историјске догађаје. Само ако те догађаје разумемо на прави начин, што је задатак и заслуга историчара, можемо пронаћи решења за изазове које доноси будућност – нагласио је помоћник МО за политику одбране мр Душан Спасојевић.

ЗА БОЉЕ РАЗУМЕВАЊЕ ИСТОРИЈЕ

У просторијама Војног архива у Београду, 5. фебруара, обележена је 132. годишњица постојања те важне војне и научне институције. Скуп је отворио новопостављени начелник те установе, пуковник мр Драгослав Динић. Свечаности су присуствовали представници Сектора за политику одбране МО Србије и бројне званице, међу којима и амбасадор Канаде Роберт Мек Дугал и амбасадор Норвешке Хакон Бланкенборг и норвешки изасланик одбране потпуковник Терје Хавестада.

■ ПОПРАВЉАЊЕ СТАЊА

– У Војном архиву чувају се сведочанства о томе како је српски народ, током периода дугог готово век и по, живео са својим суседима, борио се против завојевача, али и градио савезе за очување безбедности у ширем окружењу. Очекујемо да уз помоћ новог менаџмента Министарства одбране достигнумо стандарде архивистике који ће нас учинити једном од најбољих установа за чување архивске грађе – истакао је пуковник Динић.

Обраћајући се присутнима на свечаности, помоћник министра одбране за политику одбране мр Душан Спасојевић рекао је да се Војни архив данас, нажалост, налази у стању које није онакво какво би требало да буде. Установа је ипак сачувана заслугом свих запослених, али њено урушавање се десило због ранијег лошег односа државе према националној историји.

Према речима Спасојевића, морамо бити потпуно отворени и искрени у сагледавању проблема, јер је то једини начин да ствари крену набоље.

– Обреновићи су у тадашњој сиромашној Србији показали да имају слуха за то колико је важно очувати свест о идентитету народа и сећање на важне историјске догађаје. Само ако те догађаје разумемо на прави начин, што је задатак и заслуга историчара, можемо пронаћи решења за изазове које доноси будућност – нагласио је Спасојевић.

Некада је у Архиву било преко стотину запослених, а тренутно их има само седамнаест. За време бомбардовања Србије 1999. године архивска грађа пресељена је на више локација. Дугорочна амбиција новог менаџмента МО је да ојача Војни архив. Лична визија мр Спасојевића је да та установа нађе место под кровом јединственог архива Србије, као што је случај у многим државама. Док се то не деси, пројектима као што је дигитализација докумената, грађа се чини све доступнијом за домаће и стране истраживаче.

■ ТРАДИЦИЈА ЗА ПОНОС

Указом кнеза Милана Обреновића од 5. фебруара 1876, у оквиру Генералштаба српске војске формирано је историјско одељење. Новостворено одељење било је задужено да прикупља и архивира чињенице о ратној прошлости српског народа. Иницијатор настанка историјског одељења

ВИШЕ ПУТА ИЗ ПОЧЕТКА

За протекле 132 године Војни архив је, због великих људских и материјалних страдања, имао неколико почетака. После 1876. године, изнова се почињало и 1920. и 1945. године. Распад СФРЈ Архив је дочекао као елитна архивска установа, са преко двеста књига у којима је објављена архивска грађа. Данас се архив не може похвалити сређеношћу грађе као у том периоду, али се запослени надају да ће им надлежне институције у држави помоћи да сачувају историјско благо које им је поверено.

и архива био је генерал Јован Драгашевић, који се десет година борио за њихово оснивање, залажући се да од заборава буде сачувана истина о прегнућима српског народа у борби за своју слободу.

У доба настанка Војног архива у Београду, преко Саве се вијорила заставица Аустроугарске царевине, на Калемегдану су били видљиви трагови турског војног присуства, а на обалама Дрине и Тимока осећао се предстојећи распад турске империје. У Београду је живело тек нешто више од 27.000 људи.

Будући да је историја нововековне Србије, због промене владајућих режима и идеологија, пуна дисконтинуитета, испоставља се да једино војна традиција у Срба има скоро потпун континуитет. Документа у Војном архиву сведоче о узрастању српске државе, а са њом и војске, о њеним успесима и пропустима на путу остваривања безбедности и националног опстанка.

Будући да је историја нововековне Србије, због промене владајућих режима и идеологија, пуна дисконтинуитета, испоставља се да једино војна традиција у Срба има скоро потпун континуитет. Документа у Војном архиву сведоче о узрастању српске државе, а са њом и војске, о њеним успесима и пропустима на путу остваривања безбедности и националног опстанка.

■ ДИГИТАЛИЗАЦИЈА

У архиву су сачувани документи који редом говоре о два српско-турска, српско-бугарском, два балканска и два велика светска рата на нашим просторима. Војни архив као институција од националног значаја има задатак да прикупља обрађује и чува документацију не само из ратних периода већ и из мирнодопског живота војске. Архива се и даље повећава, јер стално пристижу нови документи. Захтеви за коришћење докумената доста су бројни и само за потребе судова месечно се изда преко стотину докумената.

Биљана Преснал из Џеферсон института представила је пројекат Центра за дигитализацију архивске грађе, који је покренут на иницијативу тадашњег Војноисторијског института

2006. године. У јуну те године формирана је прва мала производна линија за скенирање и дигитализацију докумената. Од тог тренутка до данас развијена је пуна продукција и ради се на интензивном пребацивању докумената из писаног у дигитални облик. Тиме се они не само чувају од даљег физичког пропадања, већ се и чине доступнијим заинтересованим истраживачима. Помоћу претраживача жељени документ се на лак и једноставан начин може пронаћи без потребе да се и физички њиме манипулише.

Целокупан пројекат формирања Центра за дигитализацију грађе Војног архива не би био могућ да није било несебичне помоћи амбасада Канаде и Норвешке, и две америчке фондације, браће Рокефелер и браће Најт. Основни разлози за дигитализацију потичу из жеље да се смањи ризик од трајног пропадања важних докумената из војне прошлости српског народа која је значајна и за изучавање прошлости региона, али и целе Европе и света.

Активности на дигитализацији фокусиране су на две области. Прва су документи од настанка архива до 1913. године, радно названи „19. век“. Акти из тог почетног периода су најређи и самим тим имају велику вредност. Они сведоче о самим зачецима стајаће војске у Србији, која се развијала упоредо са развојем српске државности. Други важан период су деведесете године прошлог века, због ратних дешавања током распада СФРЈ, и зато се приступило приоритетној дигитализацији докумената из тог периода.

■ МОДЕРНА РЕШЕЊА

Основу решења за дигитализацију која је примењена у Центру, према речима госпође Преснал, чини софтверска архивска апликација за дигитализацију. Две главне особине те апликације су да је усклађена са међународним архивистичким стандардима и да је оригинална и у складу са деловодственом системом у МО Србије. Ради се о мрежној апликацији која садржи велики број аутоматизованих процеса, какви су на пример додељивање имена документима, откривање и предвиђање грешака итд.

Сам процес дигитализације почиње уносом података на машинама које могу да скенирају различите формате, од белажница до великих топографских карата. Формира се база докумената снимљених у високој резолуцији. Веома је битна

СИГУРНО ПРЕТРАЖИВАЊЕ

Користећи електронску картицу истраживач се сусреће са претраживачем, који је потпуно компатибилан са Интернет експлорером, уз могућност израде презентација. Њиме се могу претраживати и латинични текстови, иако је претраживач ћирилични. Претражује се преко кључне речи или преко групе докумената. Истраживач може да одвоји и обележи документе које касније жели да штампа. Међутим, све те корисничке услуге врше се у физички одвојеној просторији, после изласка из истраживачког центра. Тиме се појачава контрола коришћења грађе. Поред безбедносне провере особља, у центру се примењује видео надзор и физичко обезбеђење.

фаза супервизије унетих података која се ради на неколико пунктова унутар процеса дигитализације. Супервизорима односно контролорима апликација омогућава да упореде оригинални документ с оним који се налази на екрану.

Сви документи се разврставају према бројним критеријумима. Успостављени централни дигитализовани систем одликује се способношћу дугорочног чувања докумената. Продукцио-

на линија је све време потпуно независна од корисничке линије тако да коришћење докумената не омета рад на даљем архивирању.

Тренутно, документима која се чувају у Војном архиву приступа се по важећем регуларном поступку, уз захтев надлежнима. У Центру за дигитализацију отворен је и истраживачки центар у коме ће истраживачи моћи да приступају бази података. Он је за сада мали и има само четири места, али планира се и проширење његовог капацитета. Издавањем корисничких електронских картица приступ истраживачком центру биће истовремено боље контролисан али и либерализован јер ће документе моћи да користе људи који се баве проучавањем најразличитијих области.

Рад на дигитализацији докумената из периода до 1913. године ускоро се приводи крају. До сада је дигитализован 81 проценат грађе из деведесетих година 20. века. Но, сви ти документи чине само око три процента укупне грађе у Војном архиву. Пројекат ће се наставити радом на даљој дигитализацији докумената из Првог светског рата и на новој линији за документе од 1945. године до данас. Посебан изазов за центар биће дигитализовање комплетног архива фото-центра НЦ „Одбрана“.

Александар АНТИЋ
Сниммо Немања ПАНЧИЋ

Пуковник др Мирко Борисов

ОБЕЛЕЖЕН ДАН ВОЈНОГЕОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА

НЕПРЕКИНУТА НИТ СТВАРАЛАШТВА

У Војногеографском институту успели су да постојеће податке о простору, које су прикупљали и креирали, прилагоде информационим технологијама и преведу их у дигитални облик

Етог фебруара 1876. године кнез Милан Обреновић успоставио је Устројство Генералштаба формирајући Географско одељење. Тим чином озаконена је и војногеодетска служба. Од тог дана прошле су 132 године и заиста је мало институција које могу да се похвале таквом традицијом. А као продукт имамо на десетине милиона картографских пројеката и публикација урађених пре свега за систем одбране, односно Војску Србије, али и за друге државне органе, организације и привредна друштва у земљи и иностранству.

– Желим да истакнем да је Војногеографски институт прва установа која је у нашој земљи урадила дигиталну векторску карту са базом података Републике Србије – истакао је Илија Пилиповић, помоћник министра одбране за материјалне ресурсе, на свечаном скупу поводом обележавања Дана Војногеографског института.

Свечаности су присуствовали и начелник Управе за општу логистику пуковник Перица Павловић, директор Републичког геодетског завода Зоран Крејовић, те бројни представници јединица и установа МО и ВС, факултета, предузећа, сродних институција и пензионисани припадници ВГИ.

О развоју те установе детаљније је говорио начелник пуковник доц. др Мирко Борисов. Он је истакао да су, иако им протеклих година општи услови нису ишли наруку, успели да постојеће податке о простору који су прикупљени и креирани прилагоде информационим технологијама и преведу их у дигитални облик. Тако је у домену геодетских радова успостављена, за потребе Војске, нова математичка основа. Захваљујући томе знатно је побољшана тачност података о простору, а посебно дигиталних топографских карата. Такође, у Институту се успешно спроводи метролошко обезбеђење еталона и мерила која се употребљавају у Војсци.

Недавно је у тој установи урађено и капитално дело – Дигитални модел терена за целу Србију и шири простор. На основу топографске карте 1:25.000 урађена су 864 листа, чија је тачност знатно повећана додавањем око 40.000 тачака геодетске основе. Сада се повећава тачност убацивањем структурних линија рељефа и отклањањем уочених пропуста у првој верзији. Пуковник Борисов је нагласио да је један од основних задатака у даљем раду ВГИ израда Дигиталне топографске карте размере 1:25.000, са одговарајућом базом података за целу територију, коју чини 728 листова. Та карта ће послужити као основа за обнову и креирање топографских карата ситнијег размера. До сада је завршена дигитализација садржаја за више од 50 одсто територије.

У ВГИ се константно одржава и Дигитална прегледно-топографска карта размера 1:300.000 за територију Србије и она је тренутно једна од најажурнијих и најбоље урађених дигиталних карата којом Војска располаже. А први пут на овим просторима у ВГИ урађена је Дигитална топографска карту размера 1:250.000,

која има оперативни карактер и у складу је са највишим стандардима који се примењују у савременим војскама Европе и света. Такође, у протеклој години, завршена је дигитализација 254 листа специјалне тематске карте водообјеката у размери 1:50.000, која има посебан значај за систем одбране.

Треба подсетити да је крајем прошле и почетком ове године израђена Ортофото карта Косова и Метохије, на основу аерофото снимака са којима располаже ВГИ.

Снимко Звонко ПЕРИЋ

Признања најуспешнијима уручио је Илија Пилиповић, помоћник министра за националне ресурсе

Током прошле године испоручене су знатне количине карата Војсци и систему одбране, урађен је низ специјалних карата и геотопографског материјала, пружене су бројне услуге корисницима у цивилном сектору и успостављена је и настављена сарадња са већим бројем географских, топографских и картографских служби и установа земаља ЕУ. То ће запосленима у институту помоћи да се лакше и брже уклапају у процес реформе Војска Србије. А рад може да успори, како је истакнуто, опрема за аерофотограметријско снимање територије целе Србије која недостаје.

– На данашњи дан осећамо се поносним што припадамо генерацији тог непрекинутог низа стваралаштва и традиције, али и одговорним да у садашњем времену реформе Војске, очувамо и унапредимо праве вредности војногеодетске струке, на начин како су то успевали наши претходници – рекао је на крају пуковник др Мирко Борисов.

Дан Института обележен је и новом поставком радова и опреме која је коришћена у богатој историји те установе. ■

М. ШВЕДИЋ

„НАЦРТАЈ ЦРТЕЖ – ЛЕТИ ХЕЛИКОПТЕРОМ“

ЛЕТ МАЛИХ ЦРТАЧА

Тринаесторо деце из Србије, чији су радови оцењени као најбољи у акцији Министарства одбране и Војске Србије „Нацртај цртеж – лети хеликоптером“, полетело је, у петак 8. фебруара, са ваздухопловцима аеродрома Батајница на панорамски лет хеликоптером изнад Београда

Акција је покренута с идејом да се у календару Министарства одбране и Војске Србије за 2008. годину нађу деци цртежи, који сликовито приказују како најмлађи виде војску. На конкурс је пристигло више од три хиљаде радова из свих крајева Србије, а изабрано је тринаест најуспешнијих, који су уврштени у војни календар. Осим одабраних цртежа, који су се нашли у календару, радови још 60 девојчица и дечака објављени су у књизи „Деца Србије о Војсци Србије“. Како је после завршетка акције изјавио начелник Управе за односе са јавношћу МО капетан бојног брода Петар Бошковић, одличан одзив деце оправдава одлуку да се са акцијом настави и ове године. Испољена креативност најмлађих уметника била је повод и да сва награђена деца буду позвана као специјални гости на вежбу поводом Дана Војске Србије 15. фебруара у Нишу.

■ ИНСПИРАЦИЈА

Децу и њихове родитеље на војном аеродрому Батајница дочекао је командант 204. авијацијске базе пуковник Мирко Вранић. За награђене малишане ваздухопловци са Батајнице организовали су панорамски лет изнад Београда хеликоптером ХТ-40. Лет је због облачног времена трајао нешто краће, али довољно дуго да млади аутори војног календара, гледајући српску престони-

цу из птичје перспективе, добију инспирацију за нове цртеже. Након изласка из хеликоптера, осмеси награђене деце говорили су више од речи о њиховом одушевљењу наградом.

– Било је тамо лепо... Све куће су биле ситне, и аути, и људи... Све је било ситно – преноси нам своје утиске Стефан Божић из Сремских Карловаца. Кад се мало прибрао од лета и попио сокић, Стефан је додао и да ће да проба да нацрта све што је из ваздуха видео. Једва чека да се врати кући и да се похвали свом бати.

Док се шестогодишњи Александар Ђорђевић из Ниша играо испред авиона на стајанки батајничког аеродрома, његов дека Бора Ђорђевић испричао нам је како је настао награђени цртеж његовог унука. Као пензионисани ваздухопловац, Бора чува војне часописе у којима има много слика војне технике. Александар се, када је у посети код деке, често игра листајући војне часописе, и прецртава шта стигне, понајвише ракете. Деда Бора није ни видео шта је мали Аца нацртао приликом те посете, после које је цртеж послао на конкурс објављен у „Политикином забавнику“.

■ ДЕЧЈА МАШТА

Цртеж шестогодишње Лане Плавшић из Сремских Карловаца разликовао се од већине по свом мотиву. Наиме, док су сва деца цртала тенкове, топове и сличне ствари, она је нацртала подморницу. Лана каже да не зна одакле јој је баш подморница пала на памет када је узела блок за цртање, можда је то дошло отуд што са татом Ацом, који је пецарош, често иде на Дунав. Рад који је награђен Лани се испрва није допао, и мало је недостајало да га одбаци. На срећу, ипак га је послала. Награда јој пуно значи као охрабрeње да настави да црта. Њени родитељи кажу да се сада не одваја од блока и оловке. Припрема се и за полазак у школу. Њен брат је годину дана старији и она хоће да ради домаће задатке као и он. Воли да буде у центру пажње и тешко јој је да сачека и сачува своју велику енергију за следећу годину.

Софија Глигорић из Новог Сада нацртала је свог стрица који је војно лице. И гле чуда, стрико се нашао баш на насловној страни војног календара. Додуше, неки би рекли да Софијин стриц на цртежу личи на чича Глишу, али узимајући у обзир Софијине године и то да се она

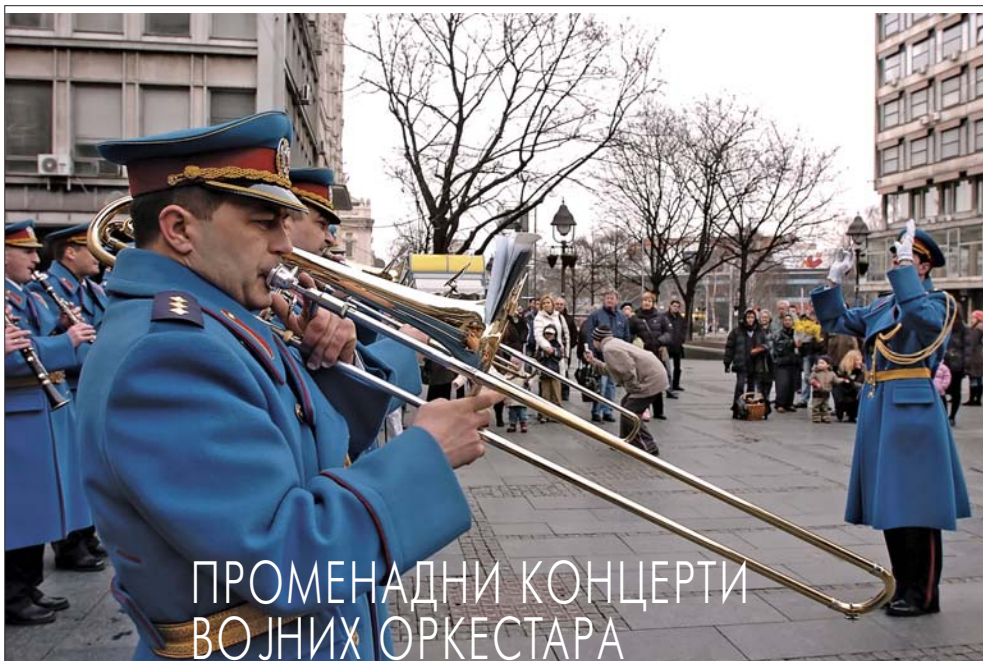
налази на почетку своје „уметничке“ каријере, њен стриц се нимало не љути због тога.

Осмогодишња Јохана Тот из Суботице већ је добила низ награда за своје радове. Најзначајнија је награда на конкурс Националног зоолошког врта Мађарске, а Јохана наставља да црта и развија свој таленат. Анђела Обрић из Сомбора покушала је да на свом цртежу војску представи као некога ко помаже људима, а не некакву претећу силу. Зато су мотиви на њеном цртежу доста необични, па је тако тенк добио улогу усисивача, и његова топовска цев у Анђелиној машти усисава прашину.

Душан Лучић из Нове Гајдобре нацртао је најкомплексније дело. На његовом раду приказана је читава противтерористичка операција, са специјалцима који упадају на брод и из воде извлаче утопљенике. На наградни лет мали мајстор је дошао у мајци Војске Србије, коју је раније добио на поклон. Душананови родитељи, отац по струци математичар и мајка професор физичког, не знају одакле потиче његов дар, али кажу да је одувек имао свој свет и ствари о којима воли да размишља.

Хеликоптером Војске Србије летели су и остали добитници награде: Александра Килибарда из Врњца, Александра Санчанин из Сремских Карловаца, Милица Стојановић из Медвеђе, Стефан Максимовић из Зајечара, Дејан Вучичевић из Руменке и Далибор Танацков из Кикинде. Њихови вршњаци широм Србије имају прилику да хеликоптером полете следеће године у ово време, треба само да упосле своју машту и нацртају како виде војску. ■

Александар АНТИЋ
Снимио Звонко ПЕРГЕ

ПРОМЕНАДНИ КОНЦЕРТИ ВОЈНИХ ОРКЕСТАРА

У Београду, Новом Саду и Нишу, 10. фебруара одржани су променадни концерти војних оркестара поводом обележавања 15. фебруара – Дана Војске Србије.

Концерти су окупили велики број грађана, највише деце и омладине, а на репертоару су биле домаће и стране корачнице.

У Београду је, у Кнез Михајловој улици, од Калемегдана до Трга Републике, свирао Репрезентативни оркестар Гарде. У Новом Саду, Војни оркестар Војног округа Београд свирао је у Дунавској и Змај Јовиној улици, а у центру Ниша, на Тргу краља Милана, концерт је одржао Војни оркестар Војног округа Ниш.

ОТВОРЕНА ИЗЛОЖБА НАГРАЂЕНИХ ДЕЧЈИХ ЦРТЕЖА

Изложба дечјих цртежа награђених у акцији „Нацртај цртеж – лети хеликоптером“ отворена је у Централном дому Војске Србије у Београду.

Најуспелији радови малих уметника, који су део календара Министарства одбране и Војске Србије за 2008. годину, изложени су пред београдском публиком три дана након што су деца летела војним хеликоптером, што је била главна награда акције.

Изложбу је отворио начелник Централног дома ВС пуковник Зоран Сарић. У оквиру прославе Дана Војске Србије сличне изложбе дечјих радова приређене су и у клубовима Војске у Нишу, Новом Саду, Панчеву, Краљеву и Пожаревцу. ■

А. А.

ДЕЦА СРБИЈЕ О ВОЈСЦИ СРБИЈЕ

БИВШЕ СТАРЕШИНЕ УСПЕШНИ ПРИВРЕДНИЦИ

У току је реализација више пројеката у којима су ангажована пензионисана војна лица, ратни војни инвалиди и породице погинулих бораца.

Од 1. фебруара реализује се пројекат „Национално тржиште роба и услуга Србије“, под покровитељством фирме „Sokogroup“ из Београда, чији је власник Зоран Ливаја, такође бивши старешина, а директор пројекта је Миодрог Капор, пуковник у пензији. Упоредо са тим, реализује се и пројекат „Општине Србије“.

Пројекат „Национално тржиште роба и услуга Србије“, после стручне оцене да је квалитетан и потребан, подржава и Министарство привреде Србије, а на његовој реализацији у овој години биће ангажовано око хиљаду пензионисаних војних лица, ратних војних инвалида и чланова породица погинулих бораца. ■

Б. К.

У НИШУ УНИШТЕНА КАСЕТНА БОМБА

Девет година после бомбардовања НАТОа, у центру Ниша пронађена је касетна бомба blu 97, америчке производње. Жуту касетну бомбу случајно је пронашао члан Исламске верске заједнице, чистећи простор око старе џамије у Шуматовачкој улици, и одмах алармирао полицију и Одељење за ванредне ситуације у Нишу. Срећко Гавриловић и Никола Радосављевић, пиротехничари Управе за ванредне ситуације Министарства одбране, стручно су уништили пројектил, пошто су претходно обезбедили да се приликом експлозије касетне бомбе ограничи ширење гелера.

Начелник нишког Центра за ванредне ситуације Жарко Дамјановић потврдио је да у том делу Ниша до сада није организовано комплетно чишћење терена од касетних бомби, заосталих из ратне 1999. године, и да је у току израда пројекта за обављање тог посла. „Ова касетна бомба је трећи заостали пројектил, пронађен у Нишу у протеклим годину и по дана“, рекао је Дамјановић. ■

З. М.

УНИШТАВАЊЕ НЕЕКСПЛОДИРАНИХ УБОЈНИХ СРЕДСТАВА

У периоду од 1. до 31. јануара ове године Тим за уништавање неексплодираних убојних средстава Управе за ванредне ситуације Министарства одбране уништио је укупно 22 комада неексплодираних убојних средстава на територији општина Кула, Шид, Смедерево, Крагујевац, Младеновац и Прешево.

Сва неексплодирана убојна средства су пре уништења прегледана, идентификована и уз полицијску, ватрогасну и медицинску подршку транспортована на локацију одабрану за уништавање. ■

С п е ц и ј а л н и п р и л о г

АРСЕНАЛ 14

ЛОВАЧКИ АВИОН МИГ-29

ПОВРАТАК ДВАДЕСЕТ ДЕВЕТКЕ

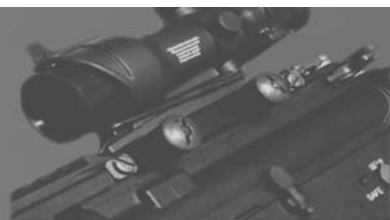
ИМПРОВИЗОВАНА
МИНСКО-ЕКСПЛОЗИВНА СРЕДСТВА
У ИРАКУ

КРАЈ ПУТАШКЕ БОМБЕ

ОКЛОПНИ ВОЗ
СРПСКЕ ВОЈСКЕ КРАЈИНЕ

КРАЈИНА ЕКСПРЕС

Ловачки авион МиГ-29
АРСЕНАЛ 14

**ПОВРАТАК
ДВАДЕСЕТ
ДЕВЕТКЕ**

Импровизирана
минско-експлозивна средства
у Ираку
**КРАЈПУТАШКЕ
БОМБЕ**

Оклопни воз
Српске војске Крајине
**КРАЈИНА
ЕКСПРЕС**

ПОВРАТАК ДВАДЕСЕТ ДЕ

САДРЖАЈ

Ловачки авион МиГ-29

**ПОВРАТАК
ДВАДЕСЕТ ДЕВЕТКЕ** 32

Импровизирана
минско-експлозивна средства
у Ираку

КРАЈПУТАШКЕ БОМБЕ 37

Снајперска пушка СВД драгунов

**ОРУЖЈЕ ВЕЛИКЕ
ПРЕЦИЗНОСТИ** 42

Руски тенк Т-95

**ЗАГОНЕТНИ
ЧЕЛИЧНИ ВАЉАК** 46

Оклопни воз
Српске војске Крајине

КРАЈИНА ЕКСПРЕС 51

Уредник прилога
Мира Шведић

Пет ловачких авиона МиГ-29

враћа се у строј ВиПВО

са новим бојама и новим

ознакама Србије. Ти авиони

браниће небо наше државе

до средине наредне декаде,

када се очекује да у

наоружање буде уведена

ескадрила нових

вишенаменских борбених

авиона.

Иако број од пет ловачких авиона МиГ-29 представља симболичан потенцијал, они ће у условима у којима се сада налази ВиПВО обезбеђивати минимални налет за пилоте надзвучне борбене авиације до преласка на нове вишенаменске борбене авионе. Према Стратегијском прегледу одбране и другим дугорочним плановима и проценама потреба, а понајвише због финансијских могућности државе, набавка савремених вишенаменских борбених авиона биће могућа тек после 2010. године. Ако се имају у виду време потребно за тендер, преговори пре уговора, производња авиона и, на крају, врло захтеван задатак преобуке, нови авиони постаће значајна снага тек средином наредне декаде. Тај ток се подудара са међуремонтним циклусом авиона МиГ-29 након ремонта, који ће износити седам година коришћења.

ЗАШТИТА ВАЗДУШНОГ ПРОСТОРА

У том времену 101. ловачка авиацијска ескадрила, са четири једноседла и једним

СНИМАО Р. ПОПОВИЋ

интеграције. На тај начин решавали су се задаци заштите ваздушног простора прибалтичких држава, у које су на смену долазили детањмани ловачких авиона чланица НАТОа. У пракси се показало да свака држава треба да буде у могућности да сама штити свој ваздушни простор, јер нису сви савезници једнако заинтересовани за то да троше власти новца за заштиту удаљених држава.

У том контексту, за мале државе дугорочно решење јесте набавка вишенаменских авиона који се могу користити за заштиту ваздушног простора, за задатке ватрене подршке и за извиђање из ваздушног простора. Авиони МиГ-29, какви су у нашем ваздухопловству, могу успешно да се користе само у примарној намени, али су ограничени у ватреној подршци, јер су наоружани само невођеним средствима ваздух-земља. Због старости авиона и у условима када се не зна ко ће бити дугорочни стратешки технолошки партнер у области наоружавања ВиПВО борбеним авионима, „заобиђене“ су понуде за модернизацију МиГ-29 до стандарда који може да се користи за ватрену подршку.

У понуди руске индустрије су модели МиГ-29 доведени до нивоа „лунокрвног“ вишенаменског борбеног авиона, али економично решење представља само набавка тек произведених авиона. Зато се може очекивати да ће МиГ-29 бити актуелан и на тендеру за избор нашег новог борбеног авиона.

ОСНОВНИ МОДЕЛ

Авиони које сада користи ВиПВО представници су основног модела, какав се осамдесетих година производио за потребе ваздухопловних снага бившег СССР-а, чланица Варшавског уговора и пријатељских држава из покрета несврстаних.

Почетак историје МиГ-29 води у другу половину шездесетих година, када се у локалним ратовима на Блиском истоку и Индокини показало да су могућности за победу у боју ваздухоплова на страни ловца високе маневрабилности, наоружаног поузданим ракетама ваздух-ваздух кратког домета. У Бироу МиГ 1970. покренули су рад на ловцу четврте послератне генерације. Добили су подршку ваздухопловних снага СССР-а 1972, на конкурс за лаки фронтovski ловац за блиску маневарску борбу у ваздуху, у захвату фронта и у позадини, који може да се употребљава и за уништавање нисколетелих крстарећих ракета.

Тим конкурсом тражено је да авион у секундарној намени може да се користи за дејство против површинских циљева у поволјним метеоролошким условима у видном делу дана. У Бироу су фронтvosком ловцу доделили интерну ознаку 9-12. Први прототип завршен је у радионици Бироа 1977. године. Новим авионом са ознаком МиГ-29 били су више него задовољни у ваздухоплов-

ПАЛУБНИ ЛОВАЦ

Први палубни ловац МиГ-29K израдили су у МиГ-у као одговор на конкурс Ратне морнарице СССР, али су на крају морнари на носач авиона „Адмирал Кузњецов“ укрцали авионе сухој Су-33, а развој МиГ-29К свео се на два прототипска примерка.

Палубни МиГ-29 вратили су у живот Индијци, када су од Руса преузели носач авиона „Адмирал Горшков“ и предузели припреме за градњу два или три слична брода за ПВО флоте. Из МиГ-а су реагвали понудом да се на те носаче укрца модернизовани дериват МиГ-29К, са повећаном површином крила, већим унутрашњим резервоарима горива за 50 одсто, новом авионицом, радаром жук-МЕ, усавршеним пасивним уређајем КОЛС и савременим избором наоружања, у које су уврштене ракете РВВ-АЕ, противбродске ракете Х-31А и противрадарске ракете Х-31П.

Авион МиГ-29К и двосед МиГ-29КУБ са пуним борбеним могућностима могу да полете са палубе дужице 195 метара.

Палубне двадесетдеветке нове генерације могу се користити као авиони танкери помоћу система за претаканье горива ПА3-1МК. У том случају авион носи и четири подвесна резервоара горива. Индијци су наручили 12 МиГ-29К и четири примерка МиГ-29КУБ за попуњу прве палубне ескадриле, а најавили су намеру да наруче додатних 30 авиона.

ству и наручили су стотине примерака за пренаоружавање пукова ловачке авијације.

Први серијски примерци завршени су крајем 1983. године.

Када су савладани почетни проблеми, од 1986. године авиони МиГ-29 уведени су у елитне пукове, размештене у источној Немачкој, који би, у случају међублоковског конфликта, требало први да уђу у борбу против авиона НАТОа.

ВАРИЈАНТЕ

Упоређо су се израђивале две варијанте авиона МиГ-29. Основи модел ловачког једноседа производио се у фабрици „Знамя труда“, у центру Москве, а двоседни МиГ-29УБ (ознака Бироа 9-15) израђивао се у фабрици „Сокол“ у Грозном (данас Нижњи Новгород). У примарној ловачкој намени једноседи су наоружавани ракетама ваздух-ваздух Р-27 средњег домета, затим Р-73 и Р-60 кратког домета и топом калибра 30 мм ГШ-301. За дејство на површинске циљеве прва генерација МиГ-29 имала је лансере невођених ракетних зрна, калибра 80 мм, или, по жељи корисника, старијих ракета 57 мм, невођене ракете 240 мм С-24Б и авио-бомбе масе 250 и 500 килограма.

ВЕТКЕ

двоседом, на аеродрому Батајница (дежурна у пару у интегралном систему ПВО) биће у сталној приправности за полетање на пресретачки задатак. Сценарио конфликта са технолошки надмоћним и бројчано снажнијим противником, као онај из 1999, сада није аргумент у процени потреба за ловачком авијацијом. Политичари би требало да заштите Србију од сукоба у којима не може да се обезбеди пуна превласт у ваздушном простору (као предуслов за примену оружаних снага), а која води до победе или до остварења реалних постављених задатака.

За ловачку авијацију постоји уска, али важна листа задатака – од заштите ваздушног простора од претњи терориста до традиционалног одвраћања противника прилично сличних или мањих могућности у борби за превласт у ваздушном простору.

У НАТОу се од почетка деведесетих година сматрало да би државе са мањом популацијом, површином територије и финансијским могућностима, требале да се одрекну одржавања властите ловачке авијације у корист ангажовања механизма безбедносне

Систем за управљање наоружањем СУВ-29 чине радар РЛПК-29 (Н019) и оптико-електронски нишанско-навигацијски систем ОЕПрНК-29 (С-31). Извозни модели МиГ-29 у варијанти А и Б добили су радар РЛПК-29Е (Н019ЕА и Н019ЕБ, зависно од подваријанте). Према подацима произвођача, радар омогућава откривање циља површине три квадратна метра у предњој полусфери, на удаљености 50 до 60 километара, и у задњој полусфери до 35 километара. На земљи могућности радара своде се на 30 км. Двоседи нису добили радар и зато су наоружани само ИЦ самонавођеним ракетама.

Од 1986. само су за СССР израђивани усавршени авиони 9-13, са грбом иза пилотске кабине, у којој се налазио систем за активна електронска противдејства „гарденија-1“, и са могућностама за подвешавање до 3.000 кг терета на поткрилним носачима. Ти авиони су унутар оружаних снага задржали стару ознаку МиГ-29, без посебног суфикса.

У НАТОу су изузетно ценени МиГ-29 и сматрали да тај авион може да се покаже надовољнијим над противничким авионима, посебно у маневарском ваздухопловном боју, у којем су Руси учинили велики искорак пројектовањем ракете Р-73, интегрисане са нишанским системом на пилотској кабини.

МОДЕРНИЗАЦИЈА

Биро МиГ у првој половини деведесетих година нашао се у маргинализованом положају, иако се у то време радило на радикално модернизованом авиону МиГ-29М, са потпуно новом авионицом и низом измена на змају авиона. Зато су се у кризним годинама окренули ка страном тржишту. У складу са захтевима иностраних корисника радило се на усавршавању авиона МиГ-29 на два упоредна правца – могућности у ловачкој намени знатно су подигнуте интеграцијом нових активно радарски вођених ракета РВВ-АЕ и радара Н019М (ТОПАЗ-М), а у секундарној намени интегрисане су вођене ракете ваздух–земља Х-29Т са вођеним бомбама КАБ-500Кр. Модернизацију су у Биро МиГ извели у неколико корака, а авиони су добили ознаке МиГ-29СМ, МиГ-29СМТ-1 и МиГ-29СМТ-2.

Главна замерка за двоседе сводила се на то да су коштали више од једноседа, али нису имали пуне борбене могућности. Зато су тржишту понуђени нови примерци МиГ-29УБТ, са вишенаменским радаром смештеним у преобликованом носном делу летелице. Важна замерка у поређењу са конкурентским авионима односила се на релативно кратак међурементни ресурс мотора РД-33 од 300, односно, 350 часова рада, зависно од ње-

гове серије. Међурементни циклус мотора на ловцима као што су F-16С и *мираж* 2.000 износи 1.000 часова и тај стандард су Руси досегли и прстигли на мотору РД-33, серије 3, и РД-33МК. Животни век тих мотора износи 4.000 часова.

У пилотској кабини летелице МиГ-29 изведени су велики захвати. Класични инструменти замењени су вишенаменским показивачима. Конкретан пакет авионице МиГ сада се прилагођава захтевима наручиоца и усклађује се према стандарду Mil.Std.1553В. Авион МиГ-29СМТ-2, израђен 2.000. има радар Н010М жук-М, са целовито побољшаним могућностама домета, разлучивања циљева, поузданости и могућности подржавања примене радарски вођених ракета ваздух–земља Х-31А и Х-35. Унутрашњи резервоари за гориво увећани су за додатних 1.000 литара и развијени су подвесни резервоари за 1.800 литара горива.

Први корисници авиона МиГ-29СМТ-2 и УБТ јесу Алжир (наручено 28 једноседа и шест двоседа) и Јемен (модернизација 12 авиона из основног модела на стандард СМТ и наруџбина нових модела – МиГ-29СМТ и УБТ).

На технолошком демонстратору МиГ-29ОВТ, израђеном 2003. године, проверени су добили у маневрабилности које пружа уређај за промену вектора потиска. Око издвуника постављена су три хидрауличка актуатора, којима се млаз помера до 18 степени у свим смеровима. Комбинација пакета модернизације на авиону МиГ-29СМТ-2 и векторисаног потиска представља основу за развој ловаца МиГ-29М1 и М2 (од 2005.

РАДАР

Авиони МиГ-29С (9-13С) из последње серије, израђени за Руске ваздухопловне снаге до 1992, имали су усавршени радар Н019М са повећаним дометом, који открива противнички ловачки авион на 70 км у предњој и 40 км у задњој полусфери, а може да обезбеди истовремено дејство на два циља.

Под крилима МиГ-29С подвешене су ракете повећаног са ИЦ вођењем Р-27ЕТ, домета 60 километара, и са полуактивним радарским вођењем Р-27ЕР, домета 50 километара. МиГ-29С може да понесе до 4.000 килограма корисног терета.

године због маркетиншких разлога променили су ознаку тих авиона у МиГ-35). За амбициозне кориснике, који желе да достигну неке од могућности пете генерације борбених авиона, развија се радар жук-Ф са фазираним радарском решетком.

Руси су на тендеру за 126 вишенаменских борбених авиона Индијцима понудили комерцијални МиГ-35, са радаром жук-МА, за који су конструктори тврдили да може открити циљ у ваздушном простору на 160 км удаљености и брод на 300 км, те да истовремено може дејствовати на четири циља.

У првом таласу редукације снага РВ Руске Федерације, проведеном средином деведесетих, из наоружања су повучени авиони 9-12, а задржани само 9-13. Око 150–200 примерака авиона, чији се ремонт и продужетак века оцењује као еконо-

мичан, биће модернизовано и остаће у служби и у наредној декади. Двоседи МиГ-29УБ биће модернизовани у МиГ-29УБТ, повећаног долета, опремљеног радаром са електронским скенирањем *оса*. Крила УБТ биће ојачања и моћи ће да понесу вођене ракете, бомбе ваздух-земља и подвесник са ГШ-301.

НА БАТАЈНИЦИ

У другој половини осамдесетих у Југословенском РВ и ПВО било је осам ескадрила ловачке авијације, наоружаних авионима МиГ-21. После америчке интервенције против Либије 1986. године, предузете су мере за модернизацију система ПВО. Након разматрања више понуда, укључујући француски авион *мираж 2000*, амерички F-16, изабран је МиГ-29, који се тада сматрао за веома савремено решење.

Набавка ескадриле од 16 авиона – 14 МиГ-29 и два МиГ-29УБ – уговорена је јануара 1997. године. За „голи“ једносед плаћало се 15,9 милиона долара, а за двосед нешто више од 16 милиона. На практичном делу преобуке у бази Луговаја, у којој се налазио центар за обуку странаца, било је 12 пилота и 28 техничара из 204. ловачког авијацијског пука из Батајнице. Прва два авиона – двоседи МиГ-29 слетели су на аеродром Батајница 24. септембра 1987. године. До пролећа 1988. завршило се преоружање 127. ловачке авијацијске ескадриле МиГ-21 бис ловцима МиГ-29.

ПРОДАЈА

Осим продаје нових авиона, МиГ покушава да пронађе заинтересоване кориснике старих модела за модернизацију. Такви послови су до сада уговорени (и спроведени) 2005. и 2006. са Словачком, која се одлучила за ремонт 12 авиона, уз модернизацију авионике интегрисане магистралом 1553В. Словачки авиони добили су колор-показиваче у кабини фирме „Руска авионика“, затим дигитални радио-уређај AN/ARC-120, уређај за идентификацију свој-туђи AN/APX-113 и нове навигацијске уређаје, дигитални пријем TACAN-а AN/ARN-153 и пријемник VOR/ILS AN/ARN-147.

Нови авиони добили су интерне ознаке РВ и ПВО – Л-18 за једноседе и НЛ-18 за двоседе. Број 18 се користио и као почетна секвенца у евиденцијским бројевима – једноседи су добили бројеве од 18101 до 18114, а двоседи 18301 и 18302.

У време пред грађански рат припремала се набавка додатних авиона МиГ-29. Планирано је да се размести и на аеродром Бихаћ, па су инжењерцима поверени радови на прилагођавању улаза у подземна склоништа, која су до тада коришћена само за МиГ-21. Због рата су сви планови модернизације обустављени, а 127. ескадрила се укључила у дејства.

Повремено су ловци МиГ-29 коришћени за уништавање рентабилних циљева у већој дубини територија под контролом противничких снага. Патроле пара МиГ-29 пружале су ловачку заштиту групама ловачко-бомбардерских авиона када су се приближавали граници Мађарске. Због високе вредности, МиГ-29 су чували од ризичне противничке ватре у подршци са малих висина. Осим изворног наоружања, 1992. године на МиГ-29 интегрисане су парчадно-фугасне авиобомбе OFAB-100-120 и OFAB-250-270 у глаткој и коченој варијанти и парчадне бомбе К-2-90.

С настанком СРЈ 1992. године, популарне *двадесетдеветке* звезду су замениле новом ознаком, а добили су и нове задатке – снаге НАТОа претиле су интервенцијом и предузеле поморску блокаду на Јадранском мору. Зато су пилоти 127. ескадриле одржавали сталне мере повишене борбене готовости и интезивно су се увежбавали за маневарски бој на малим удаљеностима. Авионе су одржавали са великим тешкоћама, јер су ембарго Уједињених нација и прекид предатног система логистичке подршке оставили 204. пук без резервних делова, са нерешеним проблемом ремонта.

Ловци су остали у летном стању, пре свега, захваљујући ентузијазму особља техничке службе, које је уместо стриктног поштовања међуремонтних циклуса (ремонт је био предвиђен 1996.) користило *Програм одржавања МиГ-29 према стању*.

БОРБЕНИ ЗАДАЦИ

Лета 1998, када су припреме НАТОа за рат постале извесне, 127. ескадрила се обучавала у ишчекивању сукоба са надмоћним противником. Трагало се за погодном тактичком применом ловачке авијације, у условима потпуне превласти противника у ваздушном простору. На почетку рата, 24. марта 1999, авиони МиГ-29 дежурали су на аеродромима Батајница, Поникве, Ниш и Подгорица, наоружани са по четири ракете Р-73 и две Р-27. Прве ноћи у сусрет авионима НАТОа полетели су пилоти МиГ-29, који су се, осим са противником, због истека ресурса материјала, суочили и са техничким отказима.

Пилоти 127. ескадриле нису као они у НАТОу могли да се ослоне на јединствено информационо поље система ПВО. Противници су искористили све могућности ракета са радарским самонавођењем AMRAAM, које су ка циљу кретале са удаљености знатно изван домета радара МиГ-29. Пилоти НАТОа нису желели да уђу унутар зоне уни-

штења ракета P-73, јер би на тим удаљено-стима МиГ-29 постао изузетан противник. Ракетом AMRAAM холандског F-16AM у првим часовима агресије погођен је авион 18111, у којем се налазио пилот мајор Небојша Николић. Он се после искакања приземљио код Титела. Сви други погоци авиона те прве ноћи приписани су америчким F-15C и ракетама AMRAAM.

Изнад планине Јастребац из ловца МиГ-29 18106 искочио је мајор Предраг Милутиновић, звани Гроф, када се на аеродром Поникве враћао са задатка. Са аеродрома Ниш у пресретање су полетела два авиона. Изнад Космета ракетом погођен је 18112, са пилотом мајором Иљом Аризановим. Он се приземљио падобраном у ширем рејону Суве реке, и тек после два дана пробијања кроз простор који су контролисали албански екстремисти стигао је до аеродрома Приштина. У авиону 18104 погођен је мајор Драган Илић. Он се вратио на аеродром, али су због оштећења са авиона скинути делови који су могли да се користе за одржавање других примерака МиГ-29. Касније су пилоти НАТОа довршили уништавање летелице 18104.

Са аеродрома Батајница 26. марта на задатак су полетели капетан прве класе Зоран Радосављевић (18113) и мајор Слободан Перић (18114). На изузетно малој висини летели су североисточно, према Ечкој, затим су извели заокрет ка правцу одакле су долазили противнички авиони и на малој висини прелетели Нови Сад. За то време AWACS их још није био открио. Док су се приближавали Дрини, пар ловаца се пењао на велику висину и на око 7.000 метара изнад Лознице погођени су ракетама AMRAAM. Постали су мете два америчка F-15C. Од директног удара у предњи део авиона смртно је страдао Радосављевић, а Перић се извукао из погођеног авиона искакањем. Остаци оба авиона, због велике висине лета, пали на планину Мајевица у источној Босни.

Командант 204. пука потпуковник Миленко Павловић полетео је 4. маја

КОРИСНИЦИ

Данас те авионе користе Алжир, Белорусија, Бугарска, Еритреја, Индија, Иран, Јемен, Казахстан, Куба, Мађарска, Малезија, Мјанмар, Перу, Пољска, Руска Федерација, Северна Кореја, Сирија, Словачка, Србија, Судан и Украјина.

Раније су авиони МиГ-29 коришћени у Чешкој (предали су авионе Пољској), Ираку, Молдавији (одрекла се авиона и продала их САД и Јемену), Немачкој (продала их је Пољској за цену од једног евра), и Румунији, чији су авиони повучени из наоружања и конзервирани.

ТАКТИЧКО-ТЕХНИЧКЕ ОДЛИКЕ

Погонска група:

два турбовентилаторска мотора РД-33
потисак без ДС-а 2 x 49,42 kN
потисак са ДС-ом 2 x 81,39 kN
4.300 литара горива у унутрашњим резервоарима

Димензије:

дужина 17,32 м
висина 4,73 м
размах крила 11,36 м
површина крила 38 квадратних метара

Маса:

празан авион 10.900 кг
нормална у полетању 15.240 кг
максимална у полетању 18.500 кг

Перформансе:

максимална брзина на висини 11.000 м без наоружања 2.445 км/ч
максимална брзина на нивоу мора 1.500 км/ч
брзина пењања 19.800 м/мин
врхунац лета 18.000 м
долет са додатним резервоарима горива 2.199 км
долет са горивом у унутрашњим резервоарима 1.500 км

Наоружање:

топ 9А-4071К (ГШ-301), калибра 30 мм, са 150 граната
2.000 кг убојних средстава на шест поткрилних носача

1999. у авиону број 18109 да би пресрео групу авиона НАТОа који су били у ваздушном простору изнад Ваљево. Са AWACS-а су открили Павловићев авион и летелицама које су биле у ваздушном простору Србије наређено је да се повуку на безбедно. Павловић се по наредби из командног места система ПВО задржао у ваздуху. У пресретање усамљеног МиГ-29 кренула су четири F-16C и две ракете AMRAAM су га погодиле. Остаци авиона пали су које села Петница.

Осим авиона које су пилоти НАТОа уништили у ваздуху, на аеродромима су уништени 18103, 18107 и 18302. МиГ-29 18110 изгубљен је у удесу 25. марта, током прелета са аеродрома Подгорица на Поникве.

Губици би можда били и већи да се стварни авиони нису прикривали постављањем добро израђених макета М-18. Пилоти и техничари 204. пука су у столарској радионици израдили копије, које су по изгледу, бојама и ознакама потпуно одговарале оригиналима.

Рат су „преживела“ четири једносед – 18101, 18102, 18105 и 18108 и двосед 18301. Од 2000. године поново су коришћени за обуку пилота. Чак су учествовали на аеромитингу приређеном 2. августа 2000, на аеродрому Подгорица.

ПРИЛАГОЂАВАЊЕ НОВОМ ВРЕМЕНУ

После нормализације односа са НАТОом, летелице МиГ-29 добиле су задатке прилагођене новом времену – на вежби „Штит 2001“, одржаној на полигону Никинци 24. октобра 2001, приказали су могућности ловачке авијације у борби против терориста. Пар МиГ-29 пресрео је Ми-8, који су „отели“ терористи, и оштрим маневрима, уз примену ИЦ мамаца, принудили су отмицаре на приземљење.

Авиони МиГ-29 летели су до пролећа 2004. године, када су морали да се приземље и пошаљу на ремонт. Дуго се расправљало да ли их треба ремонтovati, у ком заводу и како обезбедити потребан новац. Најпре је одлучено да треба одржати континуитет и обуку ловачке авијације. Затим је Министарство финансија за авионе МиГ-29 обезбедило 22,04 милиона евра из Националног инвестиционог плана. И, на крају се, због плаћања царине и ПДВ, уговор са партнерима из Руске Федерације, потписан 22. децембра 2006, свео на четири авиона. За пети авион и остатак послова на прва четири финансијска средства у износу од 853.057.988 динара, биће обезбеђена из Националног инвестиционог плана за ову годину. Осим ремонта договорена је и уградња навигационих уређаја предвиђених стандардима ИСАО. ■

Александар РАДИЋ

КРАЈПУТАШКЕ БОМБЕ

За сада најубојитије средство у борби ирачких устаника против снага Коалиције јесу импровизирана минско-експлозивна средства. Она су од октобра 2005. одговорна за најмање трећину, а вероватно и половину погинулих америчких војника у Ираку.

Експлозивне направе израђене у кућној радиности које герилске, устаничке и терористичке снаге често користе у неконвенционалном рату називају се *импровизирана минско-експлозивна средства* – IED (*Improvised explosive devices*). С обзиром на то што се у Ираку често постављају поред пута, у западним медијима називају их и *крајпуташке бомбе* (*roadside bombs*). Мада се у њиховој изради користи и индустријски и војни експлозив (или комбинације та два), у Ираку су то, по правилу, минобацачке и артиљеријске гранате. На тај закључак наводи податак да је од 650.000 тона убојних средстава која су била у војним складиштима 2003. нестало око 250.000 тона, па устаници имају огромне количине тих средстава на располагању.

Ирак је земља у којој су мине масовно произвођене и коришћене и сматра се да је до почетка 2003. постављено око осам милиона противпешадијских и два милиона противтенковских мина. Оне су употребљаване током вишегодишњег рата са Ираном (1980–1988), за време Првог заливског рата (1990–1991), али и у сузбијању активности курдских устаника у северном делу земље.

СМРТОНОСНЕ ЗАМКЕ

Крајпуташке бомбе су посебно занимљиве. За време владавине Садама Хусеина у Ираку је изграђена пространа путна мрежа широких, квалитетних аутопутева са по четири до осам коловозних трака са сваке стране, са мноштвом надвожњака и мосто-

ва, те густим саобраћајем. Коловози су раздвојени средишњом линијом у којој су често засађене украсне биљке и дрвеће. Самим тим, то су идеална места за постављање IED, а користи се и задња страна саобраћајних знакова. Међутим, често се IED бацају директно са надвожњака на колону возила у покрету (обично као минобацачке гранате), или се претходно процени висина возила, те се мине (које могу бити и табла ТНТ са упалаљачем) вежу за конопац и замишу са супротне стране надвожњака у односу на долазећу колону возила, тако да ударе тачно у висину ветробранског стакла. Експлозивом су пуњене и конзерве готових јела и напитака, а понекад и лешеве уинутих домаћих животиња.

На тај начин су извођени напади током 2003. године, али су с временом IED, а и начини њихове примене, постали софистициранији. Сада се активирају са одстојања, коришћењем мобилних телефона и пејџера, даљинских управљача за деचे аутомобиле или отварањем гаражних врата, чак и радио-станицама.

Уместо експлозивних пуњења мале масе, све чешће се користе гранате калибра од 100 мм или већег, које су повезане и једновремено се активирају, или противтенковске (ПТ) мине које се вертикално слажу тако да само најдубља има упалаљач, а остале су у неметалним кућиштима, па их детектори не могу открити. Њихова експлозија је толико снажна да одбаци тенк абрамс неколико метара увис, што устаници сликовито описују речима „Абрамс је добио крила“.

Често се ПТ мине уклапају поред пута и ланчано повезују, па експлозија прве иницира серију експлозија дуж коловоза које, ако се исправно процени растојање између возила у колони, могу тешко оштетити, а и уништити, *хамере* и камионе.

Од скоро се примењују и кумулативна пуњења. Она се израђују тако што се метална цев завари са једне стране, потом се напуни експлозивом, а са супротне стране уметне се комад метала конусног облика, који се након експлозије претвара у усмерени млаз врелог метала и са лакоћом пробија лаки оклоп *хамера*, транспортера *страјкера* или БОВ *бретдли*. Ако се неколико металних цеви постави паралелно или лепе-засто, млаз захвата широко поље.

Све чешће се мине закопају директно у коловоз на следећи начин. Горив се проспе по асфалу и запали, услед чега он толико омекша да је лако ископати рупу, која, када се затрпа, личи на обичну закрпу на асфалу.

Импровизиована минско-експлозивна средства су често само једна од карика у ланцу *комбинованих заседа*. Колону возила која се крећу у патроли или као пратња конвоја, по правилу великом брзином како би избегла напад, успорава аутобус или камион који је наводно у квару, обично на надвожњаку или неком мосту. Саобраћај се та-

ПРСЛУК ПОСЕБНЕ ВРСТЕ

Амерички конгрес је 24. маја 2005. одобрио пренос 129,7 милиона долара из фонда *Ирачка слобода* за набавку покретних вишеканалних пригушивача радио-сигнала *Warlock*, а 13. јула 2005. репрограмирањем је пренето још 10 милиона долара за два нова против-IED система, и то 3,5 милиона за 50 *SLAM-DEP* (*Small Lightweight Advanced Modular Digital Protection System*), малих лаких савремених модуларних дигиталних заштитних система, којима су постојећи пригушивачи обједињени у прслуку, а облаче се по потреби (са аспекта здравља неизоставно се намеће питање утицаја велике количине електромагнетног зрачења на носиоца прслука). Преосталих шест и по милиона предвиђено је за набавку 187 робота за разминурање.

Артиљеријске гранате као мине изненађења

да блокира па и коалициона возила морају успорити или стати. Тада се активирају IED. Након тога, устаници сачекују хеликоптер који ће сигурно доћи како би извукао ранењика и по њима дејствују снајперском ватром, РПГ-има, преносивим ПВО системима или накнадно активирају IED ако им се хеликоптер нађе у близини. Претпоставља се да онедавно користе и противхеликоптерске мине, мада о томе још нема дефинитивно потврђених података.

Врло често се за нападе користе и аутомобиле бомбе и бомбаши самоубице, који носе прслук чији су посебно искројени цевови напуњени експлозивом и кулничим лежацима који појачавају ефекат. Исправан

назив за аутомобиле бомбе био би, заправо, возила бомбе, јер су то често не само путничка возила, већ и камиони, амбулантна кола, а у неким случајевима чак и товарна кола која вуку магарци.

Онедавно су устаници изменили тактике у нападу на обезбеђене објекте, те их сада напада више возила. Прво возило, које не носи експлозив, пробија барикаду и креће се све док не буде заустављено или возач убијен. Неколико минута након тога, када изгледа да се ситуација смирила и војници или припадници обезбеђења почну да се окупљају око првог возила, налеће друго возило натоварено експлозивом, удара у окупљену гомилу и тако увећава број жртава.

ЕФИКАСНОСТ

Вашингтон пост од 26. октобра 2005. износи, после тридесет једног месеца рата у Ираку, да су крајпуташке бомбе проузроковале више од 50 одсто америчких губитака. Од инвазије 2003. до погибије хиљадитог америчког војника протекло је 18 месеци, а затим само 13 месеци до смрти двехиљадитог. Током првих шест месеци рата, само 11 војника од 289 погинулих, или 4 одсто, настрадало је услед експлозије IED, али је зато 214 од 339, или 63 одсто, погинуло од априла до октобра 2005.

Један од најтежих напада одиграо се августа 2005. када су 14 мариноца и један Ирачанин погинули код Хадите, 200 км северозападно од Багдада.

Три гранате за ПТ топ великог калибра укопане су и активиране када је преко њих прелазило лако оклопљено амфибијско возило. Десет мариноца у патроли је убијено, а 11 рањено крајпуташком бомбом код Фалуе новембра 2005, а од IED током 2005. године укупно је погинуло 427 Американаца.

Децембра 2006. мине и бомбе биле су одговорне за 75 од 118 погинулих војника Коалиције. Од новембра до марта 2006,

ПРЕТПОСТАВКЕ

У чланку из јануара ове године, *NewswEEK* наводи тврдње америчке администрације да Иран снабдева ирачке устанике експлозивом ТНТ наводно седам пута јачим од ирачког, а и електронским сензорима који служе за активирање крајпуташких бомби. Реч је о пасивним инфрацрвеним сензорима који се користе у обезбеђењу кућа тако што пале светла када неко или нешто прође испред њих, а чија цена износи долар по комаду. Иран је наводно наручио велику количину тих уређаја од произвођача са Тајвана и из Јапана. Њихов значај огледа се у томе да, за разлику од мобилних телефона и радио-уређаја, они не емитују сигнал који се може

Ирачка свакодневица

Дејство IED на камион у колони

коалиционе снаге пронашле су и онеспособиле око 4.000 IED, откриле више од 1.800 скровишта оружја и радионица за израду мина и бомби и убиле или заробиле неколико стотина устаника повезаних са производњом и размештајем. То није спречило да шест војника погине у Дијали на Дан сећања (Memorial Day, последњи понедељак у мају којим се обележава успомену на све погинуле Американце у досадашњим ратовима САД), док су хитали у помоћ посади обореног хеликоптера чија су два члана, како се касније испоставило, већ били мртви.

У Махмудији, јужно од Багдада, 12. маја 2007. постављена је врло софистицирана заседа. Устаници су напали патролу и убили пет војника, а тројицу заробили. Затим су поставили IED у крошњу оближње палме са исправном претпоставком да ће ускоро стићи додатне снаге. Тада су активирали IED која је убила једног, а ранила три војника. После две седмице објавили су снимак у ком је саопштено да су тројица заробљеника погубљени.

Уз примену нових тактичких поступака, као што је дејство снајпериста по патроли на тачно одређеном месту (када приморавају војнике да потраже заклон иза гомиле шута или ђубрета, а потом активирају IED која је претходно ту и затрпана), устаници све чешће постављају IED испод људских лешева на улици, јер знају да ће их пре или касније амерички војници или ирачка полиција морати да уклоне, па тада даљински активирају бомбу.

Примећено је и да IED постају све сложеније. Неке од недавно пронађених имале су троструки начин активирања: жицом, радио-таласима и инфрацрвеним зрацима, што је техника коју је усвојила и усавршила

ПРИСЛУШКИВАЊЕ

Софистицираност устаника не сме се потцењивати. У прилог томе говори и чињеница да су, према писању енглеског таблоида *Сан*, пратећи позиве британских војника путем мобилних телефона својим породицама, дошли до бројева кућних телефона, назвали супругу једног официра Краљевског ваздухопловства и рекли јој да је њен муж погинуо. Тек након провере у ваздухопловству она се уверила да јој је супруг жив и здрав.

Након чланка у таблоиду, Министарство одбране саопштило је да је сличних позива већ било у неколико наврата, те је из тог разлога британским војницима забрањено да користе своје мобилне телефоне за позиве кући.

ИРА. Познато је да је ИРА размењивала опрему и искуства са колумбијским герилцима, баскијским сепаратистима и палестинским групама, тако да је било само питање времена када ће се плодови њиховог рада појавити и у Ираку.

ПРОТИВМЕРЕ

Само током 2004. године на америчке трупе изведено је око 12.000 напада импровизованим минско-експлозивним средствима, што значи да нека нису узроковала губитке. Амерички извори наводе примере војника који цео турнус у Ираку проведу у саставу тимова који лове бомбаше и траже IED, а да ниједном нису (ни њихова возила) погођени приликом експлозије. Многе јединице крстаре у неоклопљеним хамерима ко-

открити пре активирања импровизованих минско-експлозивних средстава.

Тврди се да су дистрибуцију те опреме у Ираку организовали припадници иранских Ал-Кадс бригада, које се сматрају елитним огранком Иранске револуционарне гарде. Међутим, поједини обавештајни експерти у САД изнели су резерве у погледу тих навода, истичући да се велика количина напада IED одиграва управо на територији коју настанују сунити, док Иран директно подржава шиитске муслимане. Неколико демократских конгресмена изразило је забринутост да садашња администрација превише наглашава повезаност ирачких устаника са Ираном на начин сличан догађајима који су претходили нападу на Ирак.

јима су скинута врата и ређе су нападнути од других.

Кључни фактор, према америчким изворима, јесте будност учесника у конвоју, припремљеност и опрез, те јасно одавање утиска да је јединица спремна, искусна и одлучна за борбу. Такве конвоје и патроле, сматрају они, устаници неће напасти. При томе се наглашава да млади и неискусни војници не треба да буду ни возачи ни митраљесци. Преферира се агресивна возња, али не и необуздана, јер саобраћајна незгода може да блокира конвој и изложи га нападу.

Правци кретања морају се унапред пажљиво планирати, а поступци, у случају хитности (промена точка на возилу, изношење рањеника из једног и премештање у друго возило, те извлачење оштећеног или возила у квару), максимално увежбати, како би се скратио интервал током ког је конвој или патрола заустављена и најизложенија нападу. Војници морају бити добро обучени у пружању прве помоћи јер често само стављањем Есмархове повеске могу зауставити смртоносно крварење и спасити живот саборцу.

Оклопљена возила пружају лажан осећај сигурности јер нема тог оклопа који IED не може пробити. Често су немар или самозадовољство учесника у конвоју, а и кретање истим путним правцем током неколико дана узастопце, довољан разлог да се устаници одлуче за напад на одређену јединицу. Посебно се наглашава да је непријатељ прилагодљив, интелигентан и безобзиран, јер се не либи убијања цивила ако ће уз то настрадати макар један коалициони војник.

Према магазину *Њусвик*, још је у пролеће 2004. генерал Џон Абизаид, у писмено обраћању министру одбране Доналду Рамсфелду, означио IED као „убицу број један америчких војника на ирачком ратишту“ и затражио да се предузме напор „сличан пројекту Менхетн“ (израда прве атомске бомбе), како би се развила нова технолошка средства којима би се осујетила постојећа претња. Из наведеног разлога Пентагон је формирао *Здружену организацију за пораз IED (JIEDDO – Joint IED Defeat Organisation)*, на коју је у периоду од 2004. до 2006. утрошено 6,1 милијарди долара, а од тога само 2006. године 3,3 милијарде. Уз то, Пентагон тражи да Конгрес одобри додатних 6,4 милијарди долара у оквиру фискалног плана за 2008. ради даљег развоја система за откривање и ометање импровизованих минско-експлозивних средстава.

Директор *JIEDDO*-а, генерал у пензији Монтгомери Мигс, остварио је сарадњу са Министарством за енергетику, лабораторијама и академијама у САД, а уз то је основан и *Национални центар за обуку* у Форт Ирвину (Калифорнија) у ком се испитују и усвајају разне противмере. Оне обухватају

Експлозија аутомобила бомбе

ПРЕДВИДЉИВОСТ

У чланку аутора Мајкла Голдфарба, објављеном на сајту *weekstandard.com*, критикује се инертност војног естаблишмента, који примењује исту тактику у Ираку, где је ратно стање, као у БиХ 1995. када су америчке трупе имале улогу очувања мира. И даље се често патролира улицама насељених места у предвидивим формацијама и у предвидиво време, што војнике чини лаким циљевима за устаничке IED.

После победе у првој фази рата, Пентагон је на мапи земље одредио линије одговорности војних јединица, које су обично чинили аутопутеви или тргови, што су омиљена места за постављање мина и бомби. Војницима је строго наређено да је кретање дозвољено искључиво унутар одређених линија. Из тог разлога су се патроле често заустављале неколико стотина метара са једне, односно друге стране линије, како не би прекршиле наређење и сносиле последице. На тај начин је обично са сваке стране линије остајао приличан простор који није био под контролом и у ком су се устаници слободно кретали.

уређаје за електронско ометање, радаре, опрему која емитује рендгенско зрачење, робоите за разминирање и испитивање панцира за људство и оклопа за возила. У оквиру тог тела формирани су и *црвени тимови*, чији припадници (више од 500) имају задатак да размишљају као устаници и тако покушају да буду корак испред њих.

Уређаји за електронско ометање користе радио-таласе за блокирање мобилних, сателитских и бежичних телефона дугог домета, којима се активирају IED. Међутим, њихова ефикасност је ограничена чињеницом да таласи које емитују морају бити на истој фреквенци на којој су телефони устаника, што се не може унапред знати. Осим тога, дешава се да пригушивач блокира радио-везу колоне како међу возилима, тако и са базом, па се мора искључити да би се успоставио радио-саобраћај, што возила чини рањивим. Уочено је и да се услед електронског ометања и настале интерференце губи контрола над беспилотним летелицама које су на већем одстојању од базе.

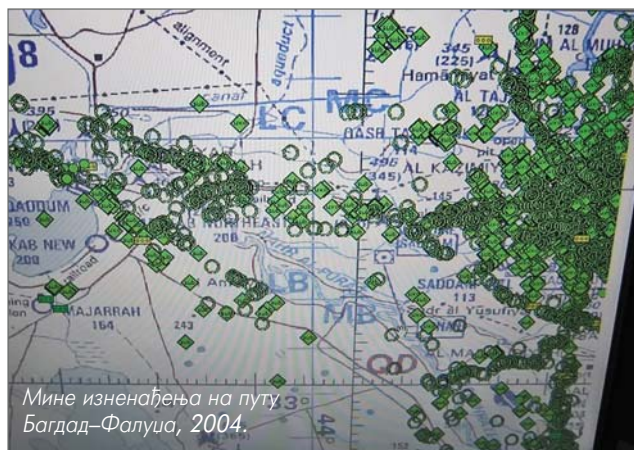
ОДГОВОР УСТАНИКА

Америчке снаге у Багдаду покренуле су операцију *„Fard al-Kanun“* (*Спровођење закона*) током које су примењени нови тактички поступци и друге иновације ради открива-

ња произвођача и складишта IED, а што је резултовало, како се наводи, откривањем неколико десетина фабрика бомби, хапшењем око 18.000 оsumњичених особа и смртју више од 3.000 побуњеника. У исто време, најмање 230 Американаца је током априла и маја 2007. године убијено у експлозијама IED, што ова два месеца чини најтежим за окупационе трупе. Део устаничких снага, као што је *Махдијева армија*, одлучио је да се примири док офанзива не прође, али су сунитске групе, посебно ирачки огранак Ал каиде, поставиле што је могуће већи број IED на предвиђеним правцима кретања америчких јединица, јер би их тешко премештали или измештали након што се америчке снаге развију на терену. Трећи део устаничких група одлучио је да своје активности пренесе у области где је релативно мало окупационих војника, тако да је дошло до учесталијих бомбашких напада у Дијали, Мосулу и Киркуку.

Међутим, ни устаници не седе скрштених руку. Организација која себе назива *Исламска држава Ирак* је током априла на Интернету представила видео-снимак са називом *Лов на миноловце*, у коме је приказано постављање IED, а затим активирање и уништење оклопних транспортера *Sougar* и *Nyala RG/31*, који су наводно заштићени од

Мине изненађења на путу Багдад-Фалуџа, 2004.

Смртоносна кутија

Видео-рикордер као тајмер

IED, а и возила за откривање и уништавање IED – *Meerkat* и *Buffalo*.

Репортери магазина *Тајм* разговарали су са Саифом Абдалахом (коме то највероватније није право име), двадесет осмогодишњим инжењером електротехнике, који већ четири године у једној багдад-

Јула 2005. године кумулативни млаз IED пробио је врата *хамера* који је патролирао улицама града Киркук и возачу откинуо обе ноге. Војници у возилу су повикали на возача да стане, а он је одговорио „Не могу! Немам ноге!“ и усмерио *хамер* у зид оближње продавнице. На његову срећу, врели млаз је у исто време каутерисао крвне судове и зауставио обилно крварење, тако да је возач преживео.

ској гаражи склапа IED. Он је новинарима показао кутију величине актен-ташне, на којој су натписи на јапанском, а коју је наводно добио од симпатизера из Саудијске Арабије. У њој се налазио уређај сличан оном који америчке снаге користе за ометање сигнала за активирање IED мобилним телефоном. Ирачанин је укључио јапански уређај, а затим ре-

као репортерима да укључе своје мобилне телефоне. Ниједан од телефона није имао сигнал. Потом је Абдалах из џепа извадио и укључио своју јефтину *нокију*. Телефон је емитовао јасан, чист сигнал. „За само један дан схватио сам принцип и на свом мобилном направио неколико измена“, рекао је Абдалах.

ВИШЕСТРУКИ ЗНАЧАЈ

Према америчким изворима, IED је оружје тактичке намене, али је у исти мах и једино оружје устаника које константно и у све већем броју узрокује губитке окупационих снага. Како су губици у људству примарни фактор који доводи до опадања подршке за рат у Ираку, IED већ имају снажан политички, а могу добити и велик стратешки значај, јер ако им се не супротставе на одговарајући начин, оне могу довести до пораза коалиционих снага у Ираку.

Високи официри америчке војске сматрају да електронска средства не могу победити ирачке бомбаше. А бригадни генерал Џо Рамирез, заменик начелника *Центра за здружену обуку* у Форт Левенворту, држава Канзас, рекао је: „За сваки корак унапред који ми учинимо, непријатељ направи три... сваке две до три седмице они мењају тактичке и техничке поступке“.

Генерал Ричард Коди, заменик начелника генералштаба Копнене војске изјавио је, априла 2007. године, у Конгресу да потрага за IED и њихово оспособљавање нису решење на дуге стазе. „Ми морамо да кренемо и пронађемо момке који их постављају и да их побијемо. Морамо да пронађемо момке који их израђују и да их побијемо. Тако ћете поразити IED.“

Са таквим ставом слаже се и Саиф Абдалах, па истиче: „Мене неће поразити технологија. Ако желе да зауставе IED, морају да убију мене и сваког ко ради оно што и ја.“

Др Александар МУТАВЦИЋ

ОРУЖЈЕ ВИСОКЕ
ПРЕЦИЗНОСТИ

Пушка калибра 7,62 x 54 Р мм пуни се оквиром од 10 метака. Најбоље резултате постиже на даљинама до 800 м. Одликује је веома велика прецизност и једноставност у раду и, ако се поштују правила, функционише без икаквог застоја. Ту снајперску пушку у свој војни асортиман увело је двадесетак земаља, а неке су откупиле лиценцу за производњу. Производили су је Румуни, Кинези, Етиопљани, Ирачани, а постојао је и српски СВД.

Некада су снајперисти користили обичне војничке пушке са напреднијим оптичким нишанима (увећања максимално два и по пута), али су се касније, развојем технологије израде оружја, пред конструкторске тимове постављали и одређени нови захтеви. Највише захтева увек је било на цеви оружја – око калибра, дужине цеви, број жљебова, правца и степена увијања, те дебљине зидова цеви. Такође, тражило се да се првим метком погоди циљ величине главе на даљини од 300 м, а стојећи на даљинама од 600 м (иако у неким армијама света те даљине износе 400 и 800 метара).

Доста захтева упућено је на удобност нишањења, посебно на дужину и угао кундака. Такође, важни су и материјал за израду кундака али и помоћни ослонци за образ који су подесиви и по висини и по правцу, итд. Затим, ту су димензије и тежина, а у задње време и боја оружја. Од муниције се захтева да је балансирана и уједначено пуње-

на барутом. Поред оружја посебна пажња поклања се оптоелектронским уређајима који се монтирају на пушке, односно које користе осматрач.

Поред свих тих „ситница“, данас се све већа пажња поклања самом калибру снајперске пушке. Још су популарни они класични – западни 7,62 x 51 мм НАТО и источни 7,62 x 54 мм Р. Поред њих све чешће се појављују снајперске пушке великог калибра – углавном 12,7 мм, а неке земље користе и оне од 14,5 до 20 милиметара.

Овом приликом представљамо једну од најпознатијих снајперских пушката на свету – СВД драгунов.

СКЕЛЕТНИ КУНДАК

После завршетка Другог светског рата на Истоку се указала потреба за конструкцијом нове снајперске пушке. Старе, проверене, репетирке *мосин-нагана* одлично су се показале за време рата, али се њима ни су могли добро гађати групни циљеви на ис-

тој даљини. Зато је одлучено да нова снајперска пушка буде полуаутоматска.

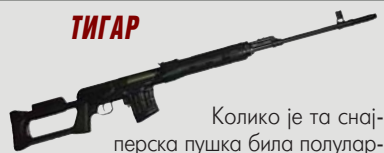
Јефениј Федорович Драгунов почео је да ради на таквом оружју давне 1957. године. Како се двадесет година пре тога бавио спортским стрељаштвом, захваљујући великом искуству завршио је прототип тог изврсног оружја већ 1962. године, и оно је само годину дана након тога уведено у наоружање армије као 7,62 мм СВД. Конструкција коју је разрадио Драгунов је полуаутоматска пушка калибра 7,62 x 54 Р милиметара.

На први поглед СВД јако подсећа на систем „калашњикова“, и мора се рећи да је конструктор преузео низ корисних решења од легендарног Калашњикова. Али, постоји неколико значајних разлика. Битно су измењени принцип дејства барутних гасова на носачу затварача и сам систем окидања. Драгунов је у гасну комору уградио регулатор протока гасова и гасни цилиндар 6Б1, у коме се кретао гасни пистон (по конструкцији, сличан челу клипа „калашњикова“, са кружним жљебовима и прстеновима). Пистон је под дејством барутних гасова клизио дуж цилиндричног потискивача носача затварача, ударао у прстенасти испуст и предавао енергију потискивачу. А потискивач се (за разлику од клипа „калашњикова“, који је фиксно везан за носач затварача) слободно кретао уназад, ударао у чело носача, предавао му енергију и, услед дејства сопствене опруге, враћао у предњи положај.

Интересантно решење представљају предње дрвене облоге које се постављају испред сандука са доње стране цеви ради лакшег и удобнијег хватања оружја приликом нишањања и гађања, а и ради заштите и гасног цилиндра 6Б1. Конструктор се у том случају определио да се дрвене облоге расклапају по вертикали (и постоје две бочне стране лева и десна), а не по хоризонталу као код Калашњикових модела пушака. Утврђују се на исти начин као и код Калашњикових модела и то ослањањем на предњи део сандука, а са предње стране гривном испред гасне гоморе. Конструктор је морао овде да дода и трећу брадавицу за брављење (ради већег притиска метка 7,62 x 54 мм Р). Осим тога, на снајпер су уграђене засебне опруге ударача и обараче и због тога оружје има раздвајач који је гарантовао само јединачну палбу, а и осигурач од случајног опалења.

Ипак, највећу новину представљао је до тада невиђени скелетни кундак, који је прелазно у пиштољски рукохват и својим полукружним изрезом налегао на полукружни завршетак сандука у задњем делу. Таква конструкција је знатно утицала на смањење укупне масе оружја и истовремено га чинила угодним за гађање, поготово из лежећег става.

ТИГАР

Колико је та снајперска пушка била популарна не само у војсци већ и у цивилству говори и податак да је уз мале додатне поправке и преправку од модела СВД и СВД С створен снајпер за цивилно тржиште под ознаком СВД 7,62 x 54 мм Р тигар. Цивилна варијанта је била толико интересантна ван граница Совјетског Савеза да је убрзо одобрен и извоз. Та пушка је у цивилној варијанти продана без оптике, тако да је сваки купац могао самостално да монтира оптику коју је желео. Кундак је опет скелетски заједно са пиштољским рукохватом, али са једним великим отвором. Нормално, ни на овом моделу испод носача предњег нишана не постоји утврђивач за нож.

Код СВД С кундак се преклапа на десну страну

Метак 7,62x54 мм Р

ОДЛИКЕ

Тежина празне пушке без оптичког нишана износи 4,3 кг. Оружје је дуго 1.225 мм. За гађање користи механички нишан са којим може да гађа до 1.200 м и оптички нишан ПСО-1 са којим се даљина гађања повећава на 1.300 м. Брисани дomet за грудну мету износи 430, док је за покретне мете 640 м. Убитачно дејство зрна је до 3.800 метара. У време кад се појавила оптички нишан је био најсавременији уређај за нишањење и осматрање. Имао је увећање од четири пута док му је видно поље било 6 степана. Постоје два добоша – даљине и бочних поправки. На самој кончаници је скала за мерење даљине на основу познате висине циља. Поред тога постоји и луминисцентни екран који омогућава откривање инфрацрвених извора светлости, гађање таквих циљева и заштиту од зрачења.

На њега се, ако је то потребно стрелцу, једноставно и брзо монтира ослонац на образ. Два отвора које се налазе на њему различите су величине и намене. Већи помаже да се шаком руке лако обухвати пиштољски рукохват, док је други намењен за монтирање ремника за ношење оружја – кроз средину отвора пролази шипка на коју се качи ремник.

Пушка се пуни оквиром од 10 метака. Најбоље резултате постиже на даљинама до 800 м. Одликује је веома велика прецизност и једноставност у раду и, ако се поштује правила, функционише без икаквог застоја. Муницију за то оружје (7,62 x 54 мм) развили су Сабелњиков, Сазонов и Дворјанинов.

УСАВРШЕН МОДЕЛ

Након неколико година на тржишту се појавио и савршенији модел чија је ознака била СВД С. Код њега је

укупна дужина пушке скраћена помоћу преклапајућег кундака. И код овог модела кундак је скелетни, што показује да су руски конструктори одустали од дрвета и окренули се вештачим масама – полимеру, који се показао као изузетно отпоран на ударце и веома тврд. Кундак се преклапа на десну страну и у том положају је такође могуће дејство из снајперске пушке. На задњем делу додат је ослонац за раме који је поткован гумом ради лакше амортизације трзосја приликом дејства. На горњи део кундака могућа је монтажа ослонца за образ, исто као и код старијег модела снајпера.

Ремник се код тог модела монтира на почетак кундака, одмах иза сандука. Рукохват је враћен на старо место – на крај сандука са доње стране, и анатомски је пиштољског облика. Промена се десила и на скривачу, односно, разбијачу гасова. Поред тога, из комплекта је избачен нож. Новине су примењене и у завршној обради пушке – сви делови су обојени црном мат бојом која не одаје рефлексију светла од сунца.

Имајући у виду карактеристике СВД и технологију израде, која је јако слична Калашњиковим моделима, неке земље увеле су у свој асортиман и ту снајперску пушку, а неке су откупили и лиценцу за производњу. Међу тим државама налазила се и бивша Југославија, која је тржишту понудила и домаћи СВД. Али се то десило у погрешно време јер је управо тада почео процес раздруживања бивше СФРЈ, тако да је потреба за новим снајпером квалитета попут СВД стављена у други план – за боља вре-

мена. Поред српског СВД, пушку су производили и Румуни са ознаком ПСЛ, затим Кинези, Етиопљани, па и Ирачани са ознаком Ал Кадесих.

Упркос огромној надмоћи Американца и њених савезника у последњем Заливском рату, а и након њега, велику опасност представљају побуњенички снајпери, а веома запажену улогу игра једна скоро заборањена и на нашем простору непозната копија СВД, а то је румунска ПСЛ 7,62 x 54 мм Р – Пушка Семиаутомата Лунета, у преводу полуаутоматска снајперска пушка.

Ирак је својевремено куповао наоружање за своју војску где год је стигао и колико год је могао (наравно и од бивше СФРЈ), тако да им је снајперско оружје било шаренолико, али се углавном односило на руски СВД, домаћи Ал Кадесих и румунски ПСЛ. На нашем поднебљу две последње пушке су прилично непознате, али се оне често виђају у земљама трећег света и најчешће су идентификоване као руске СВД.

РУМУНСКА ВАРИЈАНТА

Развој ПСЛ почео је шездесетих година прошлог века са циљем да се замени тадашња позната чешка репетирка ВЗ-24 која је била опремљена оптичким нишаном. Међутим, није био предвиђено да нови модел користи Маузеров обртно-чепни затварач већ да оружје ради на принципу позајмице барутних гасова са клипом и обртним заварачем. Иако се показало да та нова пушка није била прецизна као репетирка, Румуни су, поучени искуством из Другог светског рата, предност дали већој практичној брзини гађања, нарочито ако се гађа групни циљ који се налази на истој даљини.

Концепцијски, СВД и ПСЛ су идентичне, али се разликују у многим детаљима. Унутрашњи механизам код СВД има јако мало сличности са АК моделима, док су код румунске ПСЛ принцип рада аутоматике и конструктивна изведба компоненти идентични АК – код које су клип, носач затварача и затварач у једном склопу. Сандук код СВД израђен је од једног комада глодањем док је код румунске ПСЛ израђен слично као код пушкомитраљеза 7,62 мм М 83, пресовањем и тачкастим заваривањем. Сандуке је ојачан у односу на АК, јер пушка користи јачу муницију – 7,62 x 54 Р. Тако је и сам процес производње поједностављен и убрзан, а релативно ниска цена готовог производа омогућила је извозни успех, углавном у арапске земље.

Механизам за окидање интегрисан је у сандуку и идентичан је као код АК 47, док га је код СВД могуће изводити као јединствену целину. Затим је, у односу на АК 47, додат један користан део – механизам за задржавање затварача у задњем положају када се испали задњи метак из оквира.

ТЕСТИРАЊЕ

Појава СВД изазвала је веома велико занимање али и пометњу на Западу. По неким информацијама до 1977. године на Западу се ништа није знало о њој, али је то делимично тачно. Друга информација је зато тачна и гласи да је једна од америчких обавештајних агенција платила 25.000 долара за примерак СВД. Приликом тестирања у Центру за страну науку и технологију Коплене војске САД (FSTC) квалитет и прецизност СВД је оцењен као „близак врхунским такмичарским пушкама“. Експерти из специјалних снага оценили су користан домет на 1,6 км. Кажу да је са разбијачем пуцања већ на 200 м немогуће одредити локацију стрелца, а да се на 300 м не чује ништа.

Полуаутоматска снајперска пушка ПСЛ

Румунски модел оквира препознатљив је по слову „X“

Снајперска пушка је популарно оружје ирачких побуњеника

Код ПСЛ пушке цев има дужину 617 мм, слично као код Драгунова, тврдо је хромисана и за данашње стандарде има прилично танке зидове. Спољни пречник уста цеви је 14,7 мм, а на месту лежишта метка је мало већи и износи 22,5 мм. На устима цеви налазе се четворокоморни скривач пламена и гасна кочица, која је, према мишљењу познаваоца тога оружја, недовољно делотворна у скривању блеска, што, уз изражено подизање прашине или лишћа, има врло негативан ефекат демаскирања снајперисте приликом отварања ватре, и то из лежећег става.

Оквир је капацитета 10 метака и израђен је од лима пресовањем. Занимљиво је да се између руског СВД и румунског ПСЛ не могу заменити оквири без већих исправки – подешавања, иако се на изглед та два оквира међусобно не разликују, осим што код румунског модела на бочним странама

постоји слово „X“ (испупчење приликом пресовања лима, ради спречавања деформације зидова оквира, а код руског СВД то су добили решеткастим шарам). Но, кад смо већ код оквира, да назначимо и још једну разлику у односу на оригинал. Наиме, ако се мало боље погледа видеће се разлика између лежишта оквира.

Код ПСЛ оквир се налази одмах иза предњег дела браника обараче, чак би се могло рећи да налаже на сам утврђивач оквира, док је код СВД благо померен напред, тако да између оквира и утврђивача има мало слободног простора.

СЛИЧНОСТИ И РАЗЛИКЕ

Румуни су код оптичког нишана, као и код оквира, мало одступили од руске варијанте, јер су на своју пушку ставили поједностављену варијанту познатог руског нишана ПСО-1 за СВД. Наиме, руска варијанта оптике има кончаницу коју осветљава помоћни извор струје – батерија, док је румунска оптика производ фирме И.О.Р. са ознакама ЛПС Тип2, и има могућност увећања четири пута, пречник објектива 24 мм са видним пољем је 6 степени, а кончаница је осветљена трицијум гасом. Осим тога, са ПЛС снајпериста не може детектовати активни извор ИЦ средства.

У свему усталом те две пушке се скоро потпуно поклапају. Из обе се може гађати у нормалном и смањеном нивоу светлости на удаљености од 1.300 метара.

Оба нишана имају два механизма и то са горње стране механизам даљине који је обележен даљинама од 0 до 1.000 метара,

Ирачки модели са ознаком Ал Кадесих

а од 1.000 до 1.300 метара користе се врхови који се налазе на самој кончаници. Са десне стране оптике налази се механизам за отклањање негативних утицаја бочног ветра. Обележен је бројевима 0, -5 и +5. Кончаница је намењена искључиво за нишањење на свим даљинама до 1.300 метара, затим за отклањање негативних утицаја бочног ветра, за заузимање претицања приликом гађања покретних циљева и одређивање даљине на основу познате висине до циља. Нишани се са главном стрелицом или са неком од вертикалних црта.

Оптика се монтира на стари проверени руски начин помоћу клизне шине, која се налази са леве стране сандука, а да не би (оптика) пала са шине утврђује се утврђивачем који се налази на носачу оптике. Калибар румунског СВД-а је стандардни руски 7,62 x 54 Р. Међутим, мора се признати да је постојећи калибар, ипак, првенствено намењен митралезу, па та муниција често не може да задовољи потребе снајпериста (митралез ватрени задатак решава рафалом – што значи сигурно више од пет а мање од 50 метака, међутим за снајперисту је тај број 1, јер је већ код другог метка у опасности). Због тога снајперисти настоје да употребљавају само квалитетну муницију руског, чехословачког или нашег порекла које у Ираку има у сасвим довољним количинама. Ипак, треба напоменути да су искусни руски снајперисти у свим досадашњим ратовима где год су учествовали гледали да користе муницију са челичним језгром чиме су обезбеђивали и солидну пробојност зрна на циљу (ако је циљ који гађа опремљен заштитним прслуком).

Румунска верзија је за 75 мм краћа од оригиналног СВД, а и лакша за 110 грама. Ослонац за образ израђен је на анатомском облику кундака, али може да се монтира и додатни ослонац по потреби стрелца. Двостепено окидање је идеално решено. За извозну варијанту тежину окидања подешавају на 1,8 килопонда.

Тачност гађања не зависи само од стрелца и оружја (оптике) већ и од муниције, и код ове пушке она се креће од 1,75 до 3

МОА (Munit of Angle). Са пушком која има одличну цев и match муницијом (која је еталонирана) могуће је постићи од 1,25 до 1,5 МОА, што је далеко испод нивоа савремених снајперских пушака; тако на пример америчка репетирка М 24, односно М 40, остварује 0,25 до 0,5 МОА, док полуаутоматска М 21 има од 0,5 до 1 МОА. Румунски ПСЛ на 100 јарди (91 м) са руском муницијом Wolf FMJ (тежине 9,6 грама – 140 грејна са почетном брзином од 862 м/с) остварује групе од 63 мм, док са тежим зрном од Wolf Extra (13 грама – 200 грејна и са почетном брзином од 774 м/с) остварује 32 мм на 100 јарди и 122 мм на 300 јарди (274 м).

Први кинески модели нису се разликовали од оригиналних, руских, ако бисмо занемарили боју дрвета коју су Кинези користили за дрвене делове пушке

Иако та пушка не може да се мери у прецизности са америчким М 24 или М 40А3 моделима снајперске пушке, благу предност има због могућности бржег гађања групног циља на истој даљини – полуаутоматска паљба. Међутим, код полуаутоматске паљбе јавља се још једна њена мана – танки зидови цеви. Тада се цев пушке загрева и због тога почиње да благо „заноси“ према горе. Ипак, искусни и школовани стрелци ретко кад ће гађати полуаутоматском паљбом више циљева на истој даљини.

Све у свему, у рукама искусног стрелца ПСЛ може представљати велику опасност на даљинама гађања од 600 до 800 метара. Међутим, сви досадашњи ратови или интервенције после Вијетнамског, имали су најкрвавије обрачуне баш у урбаним местима. Вођење битке се преселило са

поља и ливаде у насељена места. Тако је олакшан посао и снајперистима око маскирања и избора положаја (јер у рушевинама имају много већи избор положаја него на ливади или пољани), а и даљину гађања су смањили до 500 метара (у насељеним местима она износи до 300 метара). Тиме су апсолутно повећали своју ефикасност. Све то најбоље осећају савезнички војници у Ираку.

КИНЕСКИ МОДЕЛ

Кинези су до пре неколико година такође били просовјетски оријентисани када је реч о наоружању, нарочито стрељачком (муниција, израда цеви до готовог оружја). Прво су започели са *калашњиковим*, а после њега су наставили да копирају и све остало. Мада, они уносе и своја решења. Међу тим копијама био је и СВД којег су Кинези произвели у својим фабрикама и дали му ознаку NMD 86. Први модели нису се уопште разликовали од оригиналних руских, ако би занемарили боју дрвета коју су Кинези користили за кундак и за дрвене облоге цеви и гасног цилиндра. Минимална разлика постојала је у самом оквиру, односно изгледу испупчења која остају после пресовања, а намењена су ојачању бочне стране оквира.

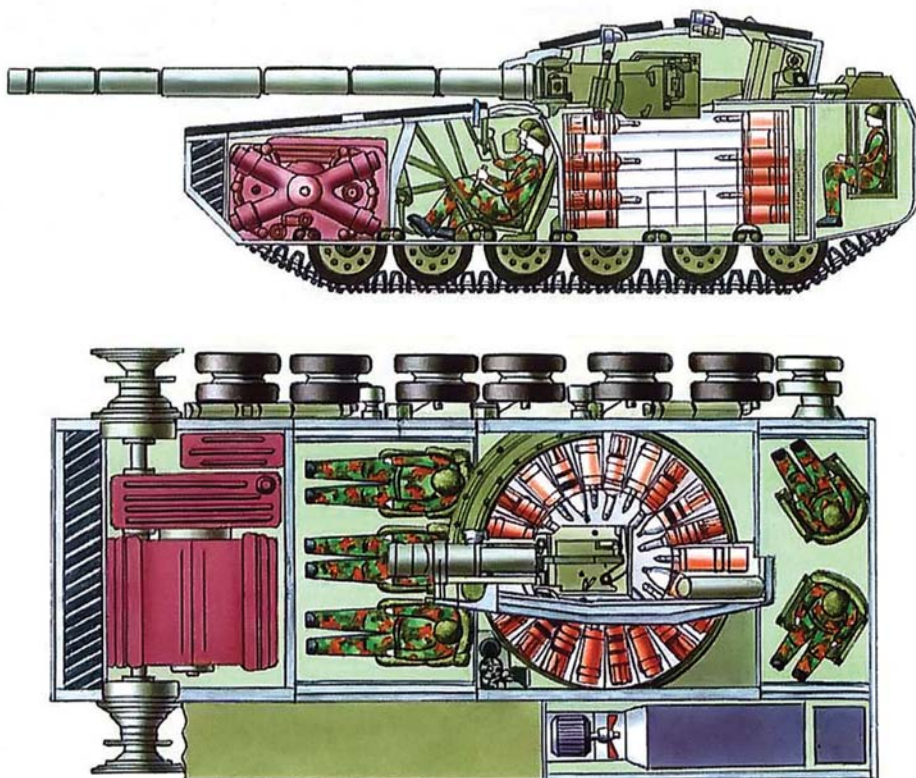
Друга мала разлика која се уочава након напорног упоређивања јесте потков на

кундаку. На руском, а и на већини модела које производе разне земље сем Кине, на крају кундака је постављен потков. Код неких је од гуме или неког пластичног материјала да би се амортизовали трзај оружја и повређивање снајперисте.

Међутим, после одређеног броја готових производа Кинези су се окренули другом калибру, много приближнијем западном – .308 (инча). Сада настаје видљива промена у односу на руску пушку. Оквир је прав и прилагођен новом калибру.

У тој другој серији кинеског СВД-а дешава се још једна велика и видљива промена – додате су „бибоп“ ножице, која се постављају сасвим напред испод гасне коморе и на самом почетку сандука како би пушка добила на балансу. ■

Иштван ПОЉАНАЦ

ЗАГОНЕТНИ ЧЕЛИЧНИ ВАЉАК

Русија развија концептуално потпуно нов основни борбени тенк, масе око 50 т, наоружан топом великог калибра од 135 мм на платформи – малој куполи, са дистанционим управљањем. Тај оклопњак, прототипске ознаке *Објект 775*, управо је у развојној фази, упоредо са тенком, *црним орлом*. Који ће од њих бити довршен и усвојен у наоружање, знаће се ускоро.

Крајем седамдесетих година 20. века, у конструкторском бироу ФГУП *Уралтрансмас* у Свердловску, данас Јекатеринбургу, совјетски (руски) конструктори почели су да пројектују тенк са целокупном посадом у телу возила и основним даљински управљаним оруђем на платформи изнад шасије. Тада је остварен *Објект 327* са посадом у засебној кабини у управном одељењу возила, а главно оруђе, топ 135 мм (била је и варијанта 152 мм), налазило се на платформи којом се дистанционо управљало.

То престижно решење и разрада готово револуционарне конструкције (на потпуно новом концепту основног борбеног тенка – ОБТ) тих година је изазвало сумњу, неповерење и подозрење људи од утицаја, неких инжењера и војних функционера склоних класичним решењима, па је одлучено да

се одустане од таквог рада. Међутим, истраживачи у појединим конструкторским бироима и заводима за производњу борбених возила наставили су рад на нешто једноставнијој конструкцији, која је финализована у облику самоходног оруђа – *САУ 2С19 мста-С 152 мм*. Године 2006. појавио се и прототип самоходног двоцевног топа *152 мм АСУ коалиција-СВ*, чије је решење врло блиско давно напуштеном пројекту (у којем двочлана посада седи напред у телу возила и дистанционо управља у куполу уграђеним наоружањем, опремљеним аутоматом за пуњење топа).

У енциклопедијским руским војним каталозима и војностручним часописима о наоружању наводи се да је *АСУ 152/2 мм коалиција-СВ*, у ствари, развијена на прототипу *перспективног тенка 21. века*, коришћењем његових модуларних компонената: шасије, модула кабине посаде са основним елементима СУВ-а за дистанционо управљање оруђем, погонске групе и других елемената. Када је реч о Т-95, тенку нове концепције, то нас наводи да верујемо да је он, ипак, у програму развоја, што потврђују и изјаве званичника руске војске и фирме задужене за развој.

ПРОЈЕКАТ ПОД ВЕЛОМ ТАЈНЕ

О будућем совјетском тенку *FST-1* и *FST-2* (тако је називан крајем осамдесетих) – *Future Soviet Tank*, писано је у стручној публицистици Запада, али и у нашим војним часописима. Тврдило се да је *FST-1* наоружан топом калибра 135 мм, монтираним на обртној платформи, и да се њим управља дистанционо из предњег дела возила. Западни аутори су глорификовали тај „непостојећи“ тенк, панично најављујући његов допринос повећању неравнотеже и у бројчаном и квалитативном односу оклопних снага НАТОа и Варшавског уговора (ВУ) у корист ВУ (приближна пропорција односа броја тенкова на тлу Европе била је око 40.000:16.000 у корист ВУ).

Поједини стручњаци за војне доктрине залагали су се за промену тактике и оперативе, плашећи своја руководства „челичним ваљком“ снага ВУ, коме *FST-1* повећава моћ. Вероватно да је такав приступ био подстакнут намером да се од њихових влада изнуде већа финансијска улагања за модернизацију сопствених тенкова и развој нових.

Полигонска испитивања прототипа Т-95 започела су крајем 1988. на полигону Кубинка, недалеко од Москве. О том пројекту појавило се и у новије време више написа на Западу (*JDW, Janes Armour and Artillery 2006–2007*, и др.), али и у Русији (Енциклопедија *Броњетанковоје вооруженије*

и техника Русије, Москва 2003, ARMS – Russian Defence Technologies 2/3/ 2001. и др.).

Подухват развоја тенка потпуно нове концепције, напоскон је марта 2.000. обелоданио и руски министар одбране, после обиласка Завода за производњу оклопних возила у региону Урала – ФГУП Уралтрансмас у Јекатеринбургу (ранији Свердловск) и ФГУП Уралвагонзавод у Нижњем Тагилу. Први је познат по развоју и производњи чувених самоходних хаубица 152 мм 2С19 мста-С, 152 мм 2С3 акација и СМ 240 мм тјулипан. Други завод је годинама предводник у производњи тенкова Т-72 и Т-90, са више модификација, те специјалних возила на шасијама тих тенкова.

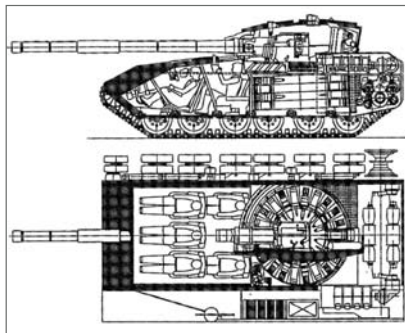
Министар је том приликом изјавио да је прегледао прототип новог тенка, не наводећи ознаку, која је касније поменула у стручним часописима. Такође, напоменуо је да би Уралвагонзавод требало да добије додатну финансијску помоћ у 2.000. години за убрзани развој наведеног пројекта. Али се, чини се, те најаве министра нису оствариле, па програм до дана данашњег није доведен до финала. Можда је одлука промењена у корист поменутог двоцевног самоходног топа, мада се не може искључити ни утицај на концепцију возила најновијих сазнања из тзв. урбаног или асиметричног ратовања и глобализације борбе против терористичких и побуњеничких снага.

Фотографије прототипа, нажалост, нису објављене, већ се приказују само цртежи и шематски прикази варијаната могуће концепције будућег тенка. Тако је јавност остала ускраћена за сазнање конкретнијих детаља о њему. Дакле, Т-95 је и даље под велом тајне и предмет спекулација војних стручњака, због чега, у извесном смислу, слично може да буде оцењен и овај напис.

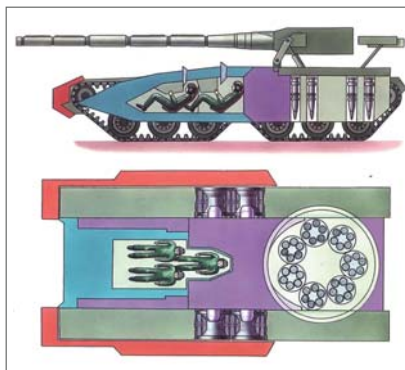
Изјаве представника Уралвагонзавода о томе да је Т-95 тенк нове концепције (пре него иновација неког од актуелних руских тенкова), масе око 50 тона, по габаритима сличан најновијим руским тенковима, ипак се могу довести у ближу везу са тим пројектом. Загонетни су и написи руских експерата, војних инжењера, који говоре о могућој концепцији руског тенка 21. века. Према функцијама у војнотехничким органима и чиновима које имају, може се закључити да они имају конкретна сазнања о Т-95, али се јасно не декларишу, остављајући читаоцима да сами процене те алузije.

ПОДУХВАТ У ТЕНКОГРАДЊИ

Информације из Уралвагонзавода потврђују да је основна одлика прототипа тенка Т-95 сасвим нова концепција конструкције. Дакле, није реч о модификацији нити о простој надградњи неког од актуелних рус-

Тенк са петочланом посадом (горе) и са трочланом (доле)

ских тенкова. Главно оруђе тог оклопњака јесте топ 135 мм глатке цеви, смештен на нископрофилну куполу – платформу, без посаде у њој, са аутоматом за пуњење испод оруђа. Седишта за трочлану посаду су у одвојеној оклопној капсули, изолованој од аутомата са муницијом и моторно-трансмисионог одељења испред посаде.

Таква конфигурација омогућава смањење силуэта предње пројекције тенка Т-95 за 1 до 1,5 м² (код Т-80 је око 6), чинећи га мање уочљивим на бојишту и сигурнијим у заштити посаде. Осим тога, таква конструкција усаглашава противречне захтеве у изградњи тенкова: да основни оклоп буде што

ТРАНСПОРТНИ МАГАЦИН

Аутомат за пуњење у облику карусела представља се као троспратни магацин са по два реда муниције (доле полусагориве чауре, горе пројектили), по 22 метка на једном нивоу, укупно 66 метака (што је више него муниције 125 мм у актуелним руским тенковима). Постоји и концептуални приступ на Катедри за гусенична возила Техничког универзитета у Москви, да се једноделни меци смеће у обртни транспортер са седам добоша револверског типа (по шест метака у једном), са врховима метака на ниже. Мало необична замисао, али је не треба искључити као могућност.

ВЕРЗИЈЕ

Актуелне су три верзије новог тенка. Према једној предвиђено је да петочлана посада буде смештена напред у изолованој кабини, у два реда, или подељеној – три члана напред, а два позади, иза аутомата за пуњење топа. Моторно-трансмисионо одељење је напред, испред посадног простора. Другом основном варијантом предвиђена су само три или два члана посаде, као у прототипу самоходног оруђа 152/2 мм коалиција-СВ. За погонски агрегат помињу се варијанте са гасно-турбинским мотором (један или два), укупне снаге око 1.500 КС, која је већ у завршној фази испитивања прототипа. Помиње се и комбинација гасно-турбинског мотора и дизела двотактне изведбе. Занимљиво је да се јавно не расправља о комбинованом дизел-електричном, тј. хибридном погону који се на Запад интензивно опитује.

јачи (у пракси дебљи), а то значи и веће масе, са друге стране, да возило буде највише што је могуће покретљиво и оптимално транспортабилно – железницом, вучним возовима и авионима.

Руски специјалисти у војној публицистици разрађују три опције будућег тенка, али се изричито не изјашњавају да је реч о Т-95, већ користе термин *перспективни тенк 21. века*. Како су аутори тих натписа војни инжењери и официри високих чинова и функција у војноиндустријском комплексу Русије, нема сумње да они знају више о појединоствима и прототипским својствима тенка Т-95, али се отворено не изјашњавају.

ВАТРЕНА МОЋ

Већина извора указује да ће топ бити у калибру 135 мм, са глатком цеви, мада се помиње могућност инсталисања и топа калибра 152 мм, што не би представљало изненађење, будући да је већ у прототипској завршној фази двоцевни топ 152 мм на самоходном оруђу сличних габарита и масе. Са топом ће бити спрегнут митраљез 7,62 милиметара. Нема јасног наговештаја о тешком митраљезу 12,7 мм. Видеће се да ли ће бити монтиран испред десног седишта на шасији (решење за коалицију-СВ), или на платформи главног оруђа. Подразумева се дистанционо управљање, у оба случаја.

Муниција за топ има неколико врста пројектила: тренутно-фугасни, темпирни и кумулативни, али и ПОВР са кумулативним пројектилом. Изричито се не пише о поткалибарним пројектилима са пенетратором од легуре са осиромашеним ураном, али је то сасвим извесно, јер руска предузећа већ

производе такву муницију за калибре 100 и 125 мм. Процењује се висока пробојност пројектила типа APFSDS од око 850 мм RHA оклопа, а за кумулативне пројектиле са двојним или тројим тандем-пуњењем, пробојност би могла да достигне 1.350 мм RHA оклопа.

Основне одлике система јесу нови СУВ са техничко-технолошким решењима високософистициране аутоматике, термалним справама II генерације, могућношћу командира и нишаније да на својим екранима примају слику из ТВ камере и видног поља нишанске справе, да командир гађа по приоритету, ласерско мерење даљине и опремљеност системом за ласерско вођење ПО-ВР. Као опција предвиђена је примена и радара за осматрање (већ се опитује на тенку Т-80УК).

Други сложени изазов за пројектанте Т-95 свакако јесте решавање система за дистанционо управљање наоружањем. Командир и нишанија из свога кокпита, посредством интегрисаних дигитализованих електронских процесора у јединственом КИС-у, биће у могућности да за најкраће време осматре терен, открију и препознају опасани циљ (на основу кодиране слике, а не на основу светлосне рефлексије у нишанској справи), те да отворе прецизну ватру. Да би се ублажиле тешкоће у примени стандардних средстава за осматрање, због распореда посаде на висини од 1 до 1,5 м изнад земље, решења се траже у позиционисању осматрачких пријемник и камера на виша постоља изнад ша-

сије возила. Свакако ће бити коришћена искуство из пројекта самоходног оруђа *коалиција-СВ*.

ЗАШТИТА

Заштићеност посаде од разноврсних опасности и опстанак тенка на бојишту постали су најважнија питања у развоју тенковског оруђа, пре свега због све сложенијег и теже изводљивог успешног супротстављања тенкова бројним изазовима примене стандардних и нестандартних (импровизованих) ПТ средстава. На тенку Т-95 проблеми заштите решавају се комплексно: новом концепцијом возила и распоредом посаде на најбезбедније место, технологијом и

Познати конкурент – „црни орао“

структуром основног оклопа, применом експлозивно-реактивног оклопа (ЕРО) *кактус*, нове генерације, система активне заштите сличних актуелној *арени* или *дрозду*, облагањем возила у кабини материјалима који штите од радијације, а и од парчади разбијеног оклопа или пројектила, применом маскираних премаза и апсорбера електронског зрачења који не рефлектују присуство тенка, термалном изолацијом, системом за НХБ заштиту и брзодејствујућим уређајима за спречавање настанка и гашење пожара.

Када је реч о еквиваленту оклопне заштите говори се да би тенк требало да буде заштићен са чеоно стране од савремених топовски пројектила и ПОВР, у сектору предњег угла од 20 степени, еквивалента 1.200 мм RHA оклопа од дејства кинетичких пројектила, односно око 150 мм од HEAT пројектила; са бочних страна требало би да штити од РБР у еквиваленту оклопне заштите од 450 мм, а кровне површине требало би да штите од касетне муниције еквивалента 300 мм оклопа. Подне површине треба да штите од ПТ мина.

Уградњом наоружања на платформу, а не у стандардну куполу са посадом, доприноси се уштеди масе челика потребног за градњу возила (данашња купола тенка Т-80УМ1 има око 10 тона, без наоружања, муниције, уређаја и посаде), чему иде на руку смањење запремине оклопљеног простора куполе (1,93 кубна метра код Т-80У), што се компензује појачањем заштите тела возила,

МОТОР

Осим гасно-турбинског мотора, у току је завршни рад и на дизел-мотору „X“, снаге око 1.400 КС. Тај мотор би био подесан и за попречну уградњу. Са мотором у јединственом блоку примениће се хидромеханичка трансмисија, вероватно модел који се већ опитује на тенку Т-80У-М1 *барс*. Познате су предности таквога система када је реч о управљивости возила, лакоћи управљања, мањем одразу и другим особинама. А води се рачуна и о ергономским условима рада и дужем боравку посаде у тенку.

односно посаде. Руси су већ одмакли у развоју електронске заштите, ометању противничких ИЦ и ласерских система осматрања и вођења ПОВР, а и система противминске електромагнетске заштите. Ти системи ће додатно подићи укупан ниво заштите Т-95.

ПЕРСПЕКТИВА

Који ће од тенкова бити прихваћен за усвајање у наоружање руске армије – Т-95, као модел тенка 21. века, или *црни орао* (Објект 640), или оба типа, тешко је сигурно закључити, али је сасвим извесно да се на Уралу нешто озбиљно спрема, што ћемо сазнати у ближој будућности. Вероватно руски конструктори и војни естаблишмент будно прате и шта припремају конкуренти из *Натоа*, а тамо се увелико ради на развоју и опитовању будућих система оклопних борбених возила (на пример, амерички програм FCS – Future Combat System, са 18 варијаната на бази шасије основног модела) са очекивањем да серијска производња почне за четири-пет година.

Можда Руси у модернизацији оружаних снага рачунају да *црни орао* буде варијанта за руску војску и извоз, а Т-95 перспективно решење за дужи период, због чега се и не жури са тим програмом. Сигурно да постоје и одређене недоумице у верификацији појединих решења, о којима јавност не зна много. Сем тога, у земљама великих произвођача тенкова, каква је и Русија, постоје залихе тих гусеничара претходне генерације, који се модернизацијом, уз улагања од 20 до 30 одсто у односу на новопроизведене, могу довести до нивоа последње генерације. Цене су иначе високе. За модернизацију тенкова III генерације улаже се по два и по до три милиона америчких долара, а нови су прешли двоцифрену бројку у милионима те валуте.

У свету су присутни многи геостратејски, оперативни и тактички разлози због којих се већина земаља не одриче тенкова, иако су актуелни и развој и опремање лаким оклопним борбеним возилима. ■

Милосав Ц. ЂОРЂЕВИЋ

ПОКРЕТЉИВОСТ

Неки војни стручњаци процењују да ће за тенк Т-95 бити довољно снажан мотор од 1.200 КС (појачана варијанта дизела В-92С2) или гасна турбина ГТД-л 125 од 1.250 КС, са којима су остварене специфичне снаге возила од 25 до 27 КС/т, чиме је постигнута висока покретљивост тенкова Т-90С и Т-80УМ1 *барс*. На пример, овај други остварује убрзање од 0 до 50 км/ч за 17 сек, а „скок“ из места три до пет метара за једну до две секунде, просечну теренску брзину од 48 км/ч. За тенкове је иначе мање важна брзина на добром путу, колико је значајна покретљивост ван путева, довољно резерве снаге за нагла убрзања и трајност погонског система. Применом мотора од 1.500 КС код Т-95, перформансе покретљивости и маневрибилности возила биће још повољније, не мање од + 15 одсто увећања.

ЛАСТА-95 У ИРАКУ

Угледни британски часопис „Air Forces Monthly“ изнео је у фебруарском броју податак да српска ваздухопловна индустрија намерава да новом ирачком ваздухопловству испоручи 36 авиона типа *ласта-95*. Према тим наводима *ласте* су намењене обуци пилота која ће се изводити у Центру за летачку обуку лоцираном у Киркуку, на северу Ирака. ■

С.В.

ГРЧКА КУПУЈЕ БМП-3

Светске агенције јављају да ће грчке оружане снаге у наредних десет година набавити укупно 415 руских борбених возила пешадије (БВП) БМП-3, тачније, модернизовану варијанту БМП-3М. Уговор је вредан 1,7 милијарди долара, а то практично значи да ће цена појединачног возила бити нешто већа од четири милиона долара. Међутим, немачко најсавременије БВП коштаће невероватних седам милиона долара!

Процењено је да је БМП-3М тренутно најтеже наоружано БВП (топ 100 мм, спрегнути топ 30 мм, могућност лансирања противоклопних вођених ракета *аркан*). Има могућност савладавања водених препрека и, уз опциону додатну оклопну заштиту, подједнако је добро оклопљено као и друга западна возила сличне намене.

У односу на основну варијанту, има француску електронику (термални нишан), снажнији мотор од 660 КС и бољу комуникациону опрему. Поред тога, Грци озбиљно разматрају могућност набавке и руских вишенаменских борбених авиона *сухој Су-35*, што ће их учинити изузетно важним клијентом, јер су у последњих неколико година из Русије набављали и ракете *земља-ваздух тор-М1*, *ОСА-АКМ* и *С-300ПМУ*. ■

С. Б.

С-17 НА БИО-ГОРИВО

Транспортер ратног ваздухопловства САД (USAF) *боинг С-17 глобмастер III* (Globemaster III) снимљен је у лету изнад Њујорка 17. децембра прошле године, током трансконтиненталног лета из базе Мекхорд у држави Вошингтон до базе Мекгир у Њу Џерзију, за који је користио мешавину млазног и синтетичког горива. Америчко министарство одбране, желећи да смањи трошкове и зависност од увозних сировина, планира постепено увођење у употребу горива које се добија прерадом других сировина, а не само нафте. Прошлог августа за погон на мешавину синтетичког горива сертифициован је стратегијски бомбардер В-52, на коме су почели и тестови, а ускоро у испитивања треба да се уведе и бомбардер В-1В *ленсер* (Lancer).

До 2011. USAF жели да има све ваздухоплове сертифициоване за погон на синтетичко гориво. ■

И. С.

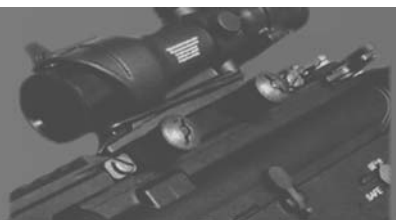
НОВЕ ВАРИЈАНТЕ РАКЕТА ВАЗДУХ-ВАЗДУХ

Познате америчке ракете ваздух-ваздух AIM-9 Sidewinder и AIM-120 AMRAAM добиће нове варијанте, са новоразвијеним сензорима за дејство против балистичких ракета. То дејство ће се остваривати само током тзв. бустер-фазе, односно, непосредно након лансирања, све док су балистичке ракете у домету, током подизања у атмосферу. Та фаза је и најкритичнија, тако да је уништавање балистичких ракета релативно једноставно. Наравно, основни услов јесте да се ловачки авион може приближити на довољну раздаљину (у случају када дубина противничке територије није велика), односно, док није откривен, чему може допринети велика крзтина крстарења и стелт-особине најновијег F-22.

Нови трагач јесте ИЦ типа и једина додатна модификација биће стартни бустер-мотор за AMRAAM, чиме ће се увелико повећати висина до које ће те ракете моћи да дејствују. ■

С. Б.

F-15 ПОНОВО ЛЕТИ

Више од два месеца после приземљења након удеса 2. новембра, када се срушио F-15C ваздухопловства Националне гарде Мисурија. Борбена команда америчког ваздухопловства (USAF Air Combat Command) укинула је забрану летења за тај тип авиона, варијанти

А, В, С и D. Истрагом је утврђено да се удес догодио због грешке у структури авиона у носном делу, због чега је дошло до пуцања трупа и рушења летелице, без људских жртава и уз „минималну штету приватном власништву“ на земљи. ■

И. С.

ИНДИЈА НАБАВЉА Т-90

Кашњење пројекта *Арјун*, домаћег индијског тенка, натерало је Министарство одбране Индије да настави са набавком тенкова Т-90 из Русије. Према последњем уговору, Индијци ће купити 347 тенкова Т-90, од којих ће прва серија (од 120 возила) бити испоручени у току ове године, а остатак у року од две године. Са том набавком Индија ће у свом арсеналу, поред 310 првих Т-90 из Русије, и наредних 1.000, који ће се склапати у Индији, имати 1.657 тенкова Т-90. Крајњи циљ јесте опремање армије са 3.500–3.800 савремених тенкова. Након тога ће сви Т-72 бити избачени из употребе.

Сва возила биће опремљена француским термалним справама. *Арјун* остаје у развоју, али, упркос тврдњама индијских стручњака да је реч о тенку супериорнијем од Т-90, очигледно је да постоје велики проблеми везани за развој. ■

С. Б.

RAF МОДЕРНИЗУЈЕ ТОРНАДО GR4

Министарство одбране Уједињеног Краљевства склопило је крајем децембра са „Бритиш ероспејс“ системима (BAE Systems) уговор вредан 210 милиона фунти стерлинга (око 280 милиона евра) за модернизацију авиона Краљевских ваздухопловних снага (Royal Air Force – RAF) „Panavia Tornado“, у улози ловца бомбардера, односно варијанти GR4 и GR4A. Назван CUSP (Capability Upgrade Strategy /Pilot/) програм укључује пројектовање, израду и интегрисање побољшаних средстава комуникације, те опремање *торнада* ласерски навођеном бомбом *лејввеј IV* (Paveway IV) од 226 килограма.

Нови процес сертификације *лејввеја* на *торнаду* очекује се средином године. У претходном од 12 пробних бомбардовања два су била неуспешна због проблема са системом активирања експлозива. ■

И. С.

БРИТАНЦИ НАРУЧУЈУ ЈОШ ДЕСЕТ РИПЕРА

Министарство одбране Уједињеног Краљевства (Велике Британије) упутило је захтев за набавку још 10 беспилотних летелица „Дженерал атомикс MQ-9 *рипер*“ (General Atomics Reaper) и пратеће опреме – која укључује земаљске контролне станице, радаре Линкс (Link) и софистицирану опрему за нишањење/навођење „паметне муниције“, укупне вредности око милијарду америчких долара.

„Рипер“ је усавршена варијанта беспилотне летелице *предатор* са могућношћу ношења убојних средстава. Набављени су првенствено за подршку операцијама у Авганистану, а први од до сада три набављена британска *рипера* почели су оперативну употребу током децембра прошле године. Били су ненаоружани, али је планирано да носе ласерски навођене бомбе GBU-12 од 226 килограма. ■

И. С.

ФОТО
КРАЈИНА
ЕКСПРЕС

Од 1991. до 1995. пругама кроз Републику Српску Крајину и Републику Српску патролирао је један необичан воз са оклопним вагонима. Наденуто му је звучно име – *Крајина експрес*, и оно се није мењало током рата, иако је воз неколико пута променио формални статус и посаду.

Оклопни воз *Крајина експрес* ушао је у легенду. У народу се причало како може да се креће и изван шина. О борбеним акцијама у којима су учествовали борци железничари, такође се на широко говори, а и о средствима ратне технике којима је у неколико наврата опреман. Тужан крај – суноврат низ кршевиту падину како не би пао у руке непријатеља – обезбедио му је да остане део националног мита.

Данас су чланови посаде воза расути широм света. Некадашњи ратници постали су избеглице, а од *Крајина експрес*

преса остала су само сећања и фотографије.

ОПРЕМАЊЕ

Када се на Книн баца поглед из ваздуха, види се град усечен између крашких брда и великог железничког чвора – везе између континента и приморја. Зато није чудо што су кнински железничари од почетка побуне Срба у Хрватској (августа 1990) добровољно ушли у прве одбрамбене редове, који су створени као препрека у случају покушаја хрватске полиције да продре у тек створену САО Крајину.

Најпре су железничари били део познатих „Книнци“, али су убрзо пронашли начин да се укључе у борбена дејства као професионалци у свом позиву – на возу. У прве акцију јула 1991. ишли су укрцани на теретне вагоне, заштићене само врећама песка. На крају воза налазила се дизел-локомотива, фамозна „кенедијевка“, серије ЖЖ 664 (*Генерал моторс G26C*), препознатљиви симбол Југословенских железница.

На првом задатку воз се из правца Грачаца (који се налазио у рукама Милиције Крајине) увукао у хрватске положаје у подручју Штикарне. Почетна искуства показала су да га треба заштити од противничке пешадије.

Лета 1991. Крајишници нису морали да се прибојавају да ће их угрозити тешко наоружање, јер је тада хрватске снаге чинила само лака пешадија. Али су у Стрмици на бокове теретних вагона постављене челичне плоче дебеле 25 мм. Горње површине вагона остале су незаштићене у почетној конфигурацији оклопног воза и прекривене само затегнутим шатроским крилима како би се посада штитила од кише.

Наоружана су два борбена вагона. На челу првог жељезничари су поставили двоцевно противавионско оруђе калибра 20 мм М38, познато по скраћеници *флак*. Реч је о трофејном примерку партизанског плена из Другог светског рата. Та немачка породица једноцевних, двоцевних и четвороцевних противавионских топова (ПАТ), калибра 20 мм, налазила се, као изузетно поуздано оруђе, у саставу водова и батерија ПВО, које су у рату развијане у Територијалној одбрани, углавном ради заштите великих фабрика. У Книну су двоцевни ПАТ прво поставили на камион *зил-157*, а затим на воз.

На другом борбеном вагону, на предњем делу, налазила су све два противоклопна лансирана комплета (ПОЛК) 9К11, са ручно вођеним ракетама 9М14М *маљутка*. А у другом делу другог борбеног вагона постављен је ПАТ калибра 40 мм М12, бри-

танског порекла. Изворни топ створили су конструктори шведске фирме „Бофорс“, а по лиценци су се израђивали разни модели у британским фабрикама.

Иза пушкарница, смештених на бочним заштитним плочама, налазили су се пукомитраљежи 7,9 мм М53 да би штитили воз од противничке пешадије ако приђе превише близу.

С временом је други борбени вагон са ПАТ-ом 40 мм, у промењеној конфигурацији постао трећи. А нови други борбени вагон наоружан је троцевним ПАТ-ом, калибра 20 мм М55А3Б1 и, у средишњем делу, једноцевном верзијом идентичног ПАТ-а М75. На трећем вагону су, као додатно наоружање, уграђена два противавионска митраљежа, калибра 12,7 мм, М2НВ *браунинг* (Browning). Ради заштите локомотиве постављени су носачи на два пушкомитраљежа 7,62 мм М84. Уз већ постојеће бочне челичне плоче оклопна заштита је ојачана и на горњим површинама. Тако се посада у случају противничког дејства минобацачима или пешадијским оружјем могла склонити у унутрашњост вагона, али је послуга оруђа остала изложена, јер се налазила у отвореној уградњи ПАТ-ова и ПАМ-ова.

После завршних радова у Стрмици и бојења воза у маскрине боје, железничари су уведени у борбена дејства на прузи Книн–Дрниш. Ангажовани су у борбама за Дрниш.

Када су хрватске снаге одбачене са тог подручја и обезбеђена линија раздвајања у селу Житнић (задржана до августа 1995. године), воз се пребацио на други лички правац – ЈНА и Милиција Крајине настојале су да разбију блокаду складишта у Светом Року. Током вишенедељног боравка у Лици око воза се већ створила легенда. Наденуто му је и звучно име – *Крајина експрес*. И оно се није мењало у наставку рата, иако је воз неколико пута променио формални статус и посаду – био је најпре у саставу Милиције Крајине, а касније Српске војске Крајине (СВК).

ПРВЕ БОРБЕ

Током повлачења федералних оружаних снага, почетком 1992. године, посада воза се борила за деблокаду аедрома Земун код Задра. А воз се вратио у Книн када су крајишке снаге учврстиле положаје око аедрома.

У пролеће 1992. године на простору Крајине размештени су *плави шлемови*, а наоружање наслеђено од ЈНА морало се одложити у складишта под надзором међународних снага. У том периоду посада воза се побринула да побољша борбене могућности *Крајина експреса*. На првом бор-

Воз у матичној бази – хангар у Книну

беном вагону заменили су *флак* са оруђем калибра 76,2 мм ЗИС-3, алиас М42. Реч је о славном оруђу дивизијске артиљерије Црвене армије, уврштеном у наоружање 1942. године. Током Другог светског рата и првих поратних година велике количине легендарних „зисова“ постале су инвентар југословенских оружаних снага, а до почетка грађанског рата задржани су у наоружању ЈНА и ТО и постали су честа средства ватрене подршке у рукама свих зараћених страна.

Иза „зиса“ су, на средишњу платформу првог борбеног вагона, монтирана два авионска саћаста лансера Л57-12 за невођена ракетних зрна калибра 57 мм. Лансери развијени за наоружавање домаћих јуришних авиона *јастреб* и *крагуј* коришћени су на возу као вишецевни лансери ракета земља–земља.

Железничари су на једном теретном вагону извели отворену уградњу минобацача калибра 120 мм, али се тај вагон ретко користио.

Радови на возу и примирје са хрватским снагама нису били разлог да посада *Крајина експреса* остане изван борбе. Кнински железничари су у саставу бригаде Милиције Крајина учествовали у операцији „Коридор-92“, у којој су у Посавини здружене снаге Војске Републике Српске (ВРС) и Крајишника отвориле пут према истоку и обезбедиле целостит територије Републике Српске.

КОНАЧНА КОНФИГУРАЦИЈА

Крајина експрес се у борбама на унској прузи појавила у коначној конфигурацији – на почетку композиције биле су три теретне отворене платформе да би активирале мине на прузи. На тим вагонима налазио се и алат за брзу поправку оштећене пруге. Следила су три борбена вагона и локомотива. Командни вагон, затим вагон за смештај људства и теретни вагон премештани су према динамици кретања воза у противофанзиве. За потребе логистике и одржавање везе са Книном коришћена су два моторна возила, која су на вратима имала препознатљив симбол *Крајина експреса*.

Према наређењу од 27. новембра 1992, борци одбране Крајине требало је да пређу из Милиције и Територијалне одбране у надлежност тек формиране Српске војске Крајине (СВК), а воз је са посадом у новој организацији постао Железничка чета 75. моторизоване бригаде из састава 7. северодалматинског корпуса.

Када су 21. јануара 1993, у време формирања СВК, хрватске снаге заузеле подручје Масленице и више села у Равним котарима, у одбрану територија укључени су жељезничари – они су учествовали као пешадија у рејону Новиграда. Тада су од артиљеријске ватре смртно страдала два припадника јединице. То су били једини њихови губици током рата.

Поглед на сва три борбена вагона

Воз се из Книна, после мобилизације, изместио на железничку станицу Бенковац. Ту су га чекали нови борбени задаци.

ВАГОН-БОМБА

Памтиће се како је једном оригинално осмишљеном акцијом возом заустављено стално дејство хрватске артиљерије по дубини Српске војске Крајине и насељених места. Наиме, у жељезничком тунелу у предграђу Задра налазила се платформа са вишецевним лансером ракете. Иза тог оруђа налазиле су се резерве муниције хр-

ватских снага. Тај уносни циљ постао је прилика да се *Крајина експрес* искаже. Из Бенковца воз се покренуо у смеру Задра са једним додатним вагоном – на челу композиције налазио се вагон са 3.650 килограма експлозива и близу пет тона ситних металних делова. Читав импровизиран експлозив на направа великих димензија требало је да се активира на два начина – спорогрејним штапином и противтенковским мином постављеним у окомитом положају на одбојнике вагона.

Крајина експрес гурала је вагон до села Надин, одакле се пруга на правцу Бенко-

СПАСОНОСНА ГУМА

У борбама на самом улазу у Бихаћ припадници 5. корпуса Армије БиХ погодили су ракетом *маљутка* воз *Крајина експрес* у предњи део другог борбеног вагона. Пробојна моћ кумулативног млаза драстично је редукована на бочној плочи гуме, постављеној на десној страни ПАТ-а М55. Све се завршило лакшим рањавањем једног члана посаде и симболичним штетама на возу. Без гуме, погодак *маљутке* завршио би се врло лоше по посаду, јер се на путањи лета ракете налазила резерва убојних средстава за сва оруђа постављена на *Крајина експресу*.

вац–Задар спуштала ка мору. Убрзањем до тачке раздвајања вагон-бомба требао је да се самостално креће до циља и да при том убрза до око 75 км/ч.

Бенковац се користио као полазна база и у подршци извиђачко-диверзантској јединици Наставног центра „Алфа“ у акцији „Камелеон“, у којој су крајишки ратници у селу Шкабрња разбили батаљон 159. бригаде Хрватске војске.

Крајем маја 1993. године, према плану „Маслинова гранчица“, елитне крајишке јединице требало је да уђу дубоко у територију под контролом хрватских снага, јужно од Задра, на простор дуж мора – све до Биограда на Морју. Од очекиваног узвратног удара хрватске војске на северу, одбрана је требало да се успостави на прузи Бенковац–Задар. Од воза се очекивало да брани пругу, али су политичари и команданти одлучили да се крајишке снаге извуку из дубине хрватске територије одмах после инфилтрације, без уласка у борбени контакт са противничким снагама. После „Маслинове гранчице“ посада воза се повукла на одмор.

ПРОМЕНА НАОРУЖАЊА

Лето 1993. године искоришћено је за нове промене конфигурације воза. На првом борбеном вагону, уместо *зис-3*, укрцано је самоходно оруђе 76 мм М18. Реч је о ловцу тенкова америчке производње из Другог светског рата. ЈНА се педесетих година снабдела из америчке помоћи са 260 М18. У СВК те самоходке коришћене су углавном за ватрену подршку батаљона моторизованих и пешадијских бригада. Уз све похвале том одличном оруђу, самоходку М18 посаде нису цениле због проблематичних мотора, на којима је лако избијао пожар приликом паљења.

Проблеми са мотором нису, међутим, били важни када се М18 укрца на воз, и зато је један примерак тог оруђа додељен за наоружавање *Крајина ек-*

Други и трећи борбени вагон у завршној конфигурацији воза

преса. На бокове су постављене антикумулативне завесе израђене од армиране гуме. А у међупростор између гуме и челичних плоча железничари су усули шљунак као додатну заштиту од дејства кумулативног млаза. Таква заштита показала се веома корисном у јесен 1994. године, када је воз поново коришћен у дејствима, овога пута на унској прузи – између Мартин-Брода и Бихаћа.

У борбама на самом улазу у Бихаћ припадници 5. корпуса Армије БиХ погодили су ракетом маљутка воз *Крајина експрес* у предњи део другог борбеног вагона. Пробојна моћ кумулативног млаза драстично се редуковала на бочној плочи гуме, постављеној на десној страни ПАТ-а М55. Све се завршило лакшим рањавањем једног члана посаде и симболичним штетама на возу. Без гуме, погодак маљутке завршио би се врло лоше по посаду, јер се на путању лета ракете налазила резерва убојних средстава за сва оруђа постављена на *Крајина експресу*.

ИСКУСТВА

Осим ефикасности заштите, из тог примера могла су се извући искуства и у области тактике примене воза. А она су се сводило на то да се воз не сме дуго задржавати под ватром противника. Наиме, тих дана се *Крајина експрес* стално користио за ватрену подршку, углавном са места, чиме се противнику пружала прилика да пронађе погодан положај за гађање.

СУНОВРАТ

Када се расуло државе и СВК показало као извесност, железничари су остали одсечени. А како нису желели да дозволе противнику да дође до воза, локомотиву и вагоне пустили су у пуној брзини низ стрми одсек пруге. *Крајина експрес* се на једној кривини нашао изван шина, па су се и локомотива и вагони откоптрљали низ кршевиту падину.

Током борби у бихаћком региону, после продора 5. корпуса у дубину Републике Српске, дуж унске пруге и пута Бихаћ–Петровац, воз је коришћен као ојачање Војсци Републике Српске из ВСК. У то време званичан назив јединице био је 7. оклопни воз. Бројчана ознака преузетао је од 7. корпуса, коме је воз био директно подређен.

У једном од бројних тунела на унској прузи противничке снаге су поставиле мину, на коју су, корачајући кроз мрак, налетели чланови посаде, укључујући и команданта воза, и задобили повреде. Зато се воз током борби на правцу за Бихаћ кретао брзином људског хода – пред њим су се ишли инжењерци који су тражили мине, а посада је за то време била у борбеним вагонима, у пуној приправности да отвори ватру из ПАТ-ова и митраљеца.

У покушају да се уђе у Бихаћ, као тврда тачка одбране показало се узвишење Рибичка главица. Наиме, снаге босанског 5.

корпуса израдиле су квалитетна склоништа од армираног бетона. На њих се из воза, са чеоног борбеног вагона, дејствовало првенствено из самохотке 76 мм и невођеним ракетним зрима 57 мм. Планови да се *Крајина експрес* сретне са оклопним возом Војске Републике Српске, који је такође ангажован на на правцу према Бихаћу, али из другог смера, нису остварени. Почетком децембра прекинута су борбена дејства и воз се вратио у Книн.

У међувремену, хрватске снаге су продрле преко масива Динаре, зашле из Северне Далмације, и заузеле простор који су браниле снаге ВРС. Динара се са планинске стране стрмо дизала увис, па су на одбрамбене положаје могли

изаћи само пешадинци. Зато се посада воза – од почетка 1995. године до коначне офанзиве хрватских снага, у августу, стално, на смену, ангажовала на Динари. У саставу јединице биле су две посаде, тако да се, док је једна била на одмору у Книну, укрцана на воз, друга, истовремено, налазила на Динари. Због развоја догађаја нису остварени планови да се изради борбени вагон на којем је требало да се искористе три ПАТ-а 88 мм.

Пет минута пре пет часова, у рану зору 4. августа 1995, први хрватски пројектили пали су на Книн. Погођене су хале ТВИК-а у близини хангара где се налазио воз. Посада која је била на смени у Книну покушала је да се укључи у одбрану Крајине. Према наредби, изашли су на правац ка Лици, али су хрватске снаге продирале на другим местима, па се пред возом нису налазили конкретни циљеви.

Када се расуло државе и СВК показало као извесност, железничари су остали одсечени. А како нису желели да дозволе противнику да дође до воза, локомотиву и вагоне пустили су у пуној брзини низ стрми одсек пруге. *Крајина експрес* се на једној кривини нашао изван шина, па су се и локомотива и вагони откоптрљали низ кршевиту падину.

Читав састав 7. оклопног воза извукао се из Републике Српске Крајине и касније су, углавном, у изблегличком таласу, започели нов живот у другим државама. ■

Александар РАДИЋ

Пише
Бранко
КОПУНОВИЋ

ПЕТИ ФРТАЉ

Ако се лако сложимо да је живот чудо, онда ће нам времешни Перо Снендеровић из Чантавира испричати обичну биографију. Чантавир је месташце на северу Бачке, тамо где се још могу наћи салаши опевани у стиховима Мике Антића и песамама Ђорђа Балашевића или Звонка Богдана. Елем, Перо је превалио деведесету и писати о томе чега се све сећа стало би у роман, а не у један поглед са галерије. Рођен као дванаесто дете оца Луке и мајке Јеле, осуђен да буде паор, надничар, мученик са неколико разреда основне... Али беше проницљив дечак, жељан књиге и науке, па кад год би могао читао је, читао. Ни сам не зна колико је очевих каишева прегрмео зато што је кришом трошио петролејку.

Када је силом мобилисан у аустроугарску војску, бацио је униформу и кренуо у свет. Без пребијеног цвоњка, у чакширама и изношеном капуту стигао је тако све до енглеске луке Портсмут. Много се намучио, али је најзад постао инжењер бродоградње и тражени пројектант морских лепотица. Како? Јесмо ли се милион пута уверили да је живот чудо, па све што живи под капом небеском има право на веру и наду.

Под старост се сетио свог салаша, оног кога је деценијама сањао и док је тумарао гладан тражећи посао и када је постао власник фирме на гласу. Њему се вратио и, уживајући у лепотама равнице, мирису поља, петловима у зору и рзању коња, спрема се, како каже, за одлазак у пети фртаљ. Живот има, објашњава своју филозофију, четири фртаља, а пети је... Подиже кажипрст ка небу и подвлачи црту испод дугог пута. И још нешто рече: „ово је земља које нигде нема, мора се чувати и носити у срцу“. Зато је сав иметак завештао младим, даровитим ученицима и студентима који ће се школовати где хоће, али ће имати обавезу да раде у Србији.

Онамад је наше ђаке прозвала једна светска организација и према резултатима некаквог истраживања довела у сумњу њихово знање и памет. Нити су нам предочили узорак, нити место анализе, тек ево вам тема па трљајте главу. Хоћемо, ако је доказана истина. Знамо да је статистика позната и као тачан збир нетачних података, па је сјајна када су у питању банкарски подаци, а мање успешна када се лати људи. О томе може да посведочи званично четврти човек у свету по коефицијенту интелигенције – Урош Петровић, писац за децу, потпредседник Менсе, фотограф, љубитељ природе... Текстилни инжењер по формалном образовању, тај млади човек има „сто занимања“. Сем осталог, оснивач је и уредник издања Mensa World Photo Cup. Као аутор епа „Усуди Балкана“, који садржи 10.000 римованих строфа, на једној страници А4 формата, увео је у употребу појам

комбинаторне поезије. Један је од најбржих решавалаца IQ X теста на планети. Као осведочени пријатељ природе засадио је 900 стабала, а нашим људима предочио какво благо се крије у недрима шума, планина, око језера и потока. Открио је да у околини Власине живи биљка месождерка, да изнад Пријепоља постоји место које личи на Плитвице или да само на Тари опстаје Панчићев скакавац.

Његов сајт са фотографијама посетило је више од 40.000 људи из читавог света. Сви се слажу, каже Урош, да живимо у прелепој земљи, једино је чудно што се то боље види са Новог Зеланда него са Теразија.

Нису баш сви тако умни и пријатељски расположени према природи. Ономад су мештани сремског села Доњи Товарник начинили масакр птичијег света. Умрла баба, а пре него што ће испустити душу на сојаку се огласила мала сова ушара. Био је то довољан разлог да се мештани лате пушак и заслепљени празноверјем распале по недужним створењима. По неким предањима оне су, наводно, весници смрти, па су решење нашли у масовном одстрелу ретке и законом заштићене птице. Беше то црни рекорд у Србији по броју сова послатих у пети фртаљ.

Према подацима научно-истраживачког друштва студената биологије „Јосиф Панчић“ из Новог Сада, недужне птице су се скупљале на такозваном зимском јату и нису слутиле да им прети опасност од комшија на које су навикле. А то што се оглашавају јесте начин њихове комуникације.

Штета је огромна, а законодавац је за такав случај предвидео казну од једне до три године затвора. Добро би било да се стрелци нађу иза браве и тамо размисле о својим заблудама. Можда ће им се просветлити видици.

Иначе, мала сова је симпатична и корисна птица. Само једна њихова породица током године потамани око 10.000 штетних глодара. Што би народ рекао, то нам је хвала за наша добра дела. Можда ће нека од жртава бити препарирана и служити као учило у кабинету биологије или експонат каквог природњачког музеја.

Када смо код музеја, само наша престоница има их 36 и око сто галерија. Критичари кажу да су им поставке досадне, те немају бог зна шта да понуде посетиоцу. А погледајте имена музеја: Вука и Доситеја, Николе Тесле, конаци Кнеза Милоша и кнегиње Милице, афричке уметности, како то да се током познате културне манифестације „Ноћ музеја“ број посетилаца мери стотинама хиљада. Нешто ту није у реду: наше навике, помодарство или статистика. Биће да је она крива за све. ■

Народ који држи до своје историје, традиције, вере и културе чува и свој градитељски идентитет. Дужи низ година развија се идеја обнове свести о традиционалној српској архитектури, њеном месту, значају и улози. Озбиљна друштвена тема тиче се многих питања, од здравља људи, преко осећања припадности властитој држави до безбедности и просторног планирања. Остварено је много значајних пројеката у индивидуалној градњи и подизању јавних објеката уз свеобухватно коришћење истраживачког материјала општинских завода за заштиту споменика културе. Али, још смо на почетку дугог пута.

Л ако ћемо се сложити како нам је земља лепа а да је природа широко даривала њене просторе. А наш народ, историјски гледано, скроман, радан, честит и простодушан, узимао је од ње таман колико му је било потребно да опстане. Онако како је живео тако је и градио. Без много школе и наука, али поштујући мудрост која се преносила с колена на колена. Чврсти темељи, камен, земља, касније опека, трем, окућница, огњиште и ошак. Кров у зависности од краја, оштрих углова тамо где има више падавина, снега поготово и блаже закошених у равничарским пределима. Куће беху лепе, топле и здраве, препознатљиве по једноставности, боји зидова, облику капија, прозора, бунара, вајата...

Тако вековима, уз све невоље и ратове који су немилице тутњали овим просторима остављајући пустош и јад. Ницале су опет и увек у насушној потреби предака да очувају свој кров над главом, обичаје, културу и веру, речју идентитет.

УКОРЕЊЕН У БАШТИНУ

Много се векова сабрало на овим просторима. Ево, закорачисмо у двадесет први. Да бисмо уздигнуте главе ишли даље, неопходно је да знамо шта имамо у наслеђу, колико га морамо чувати и на њему опстајати. Само са својим вредностима можемо припадати свету и у њему свој значај темељити на сопственој култури. Морамо боље разумети поруке сопствене традиције. Наравно, она се још како огледа у градитељству. Јер, прете нам скоројевићки менталитет, новокомпоновани (не)укуси, кичерајска разметљивост...

УПОРИШТА ЗА БУДУЋНОСТ

У својој књизи „Старе српске куће као градитељски подстицај“, професор Божидар Петровић је, сем осталог, написао:

„Грађењем се препознаје народ, његов дух и идентитет. Вештина грађења одувек је била одлика оних заједница које су умеле да одолевају сваковрсним искушењима.

Степенем градитељског умећа обезбеђивани су не само услови за опстанак, већ и услови за све видове просперитета. Народ који је умео вештије и моћније да гради, одређивао је меру своје егзистенције, стварајући себи сигурније упориште за будућност. Разлози нестанка цивилизације у којима су остварена велика архитектонска дела били су у сферама потпуно изван градитељског стваралаштва“.

БЛАГОСЛОВ ПАТРИЈАРХА

– Још 1995. године, на самом крају ратних збивања, са благословом патријарха српског господина Павла, руководству Републике Српске представили смо нашу идеју и планове. Реч је о прилагођавању облика кућа које су карактеристичне за тамошњу територију: крајишка, подрињско-романијска, посавска и херцеговачка.

Сада имамо историјску прилику да на територији далеке Аустралије, у Сиднеју, тамо где живи много Срба, усмеримо градњу веома значајних објеката чије подизање финансира наша православна црква. Наравно, све уз поштовања српске градитељске традиције. Реч је о будућем колеџу, јединственој високошколској установи у православном свету, изградњи центра за негу старијих особа, пензионерско насеље и домова за људе у поодмаклом животном добу – истиче господин Славољуб Закић.

Још је мудри Јован Скерлић упозоравао да су сва велика уметничка дела никла у народу. Њена снага враћа се када се дотакне земља, плодна њива, жеља за стварањем и рађањем. Сви велики ствараоци враћали су се у својим делима тамо одакле воде порекло. Може ли се замислити Коњовићево сликарство без његове Војводине, Бора Станковић без Врања, Ћосић без Прерова, Ћопић без Грмеча или Милић без Мачве.

О томе често говори архитекта, професор у пензији Божидар Петровић, који је успео оно што други нису могли или нису хтели. Дobar део живота, огромну енергију и неуништиви ентузијазам уградио је у очување наше градитељске традиције. Учинио је заиста много, указао на опасности и показао шта нам ваља чинити. Зато је поштован и радо слушан.

– И поред великог историјског, инспиративног потенцијала у градитељском наслеђу постали смо јефтине помодари, па је умесно

Професор Божидар Петровић

упитати се да ли су нам полазишта, па и целокупно стручно, интелектуално и духовно васпитање на потребном нивоу? У архитектури, са својим „мотелским“, „новокомпонованим“, а у последње време и „постмодерним“ стилем неизворни, зависни. Уосталом, као свако ко нема сопствено средиште, ко професионална полазишта не носи у себи већ у спољним повременим утицајима. Међутим, нико није дуго живео само од позајмице, ни материјалне ни духовне – упозорава професор Петровић.

Како да сачувамо дух наслеђа?

– Градитељско наслеђе не сме остати вредност само за себе. Још мање етнографска грађа, већ подстицај за трајање, духовни полигон за истинско стварање и духовна прегнућа. Само таквим приступом можемо одолети туђим утицајима, чији насртаји на суштину и самобитност нашег постојања нису ни мали, ни безначајни. Напротив, они су велики и опаки!

Очувати дух наслеђа, које није реликвија већ полигон на коме се добија поуздано усмерење за трајање, значајно је као и очување наших граница. Али, то не значи затворити се у себе, већ, како то рече један наш књижевник, „треба бити заглаван у свет а укорењен у баштину“. Мислим да та „укорењеност у баштину“ чини нашу историјску свест без које нам прети опасност да нас не буде. Зато, сем осталог, није свеједно какве куће правимо, какве објекте, касарне, школе, вртиће... Сви они морају одисати овим поднебљем, бити наши и по мери и по духу. Јер, савремено архитектонско стваралаштво није пуки професионални и културолошки егзибиционизам, већ одговоран и културни рад који мора да активира „потку и основу“ која је у стању да траје и да се у духу продужи – објашњава професор Петровић.

ЗНАК РАСПОЗНАВАЊА

Дело професора Петровића је свакако било снажна инспирација пројектном центру „Логистика“ да продужи златну нит свог учитеља и ментора.

На челу фирме је дипломирани инжењер Славољуб Закић, марљив и амбициозан стручњак који десетак година истрајава у свом племенитом науму да нашим просторима врати оно што их краси и што им припада.

– Наравно, идеја повратка српског градитељског духа не почиње од нас, ми смо само њени следбеници. Морамо се сетити таквих великана какви су били Александар Дероко, професори Којић и Зоран Петровић. Срећом, имамо нашег професора Божу, истрајног борца за повратак традиције српског градитељства. Нажалост, његов огроман рад до сада није био друштвено вреднован и то је мрља на нечијој совести. Да је по среди државни пројекат, друга би то прича била. Чинимо напоре да то постане, не штедим енергију, знање и време. Сматрам да су признања за рад и допринос очувању српске градитељске традиције архитекте Боже Петровића, иако бројна и заслужена, стигла можда прекасно. Али, оно зашта још свакако има времена јесте његов пријем у САНУ. Верујем да би његов улазак у нашу највећу научну институцију био част и за њу саму.

Сви народи који држе до своје традиције и достојанства негују своје градитељство. Чим крочите на тло неке од њих знате где сте чим подигнете главу. Одмах вам је јасно да сте у Шпанији, Швајцарској, Француској... Погледајте наше пријатеље Грке. Куће јасних линија, једноставне, бели зидови, бео камен, прозори у плавом. Шта је то? Боја њихове заставе! Имамо одличан пример зграде енглеске амбасаде у Београду. Типична њихова кућа. Одмах препознатљива, као и порука: то смо ми. И такве су им амбасаде широм света. Чак и зграда немачке амбасаде, наизглед непривлачна и

хладна, али у њој препознајемо архитектонске стилове њихових покрајина сабраних у целину. Погледајмо кинеску амбасаду, два змаја као детаљи на предњој фасади – истице господин Закић.

Наши простори су били стално на ратној ветрометини и често су освајачи рушили оно што је с муком подизано.

– То је тачно. Безброј је таквих примера у прошлости. Рецимо, Синан-паша је срушио манастир светог Архангела и на том месту подигао џамију која и данас носи његово име.

Дипл инж. Славољуб Закић

Освајачи су увек прво затирали изворе наше традиције и вере: гробља, цркве и храмове. У оном страшном погрому на Космету, страдао је, сем осталих, манастир Зочиште где се чувају мошти Козме и Дамјана. Насилници су спалили конаке, школе, куће... Ако је нека утеха, урадили смо идејно решење за обнову конака Зочишта и уздано се у бога да ћемо их ове године направити без обзира на све.

Али, опет се враћам на основу проблема, а то је слово закона. Без јасне и обавезујуће регулативе нема битнијих помака. Словенци су, на пример, још 1971. године донели закон о градитељству који је још на снази. Републику су поделили у четири архитектонске регије и тачно се зна какав тип кућа се гради у Штајерској, Приморској, Горњој или Долењској.

Ми имамо своју препознатљиву српску кућу. Свако ко је једном видео и боравио у њој пожелио је да тамо живи. Једна од најчешће коришћених речи у последње време је „бренд“. То је наш печат, стара српска кућа, на четири воде, како ми то кажемо, окренута тако

ДЕЛА ЗА ПОНОС

Оно што је пројектни центар „Логистика“ урадио после вишедеценијског урбанистичког хаоса заиста може служити за пример. У сваком погледу, од српског градитељског симбола до функционалности и уздизања еколошких норми на светски ниво. Подужи је списак онога што су урадили и раде, а на њему су: наставна база Шумарског факултета у Краљеву, објекти у Бањи Врујци, школе и куће у колубарском крају, два хотела у Гучи, неколико етносела, стамбене зграде у Зубином Потоку, Владичански двор за Жичку епархију, конак сестринства манастира Свети Никола код Рашке, Дома здравља Зубин поток, реконструкција два конака за манастир Зочиште на Косову и Метохији, реконструкција црквеног дома из 19. века у Добановцима крај Београда, реконструкција задње фасаде духовног центра „Николај Велимировић“, у Краљеву (бивши владичански двор док је био владика Жички), реконструкција механе из 19. века у селу Лазница – Жагубица (објекат под старењем Завода за заштиту споменика културе), етнодомаћинство код манастира Ђурђеви Ступови... Тренутно се ради главни пројекат реконструкције зграде Скупштине општине Алексинац (2.500 квадратних метара). Објекат је такође под заштитом. У току је припрема пројектне документације за спорско-рекреативни комплекс „Извор“ – Жагубица са тениским теренима, отвореним и затвореним базеном, два хотела...

Уосталом, много корисних информација и упутстава можете наћи на сајту: www.srpskekuce.com

Вајат у Велисевићима код Љига

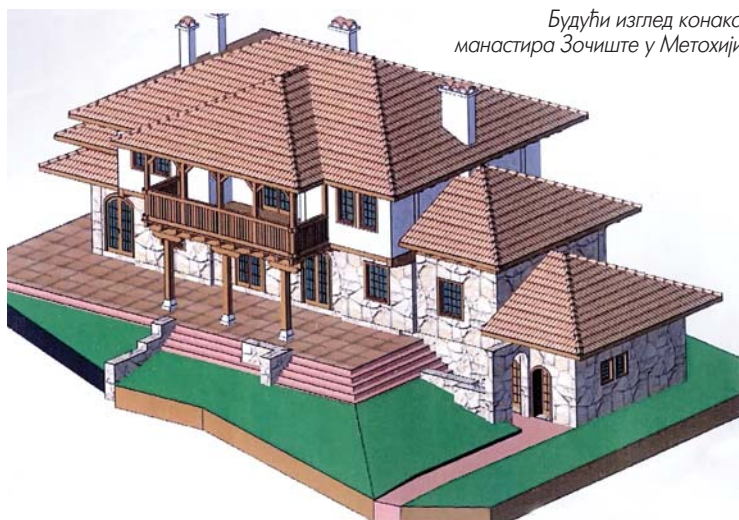
Кућа Милоша Обреновића

да има највише светла, грађена од материјала који чувају здравље човека. То су камен, дрво, цигла... О предности тих материјала позван је да говори архитекта Слободан Николић Бода који је често у нашем тиму. Иначе, Бода је радио технологију материјала током изградње зграде Војномедицинске академије. Стручњак на гласу – каже наш саговорник.

ТАМО ГДЕ ЈЕ ЖИВОТ

Ако знамо како изгледа, од чега се гради, где се подиже српска кућа а да то буде уз поштовање принципа њене градње?

– Само треба сагледати како су градили наши преци. Нису располагали савременим апаратима и машинама. Оно што их је учила мајка природа, кочићи и здрав разум. Нису знали за радиоестезију, али су имали рашље и тачно одређивали смер подземних вода како би избегли градњу на том месту. Затим су гледали где пландују овце. Не у влажном шумарку већ на здравој ливади. Али, нема куће без извора живота. Зато су постављали плочасто камење и остављали га неколико дана. Онда су га окретали и гледали. Ако је суво, тамо нема енергије, живота. Уколико се по њему јаве бубе, глисте, зачне живот, то је место за темеље. Понављам, камен, дрво и цигла. Дакле, природни материјали. Шта је цигла до печена земља. Бетон је нездрав. То

Будући изглед конака манастира Зочиште у Метохији

је доказано. Има негативну енергију и треба га користити у најмањој мери као везивно ткиво у градњи. Никако више. Српска кућа носи печат краја у коме је. Није иста кућа у равници или брдско-планинском подручју. Она је слика свога краја. Исто је и са обликом, односно угловима кровова, усаглашеним с потребама. Пре свега мислим на падавине. Није иста кућа крај Мораве или у Врању, Бачкој.

Рекосмо, четири воде, четири стране, трем обавезан у облику слова „Г” или „П”. Дрво даје топлину, могућност украшавања. Зависи од домаћина. Кућа личи на човека, она се воли и чува. Има свој лик. А не оно што је урађено после поплава у Међи и Јаши Томићу. Одобрена су средства, али пропуштена је велика прилика да људи добију куће по мери нашег човека. За исте паре, чак и јефтине. Шта су урадили? Подигли су типско насеље, без душе и стила, постројили куће. Тешко је домаћину да препозна своју осим по кућном броју. Кућа треба да личи на свог домаћина, па ће и он личити на њу. Оставити им простор да заједно свеобухватно „расту”.

И још нешто: радује нас повратак традиције Војске Србије, од организације до визуалне препознатљивости. Али, војник има своју ку-

БИСЕРИ

Много је објеката који одишу духом и традицијом нашег градитељства. Целокупно градско језгро Призрена, иако грађено махом у 19. веку, појам је естетских вредности, функционалности и чистоте која би се садашњим речником могла назвати: поштовање еколошких норми. То је доказ да је још у оно време постојао висок ниво културе становања.

У копаоничком селу Симичиште, општина Лепосавић, налази се кућа с краја 19. века и неколико штала и сењака (с почетка 19. и почетка 20. века). Тамо је некада била граница између Србије и Турске. Иако је реч о такозваној плетари, зиданој од блата и сламе, одолела је многим годинама и земљотресима који нису реткост у том крају. Иако без велике школе и архитектонског образовања, њен градитељ је очигледно имао истанчан смисао за простор и пропорцију. То дело вреди обновити и сачувати из много разлога. Слични објекти постоје и у неколико поткопаоничких села као што су Црнатово, Остраће, Обади, Родељ...

Опет се селимо у градску средину. Краљево и чувени господар Васин конак. Са његовог балкона је владика Велимировић одржао познати говор против конкордата. Зграда је бисер архитектуре тог времена, веома функционална и данас. Сада је духовни центар који носи име великог владике.

Кућа трговца Малог Ристе у Пироту толико је аутентична да су у њеном амбијенту снимљени многи кадрови филма „Зона Занфирова”. Газда јесте био имућан, али не много образован. Међутим, то му није сметало да поштује традицију и својој кући да најбољи печат наше архитектуре.

Дијагонално од београдског хотела „Москва”, у улици Српских владара, налази се Игуманова палата. То је архитектонско дело које садржи елементе наше традиције и духовности. Прави бисер. На њеном врху се налазила композиција која приказује игумана са сирочићима. Послератна власт је скинула ту композицију и ето идеје за покретање иницијативе око њеног враћања.

Још смо у Београду. На углу, преко пута Београђанке плени својим изгледом здање садашњег Студентског културног центра. Познато је да се ради о Официрском дому из времена Милана Обреновића. Има још безброј објеката по нашим варошима и селима, а нама остаје само да хтења и снове њихових неимара прилагодимо времену данашњем и савременим потребама човека. Радићемо оно што чине сви озбиљни народи Европе – наглашава инжењер Закић.

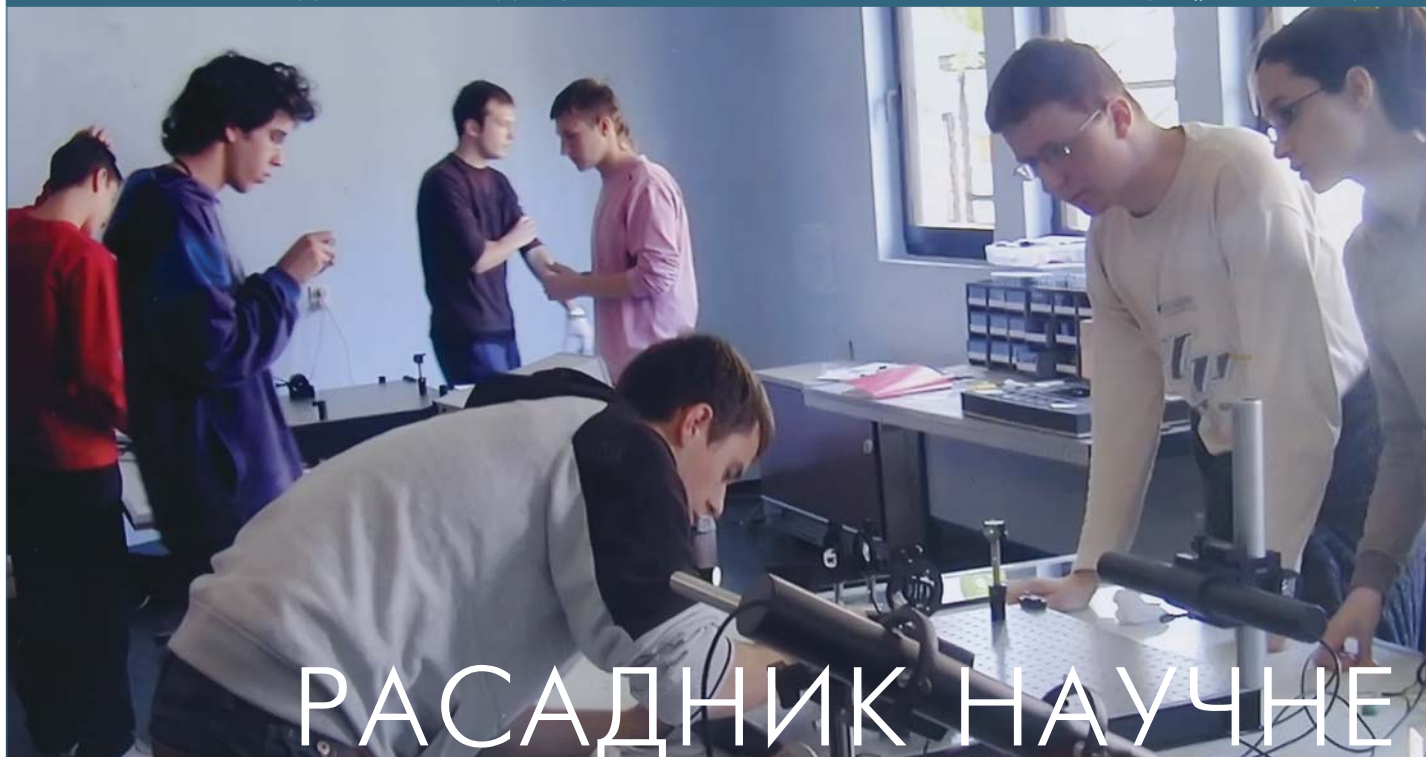
ћу. То је касарна. Знамо да су многи гарнизони измештени, неки објекти су напуштени, други ће се градити. Све вредно и лепо подигнуто је пре Другог светског рата. Лепо је видети здања касарне у Толчидеру, Војне академије, Војне гимназије, оне на углу Ресавске и Немањине... Издвојио бих још зграду Војномедицинског центра у Новом Саду. Погледајте је. Поштована је традиција градње српске куће, у њој се види равничарски дух, бела боја зидова, кров покривен црепом. Дакле, касарну препознајемо од самог улаза, портирнице. Једноставност и функционалност су њене одлике. Војници треба да се осећају пријатно, да им је топло, са што више светла у просторијама.

Стара српска кућа је, пре свега, удобна и безбедна, није на клизишту и тешко је подложна пожару, отпорна је на померање тла. Да не будемо у заблуди, становати у њој не значи живети у вековима иза нас. Напротив, у њој треба да буду компјутер, електрични уређаји, може и подно грејање, све што олакшава живот, али изглед и поштовање градитељске традиције су на првом месту – закључује господин Закић.

Имамо озбиљну тему за размишљање. Наравно, нисмо рекли све нити је то могуће на једном месту. Добро би било да размишљамо сви, од појединаца који крећу у градњу, обнављају старе куће или они у чијим су рукама крупне одлуке, инвестиције, планови. Добро би било најпре по нас који живимо у овој земљи, а и због света да нас још по нечему препознаје. ■

Бранко КОПУНОВИЋ

ДВЕ И ПО ДЕЦЕНИЈЕ ИСТРАЖИВАЧКЕ СТАНИЦЕ „ПЕТНИЦА“

РАСАДНИК НАУЧНЕ ПИСМЕНОСТИ

Савремен научни камп – „Петница“ препознатљива је и изван граница наше земље. До сада је у њој боравило више од 45.000 даровитих младића и девојака, које су у науку уводили многи угледни универзитетски професори, академици, истраживачи и проналазачи. Где су и шта данас раде полазници тог својеврсног расадника научне писмености, на којим престижним светским школама предају и каквим се истраживањима баве?

При помињању речи Петница, већ четврт столећа не мисли се само на познату пећину у истоименом селу недалеко од Ваљева, већ све чешће и на Истраживачку станицу. То је највећи и најуспешнији аутохтони експеримент у области образовања, у коме се шири научна писменост и култура међу младим нараштајима у Србији и у југоисточној Европи.

Основали су је талентовани средњошколци и студенти некадашње Југославије, окупљени око покрета Млади истраживачи, и ваљевска општина. У старту су имали подршку угледних научника, универзитетских професора и академика, али и Млади истраживача Србије. Њима, а касније и државним институ-

ПРИПРЕМЕ ОЛИМПИЈАЦА

Истраживачка станица „Петница“ била је прошле године домаћин групи средњошколаца, који су се припремали за Олимпијаду астронома у Украјини. Седам чланова националног астрономског тима Србије провело је пуних шест дана, решавајући разне проблеме и увежбавајући се у сналажењу приликом посматрања ноћног неба кроз телескоп, да би након свега свели и обрадили резултате астрономских истраживања.

До сада је на олимпијадама астронома учествовало шест „петничана“. Припреме за та и остала међународна такмичења ће се, у сарадњи са Друштвом астронома Србије, и убудуће организовати у „Петници“, како би такмичари стекли практична искуства преко потребна за високи пласман у свету.

цијама, попут министарстава за науку и технологију, просвету и културу, те бројним привредним организацијама, ваља захвалити што је Истраживачка станица „Петница“ брзо прерасла у савремен научни камп. Њени програми препознатљиви су данас у различитим крајевима света, тако да у њој често бораве и млади из иностранства.

Можда је таква истраживачка станица, у којој даровити средњошколци и студенти на популаран начин – течајевима, семинарима, различитим радионицама или конференцијама утољују жеђ за научним сазнањима у области природних и друштвених наука, могла да никне и на неком другом месту Србије. Али није. Крајолик око Ваљева, у коме се и налази Петница, са пећином у којој су пронађени најстарији трагови о животу људи у западној Србији, наметнуо се младим археолозима. На том месту, где су прва истраживања у прошлом столећу обавили Јосип Панчић и Јован Цвијић, они су на пробу ставили свој таленат. Дошли су до закључака о великој археолошкој, спелеолошкој и палеонтолошкој вредности петничке пећине, подељене на два дела – Горњу и Доњу пећину, са око 600 канала и десетинама одаја, од којих је најпространија такозвана Концертна дворана. Археолошко-антрополошка истраживања потврдила су и сазнања да се испред улаза у пећину налази прво комплетно станиште старо више од шест хиљада година. На другом локалитету, у самој пећини, откривени су огњиште, кости пећинског медведа, хијене и срдњаћа, али и делови војничке опреме из римског доба, те остаци збегова локалног становништва. Ово налазиште још скрива многе тајне...

Наш велики научник, географ Јован Цвијић, први је препознао вредност тог краја, па је почетком 20. века предложио да Београдски универзитет ту изгради центар за теренску праксу студената. Крајолик и сама пећина могли су да послуже ондашњој Високој школи, чији су студенти испољавали занимање за научноистраживачки рад.

■ РАЗВОЈА

Прве дане, после оснивања 1982. године, учесници су течајева, семинаре и радионице организовали под крововима напуштене месне канцеларије, старе, предратне петничке основне школе и њених учитељских станова. Све до 1984. године није постојао посебан објекат за полазнике истраживачких програма. Тек тада је подигнута прва зграда за смештај младих, са тридесетак лежајева. На тај начин су младићи и девојке – истраживачи могли да бораве у Петници не само у време летњих распуста, већ током читаве године.

Убрзо после тога станица „Петница“ се постепено осамоста-

љује и своје истраживачке програме преусмерава за рад са младима који су талентовани за различите научне области. Разрађен је модел селекције и развијена је сарадња бројних средњих школа, али и научника. Станица је у то време осмислила низ образовних програма, чији је циљ био да младе на необичан начин уведу у тајне науке.

Глас о „Петници“ се, захваљујући напорима њених стручних сарадника, све више ширио. Из године у годину повећавао се број програма, активности, али и полазника. Додатно су изграђени стамбени и радни објекти, опремљени савременим уређајима. Тек завршетком објеката такозване друге фазе, 1989. године решен је проблем смештајних капацитета за и младе истраживаче. Захваљујући материјалној помоћи Владе Србије, подигнути су објекти у којима је могло да се смести 90 полазника и 20 предавача и, што је још значајније, изграђен је својеврстан наставни центар, са кабинетима за рачунарство, физику, географију и психологију. Затим су формиране лабораторије за биологију и хемију, фотолабораторија, док је тераса са телескопом била „припојена“ уз кабинет за астрономију.

Сем тога, изграђене су модерна кухиња са рестораном, те документациони центар, библиотека, штампарија, археолошка радионица и метеоролошка станица. Окончањем треће фазе, Истраживачка станица „Петница“ добила је још објеката за смештај, зграду са библиотекама и читаоницом. За археологе је подигнут нов депо за смештај ископина.

■ ОПРЕМАЊЕ

Пре нешто више од годину дана, Министарство за науку Владе Републике Србије помогло је материјалну базу станице са око 120.000 евра. Од тог новца купљени су вишефункционални оптички инструменти, атомски спектрофотометар, уређаји за електрофорузу и сепарацију протеина, дигитални осцилоскоп, док су за рад астронома набављени роботизован склоп главе рефлекторског телескопа и један нешто мањи телескоп. Министарство намерава да у будућности модернизује истраживачке програме, па ће у блиској будућности одређена средства одвојити за набавку опреме младих биолога, геолога и археолога.

Још је Плутон говорио да „учити своје дете знању, не треба силом, него игром“. У „Петници“, по много чему јединственој образовној установи за рад са младима, та игра траје скоро четврт века. Круна њиховог рада, крајем прошле године, била је и изложба „Корак у науку“, коју је отворио

Никола Хајдин, председник Српске академије наука и уметности. У Галерији те наше нојугледније научне институције представљено је више од 70 радова и научноистраживачких пројеката ученика и студената из Србије – полазника станице. Академик Хајдин је том приликом рекао да је „Петница“ необичан и одважан експеримент који је преживео тешка времена. Показатељ њеног значаја јесте, сем осталог, то што данас у свету нема важније образовне установе или школе у којој нема некадашњих „петничара“. Они раде на универзитетима у Хајделбергу, Бостону, Кембриџу или Сорбони.

Обликовање научних талената у „Петници“ се наставља. Недавно је пажњу шире јавности побудио „петничанин“ Дејан Илић, доктор физичке хемије, изумитељ и предавач на више престижних факултета у Европи и Америци. Редован је члан Америчке академије наука у Њујорку, али и најуспешнији менаџер Немачке у 2007. години. Одликован је бројним признањима, а посебно за минијатурну самопуњећу литијумску батерију која се користи за МРЗ плејер. Он је развио и досад најбољу батерију за пејсмејкер. Годинама сарађује са Факултетом за физичку хемију у Београду, чији је однедавно и гостујући предавач.

Поред најмодерније опреме и неопходних састојака за експерименте, др Илић је својим докторантима обезбедио стручно усавршавање у лабораторијама познате светске фирме „Варта“ и Универзитету у Грацу. Такође, намерава да их укључи и у истраживања на подручју сензорске технике и дигитализације слике за потребе филмске индустрије, док ће дипломираним инжењерима Електротехничког факултета у Београду понудити програмирање софтвера за практичну примену оптичке технологије. Сем тога,

ове године ће, на његов предлог, десетак постдипломаца Природно-математичког факултета у Београду добити стипендије „Варте“.

Марко Сабовљевић боравио је пре петнаест година у Истраживачкој станици „Петница“. Дипломирао је на Биолошком факултету у Београду, а докторирао у Немачкој. Данас истражује маховину

и о томе је у најпознатијим светским часописима објавио више од 80 научних радова. Антун Балаж је дипломирао и магистрирао физику у Београду, а запослио се у Лабораторији за примену рачунара у науци Института за физику. Привео је крају докторску тезу у области функционалног формализма и примене једне специфичне методе у квантној теорији. Тренутно учествује у неколико европских пројеката везаних за „Grid computing“ Два пута је предводио српски тим на научне олимпијаде.

Велики број „петничана“ градио је научну каријеру изван граница наше земље. Данко Тоборши је, на пример, у Петници истраживао гмизавце. Студирао је биологију и геологију у САД, а докторирао у Јапану. Објавио је више радова из геологије и спелеологије, а бавио се и екологијом, антропологијом, те лингвистиком. Оснивач је и директор међународне организације за заштиту острва, посебно појединих делова Пацифика.

Милош Хркић и Наташа Павловић су такође отишли у иностранство. Од Милоша у „Петници“ просто није било бољег у компјутерском програмирању. Био је идол генерацијама хакера. Често је из Београда у Петницу долазио бициклом. Дипломирао је и докторирао рачунарске науке у Чикагу. Одатле је прешао у Принстон, али се ту није дуго задржао, већ се упутио у Тексас, где тренутно води послове везане за развој индустријског софтвера. Оженио се Наташом, коју је упознао у Петници, почетком деведесетих година прошлога века. Наташа је запослена на Математичком факултету Универзитета Остин у Тексасу. Докторирала је математичке науке у Чикагу, а извесно време је била професор математике у Принстону. Њено ужа научна подручја јесу парцијалне диференцијалне једначине и хармонијске анализе.

Списак успешних „петничана“ је, свакако, дужи – Лидија Шекарић је, на пример, после „Петнице“ студирала у Пенсилванији, а докторирала физику на Универзитету Корнел. Сада ради у истраживачком центру IBM Watson, и за

ЛАБОРАТОРИЈА

У пролеће 2007. године у Истраживачкој станици почела је да ради нова лабораторија за оптику и оптоелектронику. Опрему у вредности од око 50.000 евра обезбедило је Министарство науке. Купљено је седам ласерских уређаја, оптомеханички сет и мноштво најсавременијих уређаја,

што побољшава очигледност у настави.

Финансијску подршку „Петници“, куповином рачунарске опреме и ангажовањем стручњака у истраживачким пројектима, пружила је и посебна фондација „Теленора“. Они су били покровитељи међународне конференције „Корак у науку“. Стајн Ерик Велан, председник Управног одбора Теленор фондације, сматра да пружањем подршке образовању и професионалном усавршавању младих, његова компанија жели да их охрабри да свој рад наставе у Србији.

собом је већ оставила гомилу радова и патената, највише у области нанотехнологије, односно наномеханике. Постала је позната у свету због конструкције наногитаре, која се активира помоћу ласерске „тражилице“. Душан Палић, после петничких искустава стечених истраживањем понашања појединих врста риба, успешно је дипломирао на Ветеринарском факултету у Београду. Радио је као стручни сарадник у „Петници“, на Одељењу за биологију. Отишао је у Америку где је докторирао, а на Универзитету у Ајови сада предаје и истражује водене организме. Данијел Ристић дошао је у станицу као најбољи ученик једне од београдских гимназија. Почео је као хемичар са запаженим радовима из аналитичке и органске хемије, а данас се бави структуралним истраживањима материјала. Докторирао је у Јапану, где је професор на Универзитету у Осаки.

■ ЗБОРНИК УМЕСТО ДИПЛОМЕ

Многе „петничане“, када оду у иностранству, питају да ли собом носе диплому те истраживачке станице, како би доказали да су у њој боравили и успешно савладали поједине научне програме. На то им наши млади таленти најчешће одговарају да немају никакву диплому, али зато, са нескривеним задовољством, показују зборник радова у коме је објављен њихов истраживачки рад.

„Петница“ је после скоро четврт века постала својеврстан бренд Србије. Да ће тако бити, могло се наслутити још пре петнаестак година, када су организатори престижног летњег научног кампа за младе, чувеног Вајцмановог института у Израелу, „Петници“ упутили позив за учешће њених полазника. Тада наши таленти, само зато што долазе из те истраживачке станице, нису били проверавани и нису имали улазну селекцију. Од тада је „Петница“ једини партнер Вајцмановом институту, за чије полазнике и данас важи да у научне пројекте улазе без селекције. Поверење у нашу станицу имају и други. Са угледног немачког Универзитета у Гетингену, иза којег стоји снажна група нобеловаца, а који, тако-

ПОДРШКА

Истраживачку станицу „Петница“ прошле године посетио је два пута Борис Тадић, председник Србије. У галерији Српске академије наука и уметности погледао је и изложбу радова са Шесте конференције „Корак у науку“. Не скривајући задовољство, том приликом обећао је помоћ и другим научним фондацијама у Србији – „Никола Тесла“, „Милутин Миланковић“ и „Слободан Јовановић“, који, такође, усмеравају даровите девојке и младиће у научно истраживању.

Научни камп за младе привукао је пажњу и странаца. „Петницу“ је прошле године посетио Оливије Бове, заменик директора Швајцарске канцеларије за сарадњу у Београду. Швајцарска влада је у протеклих седам година у Истраживачку станицу уложила око милион евра, у просеку и до 150.000 годишње.

ђе, има камп за младе таленте, одавно је поручено да су „петничанима“ њихова врата отворена.

И са последње, Шесте конференције у „Петници“ – „Корак у науку“, биће много истраживачких пројеката и радова који ће се ускоро наћи међу корицама новог зборника. Тијана Филиповић из Београда, на прошлогодишњем научног кампу у „Петници“, проучавала је значај и поруке које скрива 400 лула пронађених у шабачкој тврђави. Ученица другог разреда гимназије у Бијељини Милена Кувач истраживала је околности у којима су се на почетку минулог века нашле две Раче – насеља на обалама Саве – са сремске и босанске стране. Некада су, каже Милена, та места била значајна речна пристаништа, а данас нису. Зашто? За одговором ће она још трагати. Ништа мање није занимљив ни рад Андрије Бозољевића, ученика Девете београдске гимназије, који је проучавао ларве вилиног коњица из Петничког језера. Он је у лабораторијским условима пратио понашање врло прождрљивих ларви које у води нападају све – од ситних риба до пуноглаваца.

Када им понестане хране, ларве кидишу једна на другу. Сагледавајући све то у посебном еколошком окружењу, закључио је да се ларве могу користити за уништавање ларви комараца и спречавање загађивања воде хемикалијама и отровима. У новом зборнику биће места и за истраживања београдских средњошколаца Николе Оташевића и Мирослава Богдановића. Они су испитивали ултразвучни уређај за мерење даљине, посебно у области роботике.

Све поменуто говори у прилог тврдњи да је „Петница“ заиста расадник научне писмености наших младих нараштаја. У тој истраживачкој станици боравило је око 45.000 ученика и студената, а организовано је више од 2.300 течајева, кампова и семинара, које су водили наши универзитетски професори, академици, проналазачи и истраживачи. ■

Влада РИСТИЋ

САРАДЊА

Истраживачка станица успела је током протеклих година да у свој рад укључи велики број наставника и учитеља из школа широм Србије.

Посебно је запажено све бројније учешће наставника и стручних сарадника из сеоских школа, али и наставника из школа у којима се настава изводи на језицима националних мањина. У „Петници“ често организовано долазе комплетни школски колективи како би ђаци сагледали рад Истраживачке станице и, посебно, погледали њене збирке научних и стручних публикација, часописа, приручника, те школских уџбеника из иностранства, али и бројна мултимедијална издања различитих научних дела.

РЕТРОСПЕКТИВА

СТРУЧНИ СКУП ФИЗИЈАТАРА И ФИЗИОТЕРАПЕУТА НА ВМА

ПРОЈЕКТА

Клиника за физикалну медицину и рехабилитацију ВМА крајем године организује дан рехабилитације. Та традиционална манифестација окупља велики број физијатара и физиотерапеута из целе Србије, а овога пута имала је и регионалан карактер. Иностранци гост био је Питер ван Дален који је представио *Мулиган концепт* лечења.

Без рехабилитације се не може. То знају сви лекари, посебно хирурзи, јер је после операционог лечења, често потребан рехабилитациони третман пацијената. – Тим речима је начелник ВМА генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић отворио стручни скуп физијатара и физиотерапеута. Али, рехабилитација нема само практичну страну. Да би се развијала мора да буде и истраживачка. И управо Клиника за физикалну медицину и рехабилитацију ВМА, према речима проф. др Мирјане Вановић, граби крупним корацима напред са неколико пријављених истраживачких пројеката.

Каже се да семе посејано у прошлости цвета у садашњости и даје плодове у будућности. А шта је остало иза претходника данашњих физијатара и физиотерапеута и шта они остављају данас, о томе је говорио у неубичајном уводном излагању, препуном симпатичних и шaljивих аксиома, названом „Физијатријски би-јес“, начелник Клинике пуковник доц. др Александар Ђуровић. Он је упоредио радове на Трећем конгресу лекара за физикалну медицину и рехабилитацију, одржаног у Сарајеву 1979. године, са оним на скупу на Тари 2007, а допринос физиотерапеута поредио је на основу зборника радова са 11. годишње скупштина одржане 1985. године и књиге сажетак из Нишке Бање 2007. године.

За то мини упоредно истраживање коришћено је неколико критеријума. На првом месту био је избор тема. Потом их је занимало која су испитивања преовладала – опсервациона, експериментална, прикази случајева или ревијални радови. Основ за поређење било је и физијатријско подручје – превентива, дијагностика и терапија. Као критеријуми за анализу послужили су примена методологије (статистике) и градови одакле су били први аутори. На крају су се под лупом истраживача нашли језик и писмо.

ИНТЕРЕСОВАЊА ИСТРАЖИВАЧА

За разлику од 1979. године, када су доминирала опсервациона истраживања и када је сразмерно много било ревијалних радова, а врло мало експерименталних и приказа случајева, прошле године, на Тари, ревијални радови су по-

лако отишли у запећак, а физијатри се све више баве експерименталним истраживањима и конкретном варијантом, приказом случаја. Године 1979. терапија је била доминантна, дијагностика нешто мање, а радова из превентиве готово да није било. Слично је и данас.

Евидентно је и то да је Србија, а понајвише Београд, и сада и онда била најбоља по продукцији – више од 30 одсто радова било је одатле.

Физиотерапеути су у претходним годинама били изузетно активни. На то указују и бројке – 1985. први аутори радова били су у већини физијатри, а 2007. нико. То значи да терапеути имају добру школу у којој се струка тестира и учи у свакодневной пракси. Квалитативан скок представља и укључење у све регионалне и светске асоцијације (од 1999) и код њих по продукцији предњачи Београд. Године 1985. доминирали су ревијални радови, није било експеримената и приказа случајева, а мало је опсервационих истраживања. Међутим, прошле године предњачила су опсервациона истраживања са приказима случајева. У терапеутском подручју најзаступљенија је терапија, што је природно, али, нема превентиве.

– Клиника за физикалну медицину и рехабилитацију ВМА покушаће 2008. да осмисли мултицентрично истраживање у коме ћемо пажњу посветити превентиви. Као физијатри, морамо да едукујемо физијатре, и као држава да оснивамо врхунске центре за комплетну рехабилитацију. Морамо да помажемо физијатрима у примарној здравственој заштити, и да, када је реч о истраживањима, обратимо пажњу на експериментална. Она су будућност наше струке и науке – истакао је пуковник доц. др Ђуровић.

■ ПРОБЛЕМИ ДАНАШЊИЦЕ

Проблеми о којим се највише говорило на семинару су они које имају ампутирци. Шта се са тим људима дешава два месеца после отпуста из болнице, била је тема рада физијатра др Петра Пишева. Он је истраживао „Бол, функционални статус, социјалну функцију и услове становања старијих особа са ампутацијом доњих екстремитета“.

У опсервационој студији посматрани су испитаници просечне старости 69 година, већином мушкарци (71 одсто) и војни осигураници. Тим пацијентима су у 89 одсто случајева ампутирани доњи екстремитети, због дијабетеса.

Истраживачки тим је током посете пацијентима утврдио да знатан број није обишао ни физијатар нити физиотерапеут (85 одсто), да нико од ампутираних није одлазио код социјалних радника, те да половину није имао ко да сачека кад су дошли кући (живе сами). Интензитет бола се код тих пацијента после два месеца знатно смањило, а социјална неприлагођеност била је на средњем нивоу, као и услови становања.

Управо услови становања – стандарди и адаптације, били су тема рада др Јелене Раден, која је проверавала што се све у стану уклапа у стандарде Међународног удружења за рехабилитацију инвалида.

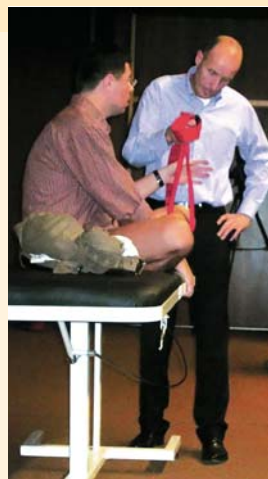
ФИЗИКОРЕХАБИЛИТАЦИОНИ АКСИОМИ

Неки од занимљивих физикореабилитационих аксиома др Александра Ђуровића су:

– Физика каже: систем је тело које осцилује, а назива се осцилатор. Ми кажемо: рехабилитатор коме систем осцилује назива се теле.

– И радиоактивни распад има истинску константу. Константујмо истину: – Рехабилитатор који је активан само док свира радио чисти је распад.

– Чигра је свако слободно тело које ротира око слободне осе пролазећи кроз њену утврђену тачку. Са овим се господи терапеути морају сложити. Утврдимо тачку, рехабилитационо тело ротира се око физијатра као слободне осе, а тај физијатар мора бити чигра.

МУЛИГАН КОНЦЕПТ

Представљен је и мулиган концепт лечења, који је добио име по творцу Брајану Мулигану, физиотерапеуту са Новог Зеланда. Један од ментора тог концепта холандски физиотерапеут Питер ван Дален био је гост ВМА и одржао је занимљиво двочасовно показно предавање.

Иначе, тај концепт се заснива на две компоненте – мобилизацији и покрету суседних сегмената, а сви поступци који се примењују морају бити 100 одсто безболни. Крајњи циљ је обнављање нормалног покрета.

Под лупом физиотерапеута нашао се и хронични лумбални синдром, болест која прати савремени начин живота. Виши физиотерапеут Ивана Вукосављевић објаснила је какви су ефекти различитих кинези-терапијских програма на снагу и издржљивост мускулатуре трупа код таквих пацијента. Она и њене колеге спровели су мини клиничко испитивање у трајању од десет дана које је обухватало 30 испитаника животне доби између 30 и 45 година – 10 пацијента су били здрави, а 20 они који имају проблем са поменутим синдромом – 10 је било подвргнуто стандардно кинези-терапијском програму, а 10 тзв. мултистандардном кинези-терапијском програму. Код пацијента су пратили нормалне дневне активности, појављивање бола у леђима и учесталост јављања бола. И на крају су утврдили да су пацијенти са хроничним лумбалним болом у односу на оне без њега имали „знатно слабију снагу левих и десних флектора трупа, значајно мањи покрет флексије трупа и значајно мању издржљивост флектора“.

Физиотерапеут Марко Стевановић је уместо пацијената испитивању подвргао медицинске раднике како би утврдио еластичност њихове мускулатуре и лигаментарни лаксцити при различитим степенима физичке оптерећености. Било је то клиничко истраживање типа опсервационе студије, а обухватало је 50 испитаника оба пола, између 20 и 40 година, што ширег спектра занимања. Критеријум је било одсуство повреда, обољења.

Циљ тог испитивања био је да утврди да ли мишићна покретљивост, односно непокретљивост, утиче на активности дневног живота и на појаву бола, али и како дневне активности утичу на мишићну непокретљивост, односно покретљивост и бол. Није било значајније разлике у дужини и еластичности мускулатуре код више или мање оптерећених медицинских радника. Неке разлике су ипак постојале – у односу на медицинско особље женског пола, припадници јачег пола имали су значајно скраћење мускулатуре, а жене су у односу на мушкарце биле еластичније. ■

Мира ШВЕДИЋ

СПЕЦИЈАЛНЕ СНАГЕ ИНДОНЕЗИЈЕ

ПРЕКО СВИХ ПРЕПРЕКА

Kopassus је акроним од Komando Pasukan Khusus, односно специјална јединица копнене војске, која је основана 16. априла 1952. године. Оспособљена је за специјалне операције, борбене задатке различитих садржаја, те неконвенцијално ратовање, извођење диверзија, саботажа, противтерористичких акција и прикривеног војно-обавештајног рада.

Индонезијске оружане снаге – Tentara Nasional Indonesia представљају значајну оружану силу, која у сва три вида војске броји више од 400.000 војника. Од тог броја 320.000 припадника је у копненој војсци, ратна морнарица с маринским корпусом има око 70.000, док ратно ваздухопловство чини 30.000 војника. Република Индонезија потрошиће у 2008. години на одржавање и модернизацију оружаних снага 3,2 одсто државног буџета, односно пет до шест милијарди долара. Таква финансијска улагања неопходна су за осавремењивање војске, која ће се опремити софистицираним оружаним системима за све видове оружаных снага и опремом за специјалне снаге.

■ KOPASSUS

Прве индонезанске специјалне јединице формиране су 1952. године, када је пуковник Alex Kawilarang, у копненој војсци основао малу специјалну јединицу, касније познату под именом Kopassus – Komando Pasukan Khusus. После тог састава, у наредном периоду, организоване су специјалне јединице и у осталим видовима војске. У Ратној морнарици, на пример, формирана је јединица поморских диверзаната Kopaska – Komando Pasukan Katak, а у Ратном ваздухопловству Paskhas – специјална јединица организована по узору на британски SAS.

Kopassus је акроним од Komando Pasukan Khusus, односно специјална јединица копнене војске, која је основана 16. априла 1952. године, а оспособљена је за специјалне операције, борбене задатке различитих садржаја, те неконвенцијално ратовање, извођење

диверзија, саботажа, противтерористичких акција и прикривеног војно-обавештајног рада.

Пет оперативних група, председничка гарда – Pasampres и Команда јединице чине Корассус. Свака оперативна група има команданта у чину пуковника, а сви припадници јединице су завршили падобранске курсеве. Оперативне групе I и II због своје бројности – по 2.000 припадника у три батаљона, јесу ударне групе, смештене су у Серангу, на западном делу острва Јаве и Картасури, у централној Јави. Оперативна група III налази се у Батујајару на западу Јаве, а броји око 500 припадника у центру за обуку јединице.

У јужној Џакарти су оперативне групе IV и V. Посебно је занимљива оперативна Група IV или Sandi Yudha – инфилтрацијско-обавештајна, која броји 200 припадника. У њене задатке спадају напади иза непријатељских линија, сарадња с обавештајним јединицама и извођење прикривених операција на домаћем терену. Група V се користи за антитерористичке акције. Има око 800 припадника и позната је као SAT 81 Гултор.

Припадници Корассуса бирају се из јединица копнених снага. Морају да задовоље оштре психо-физичке критеријуме и идеолошку опредељеност. Њихова обука траје девет месеци, а тежиште је на физичкој припремљености кандидата. На крају те фазе тестирају се способности и вештине војника током седмодневног марша од 380 километара уз минималне залихе, на планинском и џунглом покривеном терену индонезијских острва. Само 15 до 17 одсто кандидата успева да преброди ту „паклену недељу“. Тек после тога постају припадници Корассуса.

Обука војника у војничким вештинама и борбеним специјалностима наставља се доласком у јединицу. Најбољи појединци током вишегодишње обуке професионални врхунац достижу ако успешно заврше обавештајне, специјалистичке и антитерористичке курсеве. Тада се укључују у састав оперативних група IV и V, односно постају припадници Sandi Yudha и SAT 81 Гултора. Због врхунске обучености и оспособљености, припадници тих састава, убрајају се у најбоље специјалце југоисточне Азије. Они беспрекорно гађају из различитих оружја у свим условима, имају завршене курсеве за снајперисте и блиску борбу уз употребу хладног оружја, затим, познају различите системе веза, успешно изводе HALO/HANO падобранске скокове, употребљавају експлозив, те баратају бројним техникама рушења и разминирања. Увежбани су за оријентацију и преживљавање у природи, савладавање природних препрека, различите обавештајне технике, али психолошко ратовање.

ЛАВИРИНТ КОПНА У МОРУ

Република Индонезија највећа је острвска држава на свету, разасута на око 18.000 острва различите величине. Четврта је држава по броју становника – више од 240 милиона, после Кине, Индије и САД, а петнаеста по величини државне територије. Индонезија представља најмногољуднију исламску државу на свету. Смештена у екваторијалном појасу, протеже се 1.800 километара правцем север-југ и око 5.100 километара исток-запад. Њен велики простор, прави лавиринт копна у мору, богат је природним ресурсима, посебно резервама нафте и природног гаса.

НАОРУЖАЊЕ И ОПРЕМА

Наоружање и опрема коју користе припадници елитних индонезијских специјалних јединица Корассуса и Кораске не разликује се од оружја и опреме којом су опремљене слични састави у свету. Осим различитог ватреног и хладног оружја, специјалци Индонезије су увежбани да израђују и употребљавају традиционална оружја домородаца из тог дела света.

Борбени арсенал припадника обухвата пиштоље и револвере из породица SIG-Sauer, Bereta, Browning, Colt, Walther и Glock, затим, полуаутоматско оружје CZ-Scorpion, Uzi, Daewoo K-7, Pindad SS-1/SS-2, AK-47, Steyer Aug A1/A2, M16A2, те снајперске пушке Pindad SPR-1, SIG-Sauer SG 550, H&K G3 Sniper, Galil Sniper и Remington 700.

Састави Корассуса и Кораски опремљени су ронилачком опремом затвореног круга дисања SCUBA, заштитним шлемовима PRO-TEC, борбеним ножевима Carl Schlieper, јуришним гуменим чамцима Avon Sea Inflatable и Zodiac, али морским скутерима и осталом морнаричком ронилачком опремом реномираних светских произвођача Drager, Spero, Oxydive, Farallon, Rubber.

бранска обука обухвата основни и напредни курс, на коме се увежбавују дневни и ноћни скокови с доскоком на тло и у воду, HALO/HANO скокови и напредни курс преживљавања.

Јединица морнаричких диверзаната Кораска броји око 300 припадника. Чине је две оперативне групе, које се налазе под командама Источне и Западне флоте. Прва оперативна група је у Џакарти у надлежности Западне, а Друга у поморској бази у Сурабаји, на источном крају острва Јаве, којом командује Источна флота. Свака оперативна група састоји се од више тимова са седам чланова, који се састављају на основу захтева специфичних задатака. Уз Команду и минималну резерву, максимални број борбених тимова у оперативној групи је 20. ■

Благоје НИЧИЋ

■ КОРАСКА

Кораска или Komando Pasukan Katak јесте специјална јединица поморских диверзаната, у саставу ратне морнарице. Њена је парола „тан хана њихна тан сирна“, што у слободном преводу са индонезанског језика значи да не постоји препрека која се на може

КОНФЕРЕНЦИЈА ДИРЕКТОРА ЗА ОДБРАМБЕНУ ПОЛИТИКУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

На Брду код Крања крајем јануара одржана је конференција директора за одбрамбену политику чланица Европске уније (ЕУ) на којој су учествовали и чланови секретаријата Савета Европе и Војног комитета ЕУ.

Тежиште у расправи функционера ЕУ за одбрамбену политику били су проблеми у одвијању операција ЕУ на Балкану и Африци, развој војничких могућности ЕУ за учешће у будућим мисијама, ефикасније ангажовање Европске одбрамбене агенције и стратегијско партнерство ЕУ са другим међународним организацијама УН, Нато и Медитерански дијалог.

САД ПОВЕЋАВА КОРИШЋЕЊЕ БЕСПИЛОТНИХ АВИОНА

Суочено са проблемима у спровођењу операција у Ираку и Авганистану, Ратно ваздухопловство САД све више прибегава употреби беспилотних авиона, поготову на задацима извиђања и све чешће бомбардовања делова територије под контролом побуњеника. Летилице типа Predator, Global Hawk, Shadow и Raven забележиле су, до сада, преко 500.000 часова налета, а само у десет месеци 2007. њихово коришћење је удвостручено.

Употреба беспилотних летилица утицала је на повећање броја добро припремљених оператора, па је за само последња три месеца прошле године 120 пилота упућено на припрему за управљање овим апаратима. У Ираку САД располажу са 361 беспилотном летилицом, које су у 2007. имале више од 300.000 часова налета, док у Авганистану летилице типа Предатор месечно бележе више од 3.500 часова налета. ■

НОВА ТЕХНИКА У ЈЕДИНИЦАМА КОПНЕНЕ ВОЈСКЕ РУСИЈЕ

Копнена војска Русије ће, према званичном саопштењу Команде КоВ-а, у 2008. добити нову борбену технику, довољну за опремање осам оклопних батаљона. Новим оклопним транспортерима типа БТР биће наоружано пет батаљона, један са транспортерима БМП, а два тенковима Т-90.

Поред ових средстава, планирана је набавка преко 4.000 аутомобила различитих намена. Осим увођења нове технике, у јединице КоВ-а долази и преко 500 различитих модернизованих артиљеријских и ракетних система.

Према плану Команде КоВ, у периоду од 2008. до 2010, ракетне и артиљеријске јединице из њиховог састава биће опремљене са више од 100 различитих ракетних и артиљеријских и 50 противтенковских ракетних система. ■

ИЗРАЕЛ ЈАЧА ФЛОТУ ПАТРОЛНИХ БРОДОВА

Израелска морнарица је крајем прошле године примила први од седам брзих патролних бродова, чиме је започета реализација плана двоструког повећања приобалних обрамбених капацитета до 2009. године. Набавка бродова уговорена је још у јануару 2006, као комбиновани амерички војни извозни програм и програм израелског министарства одбране.

Набавка нових бродова укључује четири патролна брода Super Dvora Mk III фирме Israel Aerospace Industries и три брза патролна брода класе Shaldag (познате под именом Kingfisher) фирме Israel Shipyards. За финансирање овог пројекта биће утрошено око 35 милиона долара, од чега 54 посто или 19 милиона долара покривају средства из америчког војног програма, а преостали део финансира се из националних фондова.

Набавком нових патролних бродова ојачава се постојећа флота од осам брзих патролних бродова. ■

ВОЈНА САРАДЊА САД И МАКЕДОНИЈЕ

Представљање достигнутог нивоа трансформације македонске армије и могућности војне сарадње циљеви су посете македонске војне делегације САД, коју је предводио начелник Генералштаба генерал Мирослав Стојановски.

Македонска делегација, иако у званичној посети Националној гарди Вермонта и њеним институцијама, Центру за обуку, Војном универзитету, ваздухопловном вингу и Здруженој команди, остварила је и друге контакте.

Генерала Стојановског примио је гувернер Вермонта и заменик команданта КоВ САД генерал Ричард Коди, са којима су вођени разговори о помоћи македонској армији у области војног законодавства, школовања кадра, припреми јединица за међународне мисије и примени савремених стандарда у организацији Министарства одбране и Генералштаба. ■

ВЕЖБА ХРВАТскоГ И ИТАЛИЈАНскоГ Ваздухопловства

Изнад ширег простора Истре и Кварнера, недавно је изведена заједничка вежба хрватског и италијанског ваздухопловства под називом „Istrian wings 07“. Вежба је послужила за увежбавање пилота две суседне земље у заштити ваздушног простора изнад Јадрана и шире. Тежиште је било на заштити ваздушног простора, проналажењу циљева на малим висинама и летовима у формацији које чине свакодневицу живота и рада пилота.

Са хрватске стране на вежби су били ангажовани пилоти из 22. ескадриле борбених авиона, на МиГ-овима 21 и, према оценама међународних посматрача вежбе, показали су стручност, професионалност и стекли важно практично искуство летења авионима типа F-16, који је и кандидат у програму набавке новог ловца бомбардера за потребе модернизације хрватског РВ. Са италијанске стране, на вежби су учествовали пилоти из 23. ескадриле са авионима F-16A. ■

Пише
Александар РАДИЋ

РАТ ЗА РЕСУРСЕ

Околности су наметнуле руски фактор као доминантан у стварању глобалне атмосфере на почетку ове године. После радикалних изјава челника оружаних снага Русије да се неће либити да нуклеарним оружјејм бране суверенитет и интересе државе, руски председник лично се побринуо да *urbi et orbi* сазна како види будућност Руске Федерације и односе према другим силама у контексту новог рата за ресурсе.

Уговору члановима државног савета, који чини око 750 званичника, и „остатку“ планете, у директном телевизијском преносу, Владимир Путин рекао је да Кремљ не жели да види ширење НАТОа у смеру истока и да то сматра угрожавањем државних интереса. „У суштини, реч је о жестокој борби за ресурсе, нарочито за гас и нафту. У том контексту расте интересовање према Русији и њеним ресурсима“, навео је руски председник. Без разговора у рукавицама из Москве је поручено да ће се прихватити изазов и да ће руски ресурси бити браниени свим средствима.

Дефинисани су кораци које Руска Федерација треба да предузме како би оснажила, а тиме и заштитила себе и савезнике. Путинова визија руске будућности, у улози водеће силе, ослања се на модернизацију државе у свим областима – од индустрије до одбране, затим на раст животног стандарда како би се превазишле последице транзиционог периода – Путин не жели богату Русију у којој живе сиромашни људи. У рату за ресурсе снага државе се сада препознаје као полуга која ће отклонити ризике и омогућити Русима афирмацију властитих интереса. Достигнућа се сада не показују на парадама пред кремљским званичницима већ прецизним бројкама о расту националног дохотка, који је у прошлој години износио изузетно солидних 8,1 одсто.

Дугови су смањени, индустрија се брзо развија, становници више троше. То су нови елементи за процену руских могућности да се изборе са изазовом конкурентских сила. Путин сматра да у тој трци нема заустављања и зато планове за будућност своди на став да Русија „нема избора“ већ мора искористити шансу за достизање лидерске позиције у привреди и социјалном развоју и јачању безбедности.

„Русија треба да постане најпривлачнија земља за живот“, рекао је Путин, изразивши уверење да је то могуће уз повећање благостања људи. Таква размишљања доказ су да су руски владари извукли поуке из историје хладног рата, који су изгубили због несразмере између стандарда популације и трошкова оружаних снага у свеколиком захвату, почевши од редовних расхода за плате и обуку, преко улагања у развој нових технолошких решења и масовне производње средстава ратне технике. Умножавањем дивизија, броја тенкова на десетине хиљада, борбених авиона на хиљаде, стари владари црвеног Кремља створили су слику моћи, која се преко ноћи претворила у транзициони кошмар.

Стварни конфликти са побуњеницима у граничним областима некадашње совјетске државе покказали су да оружана сила не може да реши кризе, које су подстакнуте жељом малих народа да се окористе слабашћу велике силе. Руси су зауставили расуло, довели границе у ред и сада улазе у нови период обновљене моћи, оснажени уверењем да се рат за ресурсе може добити само средствима којима су развијене земље, сврстане у евроатлантски савез, скршиле комунистички блок – снагом економије уз подмирене потребе народа.

Зато се Путин, у обраћању државном савету, бавио квалитетом живота, а као витална достигнућа поставио је продужетак животног века, раст популације и повећање удела средње класе у структури друштва. То ће бити полазна основа за улазак у рат за ресурсе који Руси морају добити. Јер ако ствари крену низбрдо, мањак популације, расуте на шестини територије планете, довешће државу до пропасти.

На краћи рок, црта која се повлачи пред продором НАТОа води кроз границе некадашњег Варшавског пакта – Руси су се већ одрекли браће Словена од Северног до Јадранског мора, али неће дозволити да се НАТО прошири на простор некадашњег СССР. Да мисле озбиљно и да знају како ће се бранити политичким мерама, показало се у Украјинском парламенту, у којем су се проруске снаге отворено поставиле као препрека убрзаном уласку Украјине у чланство НАТОа. Тим – председник–премијер–председник Парламента обратио се 15. јануара Бриселу, са предлогом да се Украјини већ на самиту у Букурешту пружи прилика да потпише план уласка у евроатлантски савез. У Парламенту су наишли на посланички живи зид противника политике водећих личности државе, који су се одлучили за блокаду рада законодавне власти. У Украјини се надметање за НАТО и против њега тек захуктава. Москва у томе неће бити пасивни посматрач и ближи се тренутак када ће отворено да затражи од Украјинаца да не уђу у НАТО.

У Москви виде разлоге за незадовољство наставком припрема за размештај елемената антиракетног штита у Пољској и Чешкој. Путин има два приступа у односу на тај проблем – политичке мере усмерене су на „уверавање“ пребега из Варшавског пакта да не постану домаћини америчким послугама ракетних и радарских система, а активне противмере – на развој нових оружја која ће моћи да обесмисле антиракетни штит. На тај начин, уз релативно скромне трошкове, руске оружане снаге моћи ће да створе поуздан одговор. Однос цена–ефикасност Путин сасвим очигледно сматра за врло важан у процени положаја Руске Федерације у новим глобалним односима – он се дистанцирао од уласка у нову трку у наоружању, коју сматра разорном и погубну за руску привреду, јер и поред тога што је у расту, не може да прати пораст одбрамбених буџета САД и водећих савезника. Зато руски планови морају да се концентришу на приоритетне развојне програме у одбрамбеној индустрији, који ће отклонити главне потенцијалне изворе угрожавања безбедности.

Други начин за одговор Москве изазову НАТОа представља стварање новог круга стратешког партнерства на истоку – са Кином и Индијом. Те државе, које су традиционално такмаци у свом региону, схватиле су да се у глобалним односима морају удружити са Русијом као политичким и технолошким стојером, за стварање новог источног блока. ■

Стона стратегија „Flames Of War“

ДОПАДЉИВОСТ МАЛИХ ФИГУРА

Велика популарност, занимљива тематика и визуелна допадљивост коју имају мале фигуре на табли за играње, допринеле су да и у нашој земљи постоје играчи стратегије „Flames Of War“. За једну „армију“ потребно је издвојити неколико стотина евра, али пажљивијим избором и калкулисањем на штету снаге, можете и за мање од 200 евра прикупити лепу и сасвим „употребљиву армију“.

За просечног познаваоца стоних стратегија није непознато име „Flames Of War“, али сам сигуран да широј јавности недостају информације. Реч је о производу који нам долази са Новог Зеланда из компаније Battlefront Miniatures Ltd. Пре нешто више од годину дана изашло је и друго издање књиге правила, а у међувремену и поприличан број додатних књига правила.

Игра покрива Други светски рат, а због равноправности постоје три периода – први је од 1939. до краја 1941. године, други од 1942. до краја 1943, и наравно, трећи од 1944. до 1945. године. Армије из једног периода не могу се користити против армија из неког другог периода. Такође, на штету аутентичности преправљена је и снага неких армија како би била што већа равноправност. Да то није урађено вероватно нико не би играо са италијанским јединицама, него би већина користила немачке тенкове.

■ ИНВЕСТИЦИЈА

„Армије“ су организоване по принципу водова – пешадијске јединице представљене су са неколико постоља за три или више фигура, у зависности од врсте јединице. Фигуре су у сразмери 1:100, али је ваздушна подршка представљена у размери 1:144. Треба рећи и то да фигуре које продаје компанија Battlefront немају баш врхунске детаље, али ни цена није претерано популарна. И

вероватно ће свако од вас ко буде читао овај текст помислити: *Ако је тако лоше, зашто губити време и новац.*

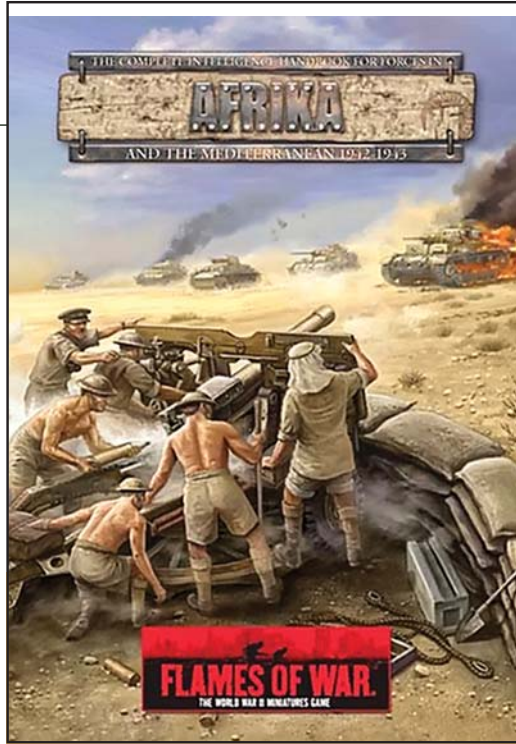
Велика популарност, занимљива тематика и визуелна допадљивост коју имају мале фигуре на табли за играње допринеле су да и у нашој земљи постоје играчи. За једну „армију“ потребно је издвојити неколико стотина евра, али се пажљивијим избором и калкулисањем на штету снаге, може и за мање од 200 евра сакупити лепа и сасвим „употребљива армија“. Додатна уштеда је куповина готовог комплета који, на пример, износи 150 евра за италијанску армију од 1.500 поена, што је стандардно за турнире.

Недостатке који су намерно направљени у правилима често исправљају организатори турнира, на којима добијате додатне поене за историјску аутентичност. На срећу, у свим књигама које је Battlefront публикација постоји и обиље информација о ознакама на возилима, па вам бар то неће представљати проблем.

■ КОЦКОМ ОДРЕЂЕНИ ПОТЕЗИ

Систем по коме је осмишљена ова стратегија је једноставан и играчи наизменично играју своје потезе. Користе се и сасвим обичне шестостране коцке којих чак није ни потребно имати у већем броју. Наиме, уколико „пучате“ из тенка који има три митраљеза бацате само коцке од једног митраљеза, а за сваки наредни додајете по још једну коцку. У овом примеру вероватно би требало да бацате пет коцкица.

Једна од „иновација“ коју ћете овде срести је да, у зависности од утренираности, односно искуства, је-

динице коју гађате, морате имати већи или мањи број на коцки. Правила подразумевају да се искусније јединице више крију и да их је зато теже погодити. Слично је и ако гађате артиљеријом, а имате само два артиљеријска оруђа. Потребно је, ако погодите вашу мету, да поново гађате јер су вам, заправо, шансе за погодак мање. Наравно, на осам артиљеријских оруђа имате могућности да, ако којим случајем промашите, поново гађате.

Свака нација има и своје хероје које у одређеним случајевима можете имати у својим армијама. Неки су историјске личности, а неки су измишљени.

■ ПРАВИЛА

Друго издање правила Flames Of War, а и књиге које су у међувремену објављене не покривају први део, то јест период до 1942. године. Књига „Ostfront“ покрива руске, немачке, италијанске, финске, мађарске и румунске армије на Источном фронту. Сем тога, у књизи постоје руски алфабет и мали речник војних појмова за сваку нацију. „Африка“ је књига која покрива дешавања у северној Африци, али и Италији, „Festung Europa“ – крај рата у Европи, Црвену армију и остале учеснике, затим, „D Minusi 1“ – подбранце и савезничке подбранско-десантне снаге пред искрцавање у Нормандији, „D-Day“ – правила за искрцавање на плажу, борбе за ослобођење Француске, а „Bloody Omaha“ – немачку и америчку пешадију 6. јуна 1944, те „Villers-Vosage“ – немачке и британске оклопне снаге 13. јун 1944. године. Као што се може приметити, недостају информације о борбама на Пацифику, али се претпоставља да ће ускоро изаћи и књига која обрађује ту тематiku.

На страници <http://www.flamesofwar.com> можете пронаћи доста информација, али немојте да budete изненађени и бројем осталих места на Интернету које имају обавештења и фотографије о овој стратегији.

Произвођач Battlefront Miniatures Ltd. понудио је, у сарадњи са неколико других компанија, производе попут комплета боја за одређене армије, те пратећи материјал, објекте и маркере који се користе у игри.

Ако се којим случајем одлучите да ваше време и новац инвестирате у ову игру, имаћете много суиграча и љубитеља у свету али и код нас у неким клубовима у Београду, Зрењанину, Новом Саду. ■

Игор ВАСИЉЕВИЋ

ОДГОВОРНОСТ

„А шта ако нико не види? И нико ништа не сазна“ – заинтересовао се мали Ханс помало онестокорно, и упорно.

„Тада, дете моје - тим пре.“

„Зашто тада тим пре?“

„Зато што си ти тада сасвим сам; мораш сам да донесеш одлуку и сам да понесеш одговорност.“

„Шта је то одговорност?“

Како да ти објасним малишану, тако да он не само схвати, него и срцем прихвати одговорност, како би живео и радио према њеним начелима? Како да у њему пробудим осећање одговорности, а да оно никада не ишчезне, да никада не заснема? У противном случају, мораћемо ми, родитељи и васпитачи, одговарати за неодговорност будућег нараштаја...

Гле: свет око нас је једно огромно јединство где је све узајамно повезано. Облаци нам доносе кишу, киша пуни реке, реке своје воде доносе према мору, а море умива сав земни шар. Далеко сунце осветљава сваки кут и шаље нам топлину, сјај и родосне дане. То се исто догађа и са нама, људима: ми смо сви сплетени у велику и предивну тканину света, да бисмо учинили тој свет, и пре свега, нас саме, још лепшим и савршенијим. Дивна су дела земна, где је све повезано живом везом и где се свако делање, а такође и свако неделанье, неприметно исказује на свему осталом. Данас ниси помогао човеку у несрећи; сутра се он обесио у очајању и учинио нешто ружно, па у тамници, његова деца гладују, краду, постају рђави људи. Да, тако је то; ми смо сви јединствени — ми подржавамо један другог, ми заједно стојимо и заједно падамо. Свако од нас, наравно, може да затвори очи, да следи личну корист и да глумата независног срећника; али несрећа од тога неће бити мања, него пре већа: онај унесрећени се љути, потискује осећање повређености и предаје се власти зависти и освете...

На тај начин, свако од нас може се упоредити са честицом радијума који непрестано шаље зраке у спољашњи свет. На тај начин ми можемо да отрујемо и оштетимо ваздух заједничког живота или да га очистимо и оздравимо, у зависности од тога какве зраке шаљемо: зле или добре. Овде свако од нас треба да бира: да промисли, да извага све, да се одлучи. Шта хоћеш да постанеш: тровач и штетник или праведан и добар човек? Хоћеш ли да рушиш или да градиш? Да пљачкаш или да служиш? Да мрзиш или да волиш? Према томе, мораш да припремиш своју душу, своје срце, своју вољу, своје мисли. Тада можеш бити сигуран: оно што изабереш и шта учиниш у души, то ћеш творити и вани. Твоје срце ће се испољити твојим поступцима; и чак и тада када то „нико не види“, о томе ће сви ипак знати. Дакле, ти мораш да стојиш иза сваког од својих решења, иза сваког поступка, да будеш у њему срцем и вољом, да га заснујеш и да га заштитиш. О сваком свом поступку мораш да имаш праву реч: „Учинио сам то, ја сам стваралачки узрок тог дела, ја прихватам на себе све његове добре и рђаве последице.“ То управо је јесте одговорност: ти одговараш пред Господом на Небесима и пред људима на земљи, и не уклањаш се од њега. Само плашљивац изврдава; само лопужа покушава да се стави у страну. Праведник одговара за свој поступак сматрајући га најбољим могућим и извршавајући га као искрено жељен. Он зна да је хтео поступити добро, да се сам одлучио на такав поступак, да се трудио предвидети његове могуће последице, и зато се не плаши.

Још једна ствар, дечко: сви добри људи који умеју да воле, који стварају и служе, на посебит, својствен начин односе се један према другоме: они лако препознају једни друге и брзо осећају узајамно поверење, тако да делају заједнички сарађујући. Они се сплићу у једну живу тканину која их све обухвата, да је ојачају и самим тим искрено и верно послуже ствари Бога на земљи. Знаш ли по чему они препознају један другог? По осећању велике одговорности.

„Ако делама потпуно усамљен и нико ме не види, да ли и тада сарађујем са ваљаним људима?“

„Да, дете моје. Тако и јест. Ја већ видим: ти си ме правилно разумео... Ти си одиста дете Божије и носиш у срцу свом живо Царство Божије.“ ■

Иван А. ИЉИН

Из књиге „Пред буктавим загонеткама господњим“
Светигора, Цетиње 2001.

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

15–29. фебруар

Православни

16. фебруар – Свети Симеон и Ана

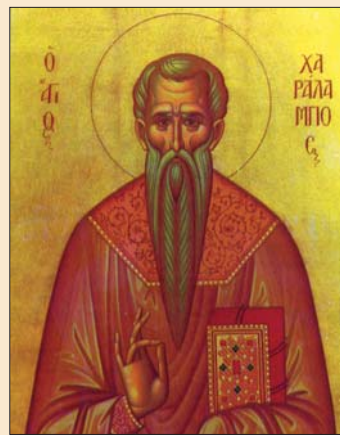
21. фебруар – Свети Сава Други архиепископ српски

23. фебруар – Свети свештеномученик Харалампје

24. фебруар – Свети великомученик Ђорђе Кратовац

26. фебруар – Свети Симеон Мироточиви

СВЕТИ СВЕШТЕНОМУЧЕНИК ХАРАЛАМПИЈЕ

Овај велики светељ је био епископ у Магнезији, а у време свог страдања за веру имао је 113 година. Током владавине цара Септимија Севера почео је страшан прогон хришћана. Мудри и храбри старац, свештеник Харалампје није се крио од прогонитеља него је слободно и јавно проповедао веру Христову. Многе невернике је преобратио и привео хришћанству. Чак и цареву ћерку Галину.

Када су га заробили, достојанствено је подносио све муке на које су га ставили. Чак су му и живом кожу одрали. Тек тада се обратио царским војницима: „Хвала вам браћо зато што оштругави моје старо тело, ви обновисте дух мој за нови вечни живот.“ Мало потом су га извели на губилиште. Старац се и тамо Богу молио за све људе, њихово здравље, благостање и спасење. И док је поред њега стајао целат говорио је: „Госпode, ти знаш да су људи месо и крв; опрости им грехе и излиј благодет Твоју на све!“.

После молитве испустио је душу пре него што се целатов мач спустио на његов врат. То се догодило 202. године, а царска кћи Галина узела је његово тело и часно га сахранила.

ГЛАВНЕ ХРИШЋАНСКЕ ВРАЛИНЕ

1. СМЕРНОСТ
2. ДАРЕЖЉИВОСТ
3. ЧИСТОТА МОРАЛНА – ЦЕЛОМУДРЕНОСТ
4. ЧОВЕКОЉУБЉЕ – МИЛОСРЂЕ
5. УЗДРЖЉИВОСТ
6. КРОТОСТ – ТРПЕЉИВОСТ
7. РЕВНОСТ У ВЕРИ И МОЛИТВИ

Насијроји ВРАЛИНИ сѣјоји ГРЕХ ГЛАВНИ (СМРТНИ) ГРЕСИ

1. ГОРДОСТ
2. СРЕБРОЉУБЉЕ
3. РАЗВРАТ – НЕЧИСТОТА – БЛУД
4. ЗАВИСТ
5. НЕУМЕРНОСТ У ЈЕЛУ И ПИЋУ – ЛАКОМОСТ, ПИЈАНСТВО
6. ГНЕВ
7. ОЧАЈАЊЕ У ЛЕЊОСТИ И НЕМАРНОСТ ПРЕМА СВОМ ВЕЧНОМ СПАСЕЊУ

ИЗЛОЖБА У ВОЈНОМ МУЗЕЈУ

ДВА ВЕКА ВОЈНЕ УНИФОРМЕ

Поводом Дана државности Републике Србије и Дана Војске Србије у среду 13. фебруара 2008. године у Галерији Војног музеја отворена је изложба „Два века војне униформе у Србији“.

Музејским експонатима, пре свега униформом, али и уметничким сликама и наоружањем приказан је континуитет војног организовања у Србији од Првог српског устанка до данашњих дана.

Различити утицаји европских држава, не само на организацију српске војске, него и на њен изглед, врло су уочљиви и препознатљиви.

Истовремено, препознатљиве су измене на униформама као резултат смена династија на власти али и политичких система кроз које су прошли српска држава и њена војска.

Изложба ће бити отворена месец дана. ■

Д. М.

ПРОМОЦИЈА КЊИГЕ *РТ ОШТРО – ПРЕВЛАКА
У ВРЕМЕНУ И ПРОСТОРУ*

НИЧИЈИ РТ

Удружење Бокеља у Београду и Удружење грађана *Подморничар* представили су књигу др Илије Павловића, дело намењено љубитељима Боке Которске и поморства, које тематизује проблем разграничења овог спорног простора

У Привредној комори Београда одржана је промоција књиге др Илије Павловића, *Рт Оштро – Превлака у времену и простору*, дела написаног са циљем да се, по ауторовим речима, без политизације утврди истина, осветле чињенице и прикажу аутентична документа о Боки Которској. Рецензент књиге, академик Црногорске академије наука Зоран Лакић оценио је да је аутор упоран и храбар истраживач, који је овим радом у правом тренутку допринео разумевању проблема разграничења и спора између Црне Горе и Хрватске. Академик Лакић сматра и да је рт Оштро деликатно питање, зато што је уједно занимљиво и науци и политици.

Овом књигом, аутор је покушао да са становишта домаћег и међународног права докаже да Превлака историјски припада Боки Которској, па стога и Црној Гори. Хронолошки пратећи податке о споразумима из 19. и 20. века, који су се односили на правац од рта Оштро до Кулица, Павловић закључује да је овај простор неодвојиви део Црне Горе. Такође, сматра да ће књига испунити своју сврху уколико је буду користили они који одлучују о разграничењу ове површине, због чега је и предложио да се преведе на неки од светских језика.

Пуковник Милан Комар, председник Удружења *Подморничар*, рекао је да је ово „историографско, едукативно и мобилишуће дело, уједно и суштинско за судбину и одбрану Боке Которске“.

Илија Павловић докторирао је на Факултету политичких наука у Београду и из његовог ранијег научног рада издвајају се доприноси политичкој теорији, посебно схватањима односа већине и мањине у демократији. Уз то, аутор је и рада на тему веза између Бокеља и Јужних Словена. ■

Невена ШУТИЋ

НОВИ БРОЈ

ВОЈНО ДЕЛО

Пред читалачком публиком недавно се нашао и последњи прошлогодишњи број *Војног дела*. Војној, али и научној јавности доноси својеврстан зборник извода из стручних радова полазника 50. класе Генералштабног усавршавања Школе националне одбране. Презентовани текстови пресек су достигнућа у реформи Војске Србије и система одбране. На страницама *Војног дела* можете прочитати о различитим концептима менаџмента одбране, новим оперативним процедурама, али и безбедносним интеграцијама наше војске и земље. ■

ЛУБИЛАРНО ИЗДАЊЕ

ДОБРОВОЉАЧКИ ГЛАСНИК

Удружење ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца издало је јубиларни, тридесети број *Добровољачког гласника*. Он, најпре, доноси причу о одликовањима која су у Краљевини Србије и Црне Горе додељивана српским ратним добровољцима у балканским ратовима и Првом светском рату. У редовним рубрикама *Гласника* пише се о узроцима морталитета код Срба, светом Сави, те потомцима славних добровољаца. *Добровољачки гласник* доноси и причу о добровољцима из Нештина, устаничком Невесињу, али и добровољцима Краљевине Југославије у Априлском рату 1941. О родољубивим организацијама, записима из историјског календара и приказу нових добровољачких часописа, такође се може читати у новом броју *Добровољачког гласника*. ■

В. П

Најлепши поклон за 8. март

КЊИГЕ ЗА ДУШУ И ЉУБАВ

1. Жени с љубављу	300,00
2. Најлепше љубавне песме наших песника	300,00
3. Најлепше љубавне песме страних песника	300,00
4. Најлепша љубавна писма	300,00
5. Сто најлепших песама за децу	300,00
6. Комплет свих 5 књига	1.000,00

У цене урачуната поштарина.
Уплата на ж.р. 205-88021-59
„ЛИЦЕЈ“, Браће Јерковић 69,
11000 Београд
Тел. 011/2460-426, 063/315-232

Пише
др Александар МУТАВЦИЋ

У зависности од
извора, сматра се
да је од пријатељске
ватре, војног
еуфемизма за ватрено
дејство по сопственим
или савезничким
снагама, у другом
светском рату
страдало од два
до 12 одсто погинулих

УДАР ПО СВОЈИМ ТРУПАМА

У америчкој армији се *пријатељска ватра* (*Friendly Fire*) дефинише као „ватрено дејство из пријатељског оружја, које резултује непредвиђеном и ненамерном смрћу или рањавањем пријатељских војника“. Британска војна терминологија користи израз *плати по плавом* (*Blue on Blue*), који је настао током хладног рата, када су на маневрима трупе НАТОа означаване плавом, а Варшавског пакта црвеном бојом.

Мада се, само по себи, намеће питање како било која врста ватреног удара може бити „пријатељска“, наведени термин је усвојен како би се јасно дефинисала разлика у односу на ватру непријатеља. Понекад названа и *Fratricide* (*братоубиство*) или *Amicide* (*убиство пријатеља*), *пријатељска ватра* се дели на задесну и намерну. Прва је последица промашаја, док потоња настаје због погрешне идентификације сопствених или савезничких јединица, возила, летелица или бродова и намерног ватреног дејства по њима, са убеђењем да је реч о непријатељу.

■ ПРВИ ЗАПИСИ У СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Прве подаци о *пријатељској ватри* записани су у 15. столећу, током *Рата ружа* у Енглеској, када су стрелци, грешком, дејствовали по сопственим јединицама. Битка код Карансебеша (град у данашњој Румунији) одиграла се 17. септембра 1788, између два дела аустријске војске, која је укупно бројала око 100.000 војника. Главнина снага логоровала је око самог града, док је извидница, коју су чинили хусари, у сумрак прегазила реку у потрази за турском војском. Не нашовши Турке, коњаници су купили ракију од мештана и добро се напили. Део аустријске пешадије је такође прешао реку и, видевши хусаре, затражио део ракије за себе, те је прво избила свађа, па потом прерасла у међусобну борбу. Одједном је почела вика „Турци! Турци!“, па су, мислећи да долази непријатељ, коњаници и пешадија похитали назад преко реке, иако су официри викали „Халт!“, са жељом да успоставе ред, што је протумачено као „Алах!“, јер је у аустријској војсци било Словена, Италијана и Мађара, од којих велика већина није добро знала немачки. Чувши повике „Турци!“ и видећи да нека војска јуриша преко реке, командант артиљерије је наредио плотунску паљбу, а потом је отпочела пуцњава са свих страна. На крају се цела војска повукла и сматра се да су губици износили скоро 10.000 погинулих и рањених.

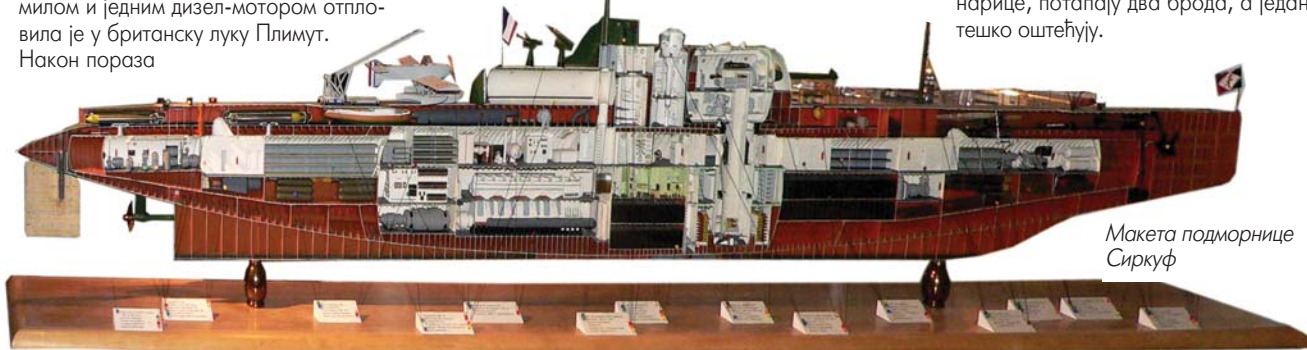
Ватерло је значио коначан пораз Наполеона, али је мало познато да је пруска артиљерија грешком гађала артиљеријске положаје својих савезника, Британаца, који су након неколико плотуна и великих губитака, узвратили по Прусима.

После легендарног Роберта Лија, најпознатији генерал војске Конфедерације у америчком грађанском рату био је Томас Џексон, познат по надимку *Stonewall* (Камени зид). Победник у првој и другој бици код Бул Рана, Антиетама и Фредериксбурга сматра се једним од најдаровитијих војних команданата у историји Америке. Током битке код Чанселорвила, вођене у априлу и мају 1863, погођен је метком из јужњачке пушке, када војници у ноћној заседи нису препознали своје официре док су на коњима обилазили јединице. Због настале инфекције ампутирана му је рука, а накнадна упала плућа одвела га је у смрт после неколико дана. Његов крај представљала је тежак ударац за морал јужњака, јер је био национални херој, а у прилог томе иду речи генерала Лија, који му је, после рававања, по личној свештенику, упутио поздрав: „Пренесите генералу Џексону моје срдчане поздраве и рециите му да, ако је он изгубио своју леву руку, ја сам изгубио своју десну“.

■ НЕПРЕЦИЗНА АРТИЉЕРИЈА

Задесна пријатељска ватра артиљерије врло често се догађала у Првом светском рату. Француски генерал Персен, артиљеријски експерт, у својој књизи *Le massacre de notre infanterie 1914–1918* (Масакр наше пешадије), тврди да прикупљени извештаји са фронта говоре о 75.000 погинулих француских војника који су били жртве нерационалне употребе и грешака сопствене артиљерије. Будући да француски губици у рату износе 4,950.000 војника, то представља 1,5 одсто губитака. Пример намерне ватре јесте и ноћни јуриш 50. пешадијског батаљона аустралијске војске априла 1918. године на немачке ровове током битке код Вијер-Бретонеа, када су бацили на стотине ручних бомби, не знајући да су недуго пре њиховог јуриша Британци запосели непријатељеве положаје. Са друге стране, 49. пук пољске артиљерије немачке војске био је познат по подруљивом надимку „48. и по“, јер су гранате испалјене из њихових оруђа редовно подбацивале.

На почетку Другог светског рата, француска подморница *Сиркуф* (*Surgouff*) била је највећа подморница на свету и чудо тадашње технике. Јуна 1940. године била је на ремонту у луци Брест, и пошто је претила опасност да је заробе немачке јединице у продору, са блокираним кормилом и једним дизел-мотором отпловила је у британску луку Плимут. Након пораза

Макета подморнице Сиркуф

Француске, у страху да би се француски ратни бродови могли придружити влади у Вишију, Британци су силом преузели контролу над свим француским пловним објектима у својим лукама, а потом их предали морнарици *Слободне Француске*.

После заузимања архипелага Сен Пјер и Микелон у близини Њуфаундленда, који је био територија Француске, *Сиркуф* је почетком 1942. запловио на југ, према Панамском каналу, па су се проносиле гласине да ће учествовати у инвазији острва Мартиник. Међутим, 18. фебруара 1942. подморница је нестала без трага. Званична америчко-француска комисија је утврдила да је *Сиркуф* потонуо после ноћног судара са америчким теретним бродом. Међутим, самостална француска комисија, која је после извесног времена поново извршила истрагу, нашла је да су подморницу потопили амерички авиони, највероватније са убеђењем да је у питању немачки *U-boat*.

Итало Балбо је био једна од најпознатијих личности фашистичке Италије и вероватни наследник Бенита Мусолинија. Године 1926.

постављен је за министра ваздухопловства, иако ништа није знао о авионима, али је одмах завршио пилотску школу и већ 1930. предводио два прекоокеанска лета ескадриле хидроавиона *Savoia Marchetti C.55*, прво од Италије до Рио де Жанеира у Бразилу, а потом од Рима до Чикага. У Италији је постао национални херој и маршал ваздухопловства. Међутим, 1933. именован је за гувернера Либије, тада италијанске колоније, што многи сматрају Мусолинијевим срачунатим потезом, којим га је уклонио из Рима, где му је Балбо постао опасан противник. Итало Балбо је 1938. године био једини фашистички вођа који је званично исказао жестоко противљење новоусвојеним законима о раси. Отворен и жестоког језика, он је био и једини високи руководилац који је 1939. јавно критиковао спољну политику *Il Ducea* и савезништво са Хитлером, тврдећи да Италија треба да буде савезник Велике Британије. Памте се његове речи упућене фашистичком врху: „Сви ћете ви завршити чистећи ципеле Немцима!“ Погинуо је 28. јуна 1940, приликом спетања код Тобрука (лука у Либији), када је његов авион *Savoia Marchetti SM.79* оборила италијанска ПА артиљерија. Мада су неколико минута пре његовог спетања британски бомбардери извели напад на Тобрук, *SM.79* је био авион врло карактеристичне силуете и уз то тремоторац, што је у другом светском рату била одлика италијанских бомбардера. Његова породица и пријатељи су уверени да је убијен по Мусолинијевом наређењу, а тај став је поткрепљен и чињеницом да је *Il Duce* приликом касније посете Тобруку, одбио да посети Балбоов гроб.

■ ОСВЕТА МЕХАНИЧАРА

Први британски пилот ловац који је погинуо у другом светском рату био је Монтагју Халтон-Хероп, чији су *харикен* 6. септембра 1939. оборили *спитфајери* који су узлетели са другог аеродрома. У том трагичном инциденту оборен је и авион његовог колеге Френка Роуза, али је он успео да преживи.

Прва британска подморница која је потопљена у том рату била је *ХМС Охлеу*, коју је 10. септембра 1939. торпедирала подморница *ХМС Тритон*. Британски разарач *ХМС Ст. Албанс* и миноловац *ХМС Seagull* су 1942. потопили пољску подморницу *Jastrzab*, а 1944. године у близини Л'Авра, британски ловци-бомбардери, типа *тајфун* ракетним зрнима и бомбама дејствују по флотили Краљевске морнарице, потапају два брода, а један тешко оштећују.

Током операције *Wiking* 1940. године, авиони *Луфтвафе* потапају један немачки разарач. У рано јутро 1. јануара 1945. године 900 немачких ловаца је, у оквиру операције *Bodenplatte*, напало савезничке аеродроме, сматрајући да ће, због прославе празника, већина авиона бити на земљи. Замисао је делимично успела, али су у повратку претрпели тешке губитке, јер је операција изведена у таквој тајности да ни посаде немачке ПА артиљерије нису биле обавештене о њој. Видевши мноштво авиона који лете са запада на исток, Немци су противавионском ватром оборили десетине ловаца *Луфтвафе*. Укупни немачки губици износили су скоро 300 оборених авиона, 237 погинулих и заробљених и 18 рањених пилота – све то у једном једином дану.

Јула 1943. године 82. падобранска дивизија војске САД требало је да изведе ноћни десант на Сицилију. Први талас од 144 транспортна авиона *Ц-47 скајтрејн* (*Skajtrejn*) прелетео је изнад савезничке армаде недуго након напада немачких бомбардера. Иако обавештени о прелету *Ц-47*, нервозни и уплашени противавионци

отварају ураганску ватру и обарају 33 авиона и уз то тешко оштећују више од 50 транспортера. Погинуло је 88 падобранаца, 162 су рањена, а 69 се воде као нестали. Током инвазије на Сицилију, савезнички ловци *П-38 лјитнинг* (*Lightning*) у више наврата дејствују по возилима 2. оклопне дивизије, због чега гине 75 војника, а 14 возила је уништено. Пилоти игноришу жуте димне бомбе, које су тенкисти активирали као утврђени знак распознавања савезничких

јединица. На крају, противавионци отварају ватру и обарају један *П-38*, а „заробљени“ пилот изјављује како нема представу о значењу жутог димног сигнала.

Први велики *амицид* током Другог светског рата резултат је познате битке за манастир Монте Касино, која је вођена 15. марта 1944. године. Не успевајући да слома жесток отпор немачких падобранаца, 435 савезничких средњих и тешких бомбардера избацило је више од 1.100 тона бомби, махом тежине од 1.000 фунти (450 кг), које су усмртиле 28 и раниле 114 савезничких војника. Због грешке у навигацији, авиони бомбардују и Венафро, градић удаљен 15 километара од Монте Касина, и у њему убијају 57, а рањавају 179 махом француских војника, али и италијанских цивила.

■ И СОВЈЕТИ ГРЕШЕ

Пилоти америчких ловаца *П-47 тандерболт* (*Thunderbolt*) 29. априла 1944. митраљирали су аеродром код Кутеле у Италији, мислећи да су на њему немачки авиони, али су ту били Аустралијанци из 239. ловачког пука *РААФ*. Уништен је један авион, а три су оштећена. Убијен је један пилот, док су три механичара рањена. Сутрадан је пилот једног од *тандерболта* долетео на аеродром да би се извинио због овог инцидента. При узлетању из базе у Кутели дошло је до квара на мотору, те се његов авион срушио, а он је погинуо.

Генерал-потпуковник Лесли Џејмс Мек Нер је амерички официр највишег чина који је погинуо у Другом светском рату. Као одличан организатор, постављен је за начелника службе за обуку и припрему Копнене војске САД за европско ратиште. Настрадао је од тепиха бомби које су избацили бомбардери 8. ваздухопловне флоте 25. јула 1944. у близини француског града Сен Ло, а у њега још 813 војника. Тиме трагедија породице Мек Нер није окончана, јер

је његов син, пуковник Даглас Мек Нер, начелник штаба 77. пешадијске дивизије, убијен две седмице након тога хицем јапанског снајперисте на острву Гуам.

Због грешке у навигацији, 1. априла 1944. педесет америчких бомбардера изручује смртоносни терет на швајцарски град Шафхаузен и убија скоро стотину цивила. Иронијом судбине, 22. фебруара 1945, док посланик председника САД полаже венац на споменик погинулих грађана у том граду, двадесетак километара даље, Американци бомбардују други швајцарски град, Штајн-ам-Рајн. Четвртог марта 1945. шест *Б-24 либератора* изручује 25 тона бомби на Цирих, а других девет бомбардера на Базел.

Током битке за Берлин, совјетски авиони и артиљерија дејствовали су по својим војницима, јер су, по наређењу самог Стаљина, тенкови генерала Рибалка, уместо да наставе напредовање ка Рајхстагу, усмерени ка југозападу, где су се спојили са јединицама Првог бјелоруског фронта и тако затворили обруч око Берлина.

Рат на Пацифику није се водио само у џунглама Азије и на коралним острвима већ и у леденим пределима око Алеутских острва. Тако се, 15. августа 1943, по врло густој магли, 35.000 припадника здружених америчко-канадских снага искрцало на острво Киска. Подаци обавештајних служби указивали су на присуство знатног контингента јапанских војника, па се очекивао снажан отпор бранилаца. Недуго након искрцавања развила се жестока борба уз размену ватре из стрељачког оружја, која је трајала током целе ноћи. Сутрадан је јутро освануло без магле и инвазионе снаге су се нашле лицем у лице. Од *пријатељске ватре* је погинуло 28 војника, а 55 је рањено. Приликом искрцавања на атол Ениветок, 22. фебруара 1944. један амерички разарач

је, пружајући артиљеријску подршку, погодио три десантно-јуриска брода *ЛЦИ*, усмртивши при том 13 и ранивши 46 војника. У борбама на острву Сајпан, 28. јуна 1944, три невођена ракетна зрна, која су испалили ловци бомбардери, погодила су положаје 1. батаљона 2. маринске дивизије и убила 27 marinaца.

■ САМОУБИСТВО

Америчка подморница *USS Tang*, поринута 1943. године, имала је врло кратку, али бурну и успешну историју. На свом првом крстарењу потопила је шест јапанских бродова, а на трећем чак десет. Ујутро 24. октобра 1944, након што је током претходне ноћи потопила пет транспортних бродова и један разарач, подморница је опазила и почела да прати велики конвој, а после заласка сунца отпочела је са торпедним нападом. Погођена су два транспортна брода и разарач, али један од транспортера је још плутао, па је *Танг* изронио и лансирао преостала два торпеда. Последње торпеда је променило правац и кренуло у велики лук, који је после двадесетак секунди завршио поготком у подморницу, иако је очајничким маневрима О'Кејн покушао да га избегне. Деветорицу подморничара, који су били на контролном торњу, а међу којима је био и капетан, експлозија је одбацила у воду и ујутро их је спасао јапански брод, те су крај рата дочекали у логору. Погођена подморница потонула је на дубину од 60 метара и тринаест чланова посаде је успело да је напусти, али су само осморица изронили на површину. Настрадао је 78 морнара и официра.

У зависности од извора, сматра се да губици које је у Другом светском рату нанела *пријатељска ватра* износе од два до 12 одсто погинулих. ■

(Наставак у следећем броју)

ДОГОДИЛО СЕ...

16. фебруар 1933.

У Женеви потписан Пакт о формирању Мале Антанте између Краљевине Југославије, Краљевине Румуније и Републике Чешке. Пакт је формиран ради јачања одбрамбеног савеза тих земаља, а иницирали су га догађаји у Подунављу, италијанске активности у региону, сарадња Будимпеште са Римом и Берлином и добијање права Немачке да се наоружава.

17. фебруар 1897.

У Краљевини Србији донето *Правило за ослобађање чиновника и отправника јавних служби од позивања на војну службу у миру и рату.*

18. фебруар 1944.

Двомоторним бомбардерима „де хвиленд москито“ извршен је напад на тамницу у Авијану, у којој је било заточено 700 бораца Француског покрета отпора. Циљ је био да се у ниском лету бомбама разруше делови спољног зида тамнице, неутралише немачка стража и тако омогући бекство затвореника. У операцији је учествовало 14 бомбардера, који су летели на висини од само три до пет метара и бомбама отворили брежње на зидовима тамнице. Побегло је 258 затвореника, док су остале Немци похватили или поубијали.

19. фебруар 1945.

Почело је истребавање америчких снага на пацифичком острву Иво Џима. У борбама је учествовало око 26.500 америчких и 21.000 јапанских ратника. Након борби које су трајале до 26. марта 1945. заробљено је 216 јапанских бораца, док су остали изгинули. Американци су имали 6.800 мртвих, 19.000 рањених и 494 нестала војника.

20. фебруар 1944.

Почела је савезничка операција названа „Аргумент“. Њен циљ је био уништење немачке ваздухопловне

индустрије, посебно производње ловачких авиона. У току операције први пут је примењен „двоструки удар“ – циљеви које су ноћу напали Британци, дању би поново напали амерички бомбардери. Основна замисао таквог начина употребе бомбардера била је потпуно уништавање циљева и онемогућавање извлачења неоштећених постројења. Пример ефикасности „двоструког удара“ представљају напади извршени на Дрезден 13. и 14. фебруара 1945. године.

21. фебруар 1997.

Председник Демократске странке Зоран Ђинђић изабран је за градоначелника Београда. Тиме је постао први некомунистички градоначелник главног града Југославије после Другог светског рата.

21. фебруар 1945.

Председништво Авноја упутило је писмо Антифашистичком већу народног ослобођења Санџака, у коме се најављује коначно решење статуса те области и истиче потреба „житног решења питања Санџака у нашој федералној заједници“. Граница између Србије и Црне Горе из 1912. године узета је као основа за решење статуса Санџака.

23. фебруар 1999.

Преговори српских власти и косовских Албанаца у Рамбујеу код Париза прекинути су без потписивања

споразума, који су преговарачима понудил међународни посредници. Српска страна одбила је присуство страних трупа на својој територији, а албанска разоружање Ослободилачке војске Косова

ПРЕБАЦИВАЊЕ СРПСКЕ ВОЈСКЕ НА КРФ

За превоз српских трупа из албанске луке Валона на грчко острво Крф ангажовано је 80 транспортних бродова Француске, Италије и Велике Британије. Транспорт је обезбеђивало 1.159 ратних бродова, с тим што је међу тим пловилима била и 471 подморница.

Превоз српских војника завршен је без инцидената у периоду од 14. јануара до 21. фебруара 1916. године. Укупно је превезено 158.564 војних лица и око 15.000 цивила избеглица. У Албанији је остало још око 8.000 војника, са око 10.000 коња, који су превезени на Крф тек у мају 1916. године. Српске трупе су се на острво Крф искрцале у импровизованом пристаништу, у лагуни испред села Гувија, око 18 километара северно од вароши Крфа. Прво су превезене трупе Треће и Друге армије, размештене у околини Гувије, затим Тимочка војска и Одбрана Београда, распоређене са обе стране пута између Доњег Ипсоса и Корџакана. На крају су пребачене трупе Прве армије са приштапским јединицама и смештене су северно од села Гувије. У међувремену, на Крф су превезени чланови Владе, посланици Народне скупштине, стари краљ Петар, дипломатски представници савезничких земаља, избеглице. Са последњим ешелonom из Валоне су, италијанском торпиљерком, превезени врховни командант престолонаследник Александар Карађорђевић и нови начелник штаба Врховне команде генерал Петар Бојовић. Опорављена у наредним месецима, реорганизована и наоружана, српска војска се у лето исте године вратила у борбу на Солунском фронту.

ТОПЛИЧКИ УСТАНАК

Денационализација, лоше и насилно управљање бугарске војске окупираним подручјима Топлице, долине Јужне Мораве и Копаоника, довело је до покретања устанка фебруара 1917. године. Тачан датум устанка није могуће поуздано утврдити, али је познато да се 23. фебруара 1917. у Топлици пуцало на више места. Наоружано становништво и организовани четници нападали су бугарске патроле и одреде. Бугарски гувернер у Нишу, 25. фебруара обавестио је свог колегу у Београду да у сектору Прокупље–Куршумлија–Лебане „постоји видљива агитација да сељачко становништво убеди у непријатељском смислу против наших власти“. Резултат устаничких акција био је стварање ослобођене територије, која је обухватала велики простор са Прокупљем и Куршумлијом у центру. На северу је допирала до Ђуниса, западна граница је ишла реком Расином и обронцима Копаоника према Ибру, јужна је ишла линијом од Слатине на Ибру до Врања, а на истоку граница се протезала до Јужне Мораве. Поред тога, устаници су ослободили Сврљиг, а у околини Књажевца и Зајечара било је многобројних одметања у шуме. Устанак је био угушен почетком априла 1917. године. ■

Припремио Миљан МИЛКИЋ

СТАРИЈИ ВОДНИК ДЕЈАН МИЛОСАВЉЕВИЋ

ВЕЗИСТА СА РЕВОЛВЕРОМ

На Европском првенству у практичном пуцању, одржаном у италијанском граду Бергаму, старији водник Дејан Милосављевић постао је шампион у дисциплини стандардни службени револвер. Била је то једина медаља коју је Репрезентација Србије освојила у конкуренцији 136 такмичара из десет земаља.

Током професионалне војне каријере старији водник прве класе Дејан Милосављевић службовао је у јединицама везе у Подгорици, Пљевљима, Куршумлији, Крушевцу и Нишу на дужности командира радио-телепринтерског и релејног одељења, што му, како каже, није падало тешко, јер је заволео живот са телеграфским сигнаlima, антенама и уређајима везе. Паралелно са љубављу према војном позиву и роду везе, Дејан је развијао и склоност ка спортском стрељаштву и практичном пуцању. С временом је постао прави професионалац у тим спортовима, а врхунац своје „пуцачке“ каријере доживео је крајем прошле године у италијанском граду Бергаму.

На Европском првенству одржаном у том граду, старији водник прве класе Дејан Милосављевић постао је шампион континента и носиоца златне медаље у практичном пуцању – дисциплина стандардни службени револвер. Била је то једина медаља коју је репрезентација наше земље освојила у конкуренцији 136 такмичара из десет земаља.

■ ПРВАК ДРЖАВЕ

Дејан је спортским стрељаштвом почео да се бави још пре одласка у Средњу војну школу и то у стрељачком клубу „Обилићево“ из Крушевца. Већ тада се видело да ће он постати добар стрелац, пошто је с лакоћом освајао медаље у јуниорској конкуренцији. Са тренинзима је наставио и у стрељачком клубу Војне академије „Академац“. Професионална војна служба, честе прекоманде и личне обавезе, спречиле су Дејана да се у континуитету бави спортским стрељаштвом. Он је ипак користио сваку прилику да са пријатељима ужива гађање из револвера.

Почетком 2000. године у нашој земљи почела су званична такмичења у практичном пуцању, а формиране су и две асоцијације у

том спорту – IPSC и IDPA. У почетку се пуцало само из пиштоља, а од 2003. године почињу да се користе и револвери. Пошто је Дејан већ исказивао велику љубав за револвере, одмах је у категорији практичног пуцања спазио своју велику шансу.

На лига такмичењу IPSC асоцијације 2003. године старији водник Дејан Милосављевић осваја треће место. Наредних година чини велики напредак и постаје супериоран у тој области такмичења. Први велики међународни успех постиже 2004. године, када осваја прво место на отвореном првенству Мађарске у Сегедину. Две године касније постаје и судија у IPSC-у.

Из више разлога у асоцијацији IPSC било је све мање такмичара у дисциплини револвер, тако да Дејан, у жељи за јачом конкуренцијом, почиње да се такмичи у оквиру лиге IDPA.

– У асоцијацији IDPA такмичења имају специфичне карактеристике – каже Дејан – као што су давање предности вештини гађања, употреба стандардног револвера и стварање реалне ситуације при гађању.

Нове околности и услови такмичења нису омеле вештог стрелца да настави са успесима, тако да већ 2005. године у генералном пласману постаје првак државе у дисциплини револвер и вицешампион у дисциплини полуаутоматска пушка. И у наредне две године понавља исте и још боље резултате, што га је наравно сврстало и у Репрезентацију Србије у практичном пуцању асоцијације IDPA.

■ НА ПОЛИГОНОМА КОД БРЕШЕ

Као члан Репрезентације одлази на Европско првенство у практичном пуцању, које је, крајем прошле године, одржано у италијанском граду Бергамо. У околини Бреше налази се оружарски центар са 18 полигона, где су се окупили најбољи практични пуцачи из Европе, а занимљив је податак да су на првенству учествовали и стрелци из САД и Канаде.

Учешће стрелаца из ваневропских земаља дало је још већи значај такмичењу, јер је познато да Американци имају велику традицију у практичном пуцању. Само такмичење одвијало се уз сву драматичку коју такви догађаји са собом носе.

– На стрелачким полигонима су се за четири дана променила сва четири годишња доба. Пуцало се у свим временским условима. Док човек не крене да пуца, чини се једноставно, али већ излазак на полигон ствара одређен набој. Тражило се од нас да пуцамо и јачом и слабијом руком, позиције су биле условљене положајем мете, тако да се негде морало у чучањ, негде у заклон. Такмичење је обилувало великим бројем мета које се појаве и брзо нестану, што је захтевало тренутно реаговање. Неке мете су биле заклоњене метама које се не гађају, такозваним, таоцима – присећа се Дејан.

За постигнуте успехе НИП „Победа“ и Спортски савез Крушевца доделили су му посебна признања. Међу осталим члановима Репрезентације Србије на европском шампионату, најбољи је био Драган Лештарић освојивши шесто место.

Данас старији водник Дејан Милосављевић ради у 21. батаљону везе, којим командује потпуковник Момир Тасић. Према његовим речима тај састав је прави војни колектив у коме владају односи пуни разумевања, другарства и узајамне помоћи.

– У стручном раду допуњујемо једни друге и увек имамо један циљ, а то је извршити постављени задатак и обезбедити везе за потребе Команде Копнене војске. Ни овај спортски подвиг није само мој, већ и мојих колега и претпостављених старешина из 21. батаљона везе. Увек су ми давали подршку и омогућили да остварим овај успех, који доживљавам као наш заједнички – истиче старији водник Милосављевић.

Дејана у скорој будућности очекују многа такмичења у практичном пуцању, а он је сигуран да су пред њим још бољи резултати. На крају треба рећи и да првак Европе дугује велику захвалност људима из „Сафари клуба Ниш“ и стрелане „Метак“ у Крушевцу, који су омогућили услове за адекватне припреме, док су председник општине Крушевац Драган Аздејковић, председник ловачког друштва „Крушевац“ Саша Анђелковић и председник „Сафари клуба“ Власта Станојевић обезбедили материјална средства за Дејанов одлазак на то престижно такмичење. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

Они се буде
са Србијом

Срђан и Јована

ЈУТАРЊИ
ПРОГРАМ

ПРВИ ПРОГРАМ РТС-а
СВАКОГ ДАНА У 6.05

www.rts.co.yu

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ СРБИЈЕ
СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
УПРАВА ЗА КАДРОВЕ

расписује

К О Н К У Р С

за пријем кандидата из грађанства за студенте Војне академије

У школској 2008/2009. години примаће се кандидати из грађанства за студенте Војне академије на смерове:

а) за кандидате мушког пола:

- пешадија;
- АРЈ ПВО, ВОЈ;
- ОМЈ;
- авијација;
- инжењерија;
- веза;
- поморство и
- техничка служба КоВ.

б) за кандидате женског пола:

- пешадија;
- АРЈ ПВО, ВОЈ;
- авијација;
- веза и
- техничка служба КоВ.

Кандидати треба да испуњавају опште и посебне услове конкурса.

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да су држављани Републике Србије;
- да су здравствено способни за школовање, што утврђује надлежна војно-лекарска комисија;
- да се против њих не води кривични поступак или поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци или казном малолетничког затвора као и
- да нису ожењени-удате или да не живе у ванбрачној заједници.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да су рођени 1987. године или касније;
 - да су завршили или похађају четворогодишњу средњу школу;
 - да су у сва четири разреда средње школе (кандидати који су завршили средњу школу), односно у прва три разреда и на полугодишту четвртог разреда (ученици четвртог разреда средње школе), постигли врло добар општи успех и
 - да у свим разредима из владања имају оцену 5 (одличан).
- Кандидати који испуњавају опште и посебне услове конкурса за пријем за студенте Војне академије полажу квалификациони испит. Непосредно пре полагања кандидати се одлучују за једну од двеју варијаната квалификационог испита. Прву варијанту чини тест из математике, а другу варијанту – комбиновани тест, који обухвата тест из математике и тест знања.

ШКОЛОВАЊЕ, ПРАВА И ОБАВЕЗЕ СТУДЕНАТА

Школовање у Војној академији је облика основних академских студија и траје четири године. После завршетка школовања, студенти стичу високо академско образовање. Студенти могу добити диплому одговарајућег факултета са којим Војна академија има израђен заједнички студијски програм, уколико такав студијски програм буде уговорен. Након успешно завршеног школовања у Војној академији примају се у професионалну војну службу и унапређују у чин потпоручника одговарајућег рода – службе. За време школовања студенти Војне академије имају статус војног лица,

у складу са *Законом о Војсци Србије*. За време школовања студенти станују у интернату, а све трошкове школовања сноси Министарство одбране Републике Србије.

Међусобне обавезе лица примљених на школовање и Министарства одбране Републике Србије регулишу се уговором.

НАЧИН КОНКУРСИСАЊА

Кандидати из грађанства подносе пријаву команди Војног одсека (одељка) на територији сталног места боравка, а војници – команди војног одсека на чијој се територији налазе на одслужењу војног рока. Образац пријаве добија се приликом пријављивања у Војном одсеку (одељку).

КАНДИДАТИ УЗ ПРИЈАВУ ПРИЛАЖУ:

- оверену фотокопију уверења о држављанству;
 - оверену фотокопију извода из матичне књиге рођених;
 - потврду надлежног органа да се против њих не води кривични поступак или поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци или казном малолетничког затвора;
 - оверене фотокопије сведочанства свих разреда и фотокопију диплому средње школе (за кандидате који су завршили четворогодишње школовање), односно, сведочанства завршених разреда и оверен препис оцена са полугодишта четвртог разреда (за кандидате којима је школовање у току);
 - изјаву да нису ожењени-удате, односно да не живе у ванбрачној заједници и да немају деце.
- Фотокопије докумената тражених по конкурс кандидата може, уз давање на увид њиховог оригинала, бесплатно да овери у команди војног одсека (одељка) на територији сталног места боравка.

Конкурс је отворен од 25. фебруара до 31. марта 2008. године.

Кандидати који конкуришу за студенте Војне академије, моћи ће у командама војних одсека (одељка) где су конкурисали да добију обавештење о резултатима конкурса почевши од 20. јуна 2008. године.

Кандидатима који не испуњавају услове конкурса неће се примати документа.

Кандидатима који нису изабрани документа неће бити враћена.

Остала обавештења, у вези са конкурсом и варијантама квалификационог испита, могу се добити у војним одсецима или у Одсеку за питања студената и слушалаца Војне академије (телефони: 011/3603-194 и 011/3603-189).

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ СРБИЈЕ
СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
УПРАВА ЗА КАДРОВЕ

расписује

КОНКУРС

за пријем кандидата из грађанства за ученике Војне гимназије

У школској 2008/2009. години примаће се кандидати из грађанства за ученике првог разреда Војне гимназије

УСЛОВИ КОНКУРСА

Кандидати треба да испуњавају опште и посебне услове конкурса.

ОПШТИ УСЛОВИ

- да су држављани Републике Србије;
- да су мушког пола;
- да су здравствено способни за школовање, што утврђује надлежна војно-лекарска комисија;
- да се против њих не води кривични поступак нити поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела или им није изрицана заводска мера.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ

- да су рођени 1992. године или касније;
- да су V, VI и VII разред и прво полугодиште VIII разреда, односно VIII разред основне школе, завршили са најмање врло добрим општим успехом;
- да у свим разредима из владања имају најмање оцену 4 (врло добар).

Здравствено способни кандидати за ученике Војне гимназије подлежу провери психофизичких способности и тестирању знања из математике и српског језика. Тестирање знања је усаглашено са поступком који примењује Министарство просвете и спорта Републике Србије за пријем у средње школе.

ШКОЛОВАЊЕ, ПРАВА И ОБАВЕЗЕ УЧЕНИКА

Школовање у Војној гимназији траје четири године. Ученици се школују по плану и програму гимназије општег смера, ради наставка школовања у Војној академији. Ваздухопловни смер се факултативно формира у четвртог разреда, у зависности од потреба Министарства одбране Републике Србије. Ученици који су изабрали да факултативно похађају ваздухопловни смер у IV разреду реализују падобранску обуку, обуку преживљавања у природи, летење на моторним авионима са дуплим командама и самостално летење. Обавезни су да школовање наставе у Војној академији.

Време проведено на школовању у Војној гимназији не рачуна

се у служење војног рока.

За време школовања ученици станују у интернату, а трошкове школовања сноси Министарство одбране Републике Србије.

Међусобне обавезе лица примљених на школовање и Министарства одбране Републике Србије регулишу се уговором.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Кандидати подносе пријаву команди војног одсека (одељка) на територији сталног места боравка. Образац пријаве добија се приликом пријављивања у Војном одсеку (одељку).

Уз пријаву прилажу:

- оверену фотокопију уверења о држављанству;
- оверену фотокопију извода из матичне књиге рођених;
- потврду надлежног органа да се против њих не води кривични поступак или поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела или им није изрицана заводска мера;
- оверене фотокопије сведочанстава V, VI, VII разреда и оверен препис оцена са првог полугодишта VIII разреда (ученици VIII разреда), односно оверену фотокопију сведочанства VIII разреда основне школе (ученици који су завршили основну школу).

Приликом доласка на проверу општих способности у Војну гимназију, кандидати морају имати оверену ћачку књижицу са фотографијом.

Конкурс је отворен од 25. фебруара до 31. марта 2008. године.

Документа кандидата који не испуњавају услове конкурса неће се примати.

Резултати конкурса биће достављени командама војних одсека (одељака) у којима су кандидати конкурисали, најкасније до 30. маја 2008. године.

Кандидатима који нису изабрани за ученике Војне гимназије, документи се неће враћати.

Остала обавештења у вези са Конкурсом могу се добити у командама војних одсека или Војној гимназији, Улица Петра Чајковског број 2, Београд (тел. 011/3005-165, 011/3603-626 и 011/3603-631). ■

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА

**ГЕНЕРАЛ
ШАХОВСКЕ
АРМИЈЕ**

Фишер – Спаски
Рјејќавик, 1972.

1.ц4 е6 2. Сф3 д5 3. д4 Сф6 4. Сц3 Ле7 5. Лр5 0-0 6. е3 х6 7. Лх4 б6

У Рјејќавику, где је одиграна ова партија, Робер Џејмс Фишер је, на велико изненађење јавности, завршио свој живот. Шест година млађи Американец од Руса Спаског отишао је у вечност. За његовим ковчегом на скромној сахрани ишло је само неколико особа и - свеопшта туга шахиста света. Јер, Фишер је био један од најбољих (ако не и најбољих) генерал шаховске војске у историји древне Игре. У судару двојице тада најјачих мајстора, шаховски свет је био подељен у симпатијама, баш као што је био идеолошки подељен – овамо се више навијало за шармера из Русије, а тамо за прагматичног Американца. Можда Бобија нисмо најбоље разумели, али нас је касније освојио не само шаховским, већ и нешаховским потезима.

Ову партију (Тартаковорова варијанта Даминог гамбита) изабрао је за читаоце једног листа наш велемајстор Глигорић, који је, према годинама, могао Фишеру бити отац. Партију је назвао ремек-делом. Бели је други пут у животу покренуо „групу армија Ц”, што је за црног представљало велико изненађење. А војници би рекли – изненађење је пола победе!

8. цд5 Сд5 9. Ле7 Де7 10. Сд5

У борбеном поретку црног види-мо „висеће пешаке”, што је клица његових будућих невоља.

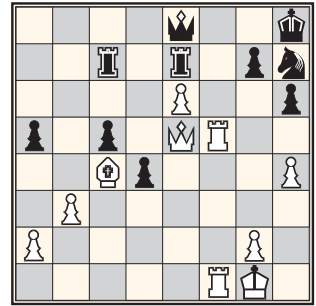
10...ед5 11.Тц1 Ле6 12.Да4 ц5 13.Да3 Тц8 14.Лб5 а6 15.цц5 бц5 16.0-0 Та7

Глига сад овде наводи да је „чудновато како варијанта која је призната као добра за црног, одједном изгледа невредна играња”.

17. Ле2 Сд7 18.Сд4 Дф8 19.Се6 фе6 20.е4 д4

Сви црни пешаци су слаби и осуђени на пропаст.

21.ф4 Де7 22.е5 Тб8 23.Лц4 Кх8 24.Дх3 Сф8 25.б3 а5 26.ф5 еф5 27.Тф5 Сх7 28.Тцф1 Дд8 28.Др3 Те7 30.х4 Тб67 31.е6 Тбц7 32.Де5 Де8

Бели: Кр1, Де5, Тф1, Тф5, Лц4, а2, б3, е6, г2, х4
Црни: Кх8, Де8, Тц7, Те7, Сх7, а5, ц5, д4, г7, х6

После овога бели је одиграо потез којим су црне фигуре малтене патирале. На помолу је победа којом је Фишер преузео вођство.

33.а4! Дд8 34.Т1ф2 Де8 35.Тц3 Дд8 36.Лд3 Де8 37.Де4 Сф6 38.Тф6 гф6 39.Тф6 Кг8 40.Лц4 Кх8 41.Дф4 1:0

Припремио Раде МИЛОСАВЉЕВИЋ мајстор Фиде

ЗАНИМЉИВОСТИ

**ДУХОВИТ
ТАРТАКОВЕР**

Славног велемајстора Савиели Тартаковера упитали су једном да објасни слаб резултат који је постигао на неком турниру: „Током прве партије имао сам зубобољу,” објаснио је. „У другој партији, болела ме глава. У трећој партији имао сам напад реуматизма. У четвртој партији нисам се осећао добро.”

– А у петој партији?

„Добро, зашто бих ја морао да добијем сваку партију!?”

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
18								19	20								
21							22						23				
24							25					26		27			
28							29								30		
31					32					33						34	
35				36			37			38						39	
40			41					42			43			44			
48		45						46					47				
51				52			53					54					
55						56						57					
58									59								

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА - ВОДОРАВНО: оперска орија, микропил, јел, лактоза, ку, Аонија, Стефан Миленковић, ол, к, амин, Енс, ао, АР, грејп, предел, Арл, пст, аде, еа, окна, Ра, оставиште, РДП, срт, варијанге, оа, Гани, Та, тек, МСХ, ИТИ, чордар, уљора, да, ик, ЛСД, кауч, п, Ра, Јелисавета Соблић, Алекса, ас, сателит, ОНУ, Костолоц, Велики медвед.

Припремио Жарко ЂОКИЋ

УСПРАВНО:

18. Велика и густа шума, 20. Популарни назив за Партизан из Београда, 21. Врста рибе, језерски лосос, 22. Специјалист патологије, 23. Слика мирног сеоског живота, 24. Шпиља, 25. Птиче, полетарац, 26. Символ талијума, 27. Чађ, гараж, 28. Женско име, Станка, 29. Догађај пре-причаван у више различитих верзија, тако да је немогуће утврдити истину, 30. Показна заменица, ова, 31. Комшиница одмила, 32. Мушко име, Гера, 33. Тешко, сложено, компликовано, 35. Старојеврејски краљ, 36. Изумрла птица тркачица са Новог Зеланда, 37. Средњотехничка школа (скр.), 38. Америчка глимуца, Ломбард, 39. Нота солмизације, 40. Средњи таласи (скр.), 41. Највећи град у Северној Каролини (САД), 42. Народни израз за фул (у покеру), 43. Савезна држава Индије, 44. Мушки певачки глас, 45. Посланичка пуномоћ, 46. Женско име, 47. Име глумца Расела, 48. Символ литијума, 49. Српски правник, књижевник и преводац, Владимир, 50. Уличица, 51. Лука у Израелу, 52. Лична заменица, 53. Чист приход од продате робе (трг.), 54. Обличја, фигу-ре, 55. Особина као тај, 56. Мајстор за тарацо, калдрмија, 57. Део ков-чанког прибора, 58. Мирисан, миришљав, 59. Врста поврћа, артичока.

УСПРАВНО:

1. Салата од поврћа и сира, 2. Одузетост, укоченост, 3. Женско име, 4. Песма Алексе Шантића, 5. Име рок-квалице Тарнер, 6. Женско име, Иванка одмила, 7. Символ натријума, 8. Жаљење, туга, 9. По-сле, затим, 10. Име кошаркаша Ајверсона, 11. Грп, којавица (покр.), 12. Упишите: н, г, 13. Женско име, 14. Акционарско друштво (скр.), 15. Варош у Србији, 16. Прибор за рад, 17. Такмичарка у каратеу, 19. Несрећа, пропаст (фиг.), 20. Становник Темишвара, 22. Двоје, 23. Одмазда истом мером (лат.), 25. Стваран, 26. Српски диплома-та, Родомир, 27. Лука у Израелу, 29. Мушко име, 32. Град у Итали-ји, 33. Музички инструмент, 34. Малезијска покрајина, 36. Насеље у близини Улчиња, у Црној Гори, 37. Брисач, 38. Укрцај, утоваривање, 39. Које је од букве, 42. Мушко име одмила, 43. Име бившег певача Сајера, 44. Кокошка, 45. Први (митски) летач, 46. Женско име, Мир-јана одмила, 47. Мушко име, Синиша одмила, 49. Погодбена свеза, 50. Латиница (скр.), 52. Символ америцијума, 53. Лична заменица, 54. Народна република (скр.).

Специјално издање МАГАЗИНА ОДБРАНА

Цена са поштом
350,00

www.odbrana.mod.gov.rs

ДЕСЕТ специјалних прилога magazina „Одбрана“
ПРЕГЛЕД најновијих достигнућа у свету и код нас
ЕКСКЛУЗИВНО тенк „црни пантер“, ракетни систем „С 400“...
КОНТРАВЕРЗНО стрелачко оружје у операцији „Ирачка слобода“
ЗАНИМЉИВО најскупљи пиштољи, најмања беспилотна летелица...
1-10
2007
400 дин.

240 СТРАНА

- О савременом оружју: оклопним борбеним возилима, хаубицама, авионима, хеликоптерима, беспилотним летелицама, сателитима, бродовима, подморницама...
- Развој, техничке карактеристике, борбена употреба и историја наоружања и војне опреме.
- У пуном колору, уз мноштво фотографија, „Арсенал“ говори и о томе како је конструисана, где испитивана и када коришћена војна техника коју свет данас познаје.

НАРУЏБЕНИЦА

НОВИНСКИ ЦЕНТАР „ОДБРАНА“
 Браће Југовића 19, 11000 Београд
 Тел: 011/3241-026, телефакс: 011/3241-363
Жиро-рачун : 840 - 49849 - 58

Наручујем _____ примерака Специјалног издања „Арсенал“ по цени од 350,00 динара по примерку.
 Плаћање целокупног износа, увећаног за 100,00 дин. за поштарину, врши се унапред на жиро-рачун НЦ „Одбрана“. Уз наруџбеницу треба послати доказа о уплати, након чега испоручујемо публикацију.

Купац: _____
 Улица и број: _____
 Место: _____ Телефон: _____

Потпис наручиоца: _____
 М.П. _____

